

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА господарського, повітряного та космічного права
(повна назва кафедри)

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни «Правове регулювання банкрутства»
за напрямом (спеціальністю) 081 Право
(шифр та повна назва напрямку (спеціальності))

Укладач: к.ю.н., доцент Нецька Л.С.
(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. викладача)

Конспект лекцій розглянутий та схвалений
на засіданні кафедри господарського,
повітряного та космічного права
(повна назва кафедри)

Протокол № 6 від «20» 04 2023 р.

Завідувач кафедри

Любов Нецька

ЗМІСТ

Лекція 1. Загальні положення про правове регулювання відносин неплатоспроможності, банкрутства	3
Лекція 2. Учасники у справі про банкрутство	16
Лекція 3. Правовий статус арбітражного керуючого	27
Лекція 4. Відкриття провадження у справі про банкрутство юридичної особи - боржника. Розпорядження майном боржника	44
Лекція 5. Санація боржника як судова процедура у справі про банкрутство	60
Лекція 6. Ліквідація юридичної особи-банкрута. Продаж майна. Закриття провадження про банкрутство	73
Лекція 7. Особливості провадження у справах про банкрутство окремих категорій боржників	86
Лекція 8. Відновлення платоспроможності фізичної особи. Визнання фізичної особи-боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника	102

Лекція 1. Загальні положення про правове регулювання відносин неплатоспроможності, банкрутства

1. Поняття неплатоспроможності, неспроможності, банкрутства.
2. Предмет дисципліни «Правове регулювання банкрутства»
3. Джерела правового регулювання банкрутства
4. Методи і принципи правового регулювання банкрутства
5. Заходи щодо запобігання банкрутству боржника - юридичної особи та позасудові процедури. Досудова санація.
6. Судові процедури, які застосовуються щодо боржника.
7. Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник. Юрисдикція. Підсудність.

1. Поняття неплатоспроможності, неспроможності, банкрутства.

Інститут банкрутства відомий усім країнам з ринковою економікою. Він сформувався і залишається на перетині приватного і публічного права, регулює відносини, в яких тісно переплітаються суспільний інтерес і прагнення приватних осіб, включає матеріальні й процесуальні норми.

Саме поняття банкрутства характеризує неспроможність суб'єкта господарювання/фізичної особи задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт, послуг, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджет і позабюджетні фонди.

Питання про тотожність понять «неспроможність» і «банкрутство» носить дискусійний характер. У певних випадках вони співпадають. Здійснені дослідження переконують, що з метою управління банкрутством доцільно чітко поділяти поняття «неспроможність» і «банкрутство» та використовувати їх для характеристики фінансово-економічного і юридичного стану боржників.

Банкрутство - визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному КУзПБ, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури.

Неплатоспроможність - неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених КУзПБ

Інститут неспроможності (банкрутства) у правових системах світу розвивається переважно двома шляхами, що зумовлюється різними концептуальними підходами, які умовно називають «проборжниковими» та «прокредиторськими», вважається, що для України найкращим підходом є поєднання елементів обох концепцій законодавства про неспроможність (банкрутство).

Інститут неспроможності (банкрутства) дозволяє вирішити два завдання: по-перше, забезпечити боржнику захист від кредиторів, вимоги яких він неспроможний задовольнити; по-друге, захистити інтереси кожного кредитора від неправомірних дій боржника та інших кредиторів, забезпечивши збереження майна і його справедливий розподіл між

кредиторами. Розвинене законодавство про неспроможність додає елемент визначеності відносинам між учасниками ринку, сприяючи розвитку товарного обороту.

У римському праві було сформовано досить прозору і зрозумілу конструкцію звернення стягнення на майно боржника, сутність якої полягала у розпродажі майна боржника (спочатку оптовому, а потім роздрібному) кредиторами чи спеціально затвердженим чиновником, що дуже успішно працювала, доки у період Римської імперії до законодавства Юстиніана не було внесено низку змін, які перетворили конкурсний процес на довгу реабілітаційну процедуру. Із XVI століття найбільший розвиток конкурсне право одержало у Франції, Німеччині, Англії, де були прийняті спеціальні законодавчі акти про неспроможність. Споконвічно маючи кримінальну спрямованість, установлюючи покарання для банкрута аж до страти, поступово вони стали переважно регламентувати майнові наслідки неспроможності, поширюватися на осіб, які займалися торгівлею і промислами. Законодавство щодо конкурсного права європейських країн XIX століття поділяється на дві групи – французьку і німецьку. Загальна засада, покладена в основу законодавства французької групи, полягає в тому, що неспроможність не поширюється на осіб неторгового класу, у зв'язку з чим конкурсні правила містяться у торгових кодексах. Країни німецького конкурсного права в XIX столітті не є численними, але їх законодавство поступово впливало й на законодавство інших держав (Австрія, Угорщина, Нідерланди, Сербія, Швеція, Норвегія, Данія, Швейцарія). В Україні до 1992 року процедура банкрутства не застосовувалася. Тільки з початком ринкових перетворень у вітчизняне законодавство стали впроваджуватися необхідні механізми.

Закон України «Про банкрутство» 1992 року був одним із перших у СНД, що регулював подібні відносини. Даний Закон став першим законодавчим актом, який регулював наслідки неспроможності суб'єктів господарювання в Україні, що містив деякі загальні положення конкурсного права та в комплексі з нормами ГПК України створював умови для становлення конкурсного процесу. Цей Закон мав прокредиторський характер. Іншими словами, його завдання полягало у спонуканні боржника будь-якими шляхами розрахуватися з кредиторами. Це був перший крок у становленні інституту неспроможності (банкрутства) в національному законодавстві. Далі до цього Закону вносилися зміни, що дозволило змінити його прокредиторський характер. У ньому появилися норми про відновлення платоспроможності боржника. Своєрідність цього Закону про банкрутство полягала в тому, що він мав пріоритет перед іншими законами, зокрема Цивільним, Господарським, Цивільно-процесуальним та Господарсько-процесуальним кодексами.

У 2018 році на заміну Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» прийнято Кодекс України з процедур банкрутства.

2. *Предмет дисципліни «Правове регулювання банкрутства»*. Предмет дисципліни потрібно відрізнити від предмета правового регулювання. Предметом правового регулювання є певні суспільні відносини, що потребують такого регулювання. Так, *предметом правового регулювання є відносини неспроможності, банкрутства*. Наприклад, Кодекс України з процедур банкрутства регулює суспільні відносини з управління господарською діяльністю та організацією виробничого процесу неплатоспроможного підприємства-боржника, але здатного виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами шляхом відновлення платоспроможності в процедурі санації, а також суспільні відносини з продажу майна боржника в процедурі ліквідації банкрута, не здатного відновити свою платоспроможність і виконати повністю свої грошові зобов'язання.

Відносини неспроможності, банкрутства виникають у зв'язку з неплатоспроможністю суб'єктів господарювання або фізичних осіб у результаті їх діяльності. Складно чітко визначити, до якої галузі права такі відносини віднести. Більшість науковців вважають, що відносини неспроможності, банкрутства становлять окремі інститути права. П.Д. Пригуза чітко розмежовує інститут відновлення платоспроможності та інститут банкрутства. В інституті банкрутства, на його думку, регулюються інші види правовідносин, які мають діаметрально протилежні завдання, ніж в інституті відновлення платоспроможності, містять свій правовий інструментарій, інший зміст цих правовідносин та суб'єктів, які їх виконують: субінститут ліквідації боржника-банкрута, ліквідатор тощо. Правовідносини банкрутства виникають у разі неможливості відновити платоспроможність боржника або у разі недостатності вартості майна юридичної особи, що ліквідується, для задоволення вимог кредиторів. До боржника, визнаного банкрутом, застосовується процедура ліквідації, яка розв'язує проблему неоплатності боргу припиненням боржника та припиненням його господарського зобов'язання.

Інститути неспроможності та банкрутства є публічноправовими, оскільки виникають після прийняття владних, визначених процесуальним законом рішень для публічного задоволення комплексу приватних і публічних інтересів.

Судді П.Д. Пригуза, Б. Поляков вважають, що відносини неспроможності, банкрутства входять до предмета господарського права. Є думки, що це інститути господарського процесуального права. Висловлені позиції і про те, що відносини неспроможності, банкрутства доцільно розглядати як міжгалузеві інститути. Питання залишається дискусійним.

Предметом дисципліни «Правове регулювання банкрутства» є вивчення правових відносин неспроможності, банкрутства, відповідного законодавства, наукових джерел з цієї тематики, судової практики, проблем правового регулювання неспроможності, банкрутства. Зокрема, вивченню

підлягає і правовий понятійний апарат, що стосується неспроможності, банкрутства. В основному він визначений у Кодексі України з процедур банкрутства.

Тематичні блоки дисципліни охоплюють такі питання:

- Заходи щодо запобігання банкрутству боржника - юридичної особи та позасудові процедури. Досудова санація. Судові процедури, які застосовуються щодо боржника. Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник. Юрисдикція. Підсудність.
- Учасники справи про банкрутство. Боржник. Кредитори. Арбітражний керуючий.
- Відкриття провадження у справі про банкрутство юридичної особи - боржника. Розпорядження майном боржника. Санація.
- Ліквідація юридичної особи-банкрута. Продаж майна. Закриття провадження про банкрутство.
- Особливості провадження у справах про банкрутство окремих категорій боржників.
- Провадження у справах про банкрутство, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства.
- Відновлення платоспроможності фізичної особи. Визнання фізичної особи-боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника.

3. Джерела правового регулювання банкрутства.

Основним спеціальним нормативно-правовим актом, що регулює відносини неспроможності, банкрутства є Кодекс України з процедур банкрутства (КУзПБ), який встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності боржника - юридичної особи або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичної особи. Він складається з 4 книг:

Книга 1. Загальна частина.

Книга 2. Арбітражний керуючий.

Книга 3. Банкрутство юридичних осіб.

Книга 4. Відновлення платоспроможності фізичної особи.

Визнання боржника банкрутом і поновлення його платоспроможності відбуваються не лише за приписами КУзПБ, а й згідно положень Господарського процесуального кодексу України. Наприклад, оскарження постанов та ухвал у справі про банкрутство здійснюється за правилами ГПК України.

Відносини судочинства регулюються і Законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про судовий збір» «Про забезпечення права на справедливий суд», «Про доступ до судових рішень», «Про доступ до публічної інформації», «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», «Про судову експертизу» тощо.

Статус кредиторів та боржників у справі про банкрутство, їх майновий стан, відносини визначаються також із застосуванням положень Господарського кодексу України, Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України, Законів України "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки", «Про інститути спільного інвестування», "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань" і ін.

Провадження у справах про банкрутство окремих категорій боржників потребує застосування спеціальних законів, які регулюють їх статус. Наприклад, Закон України «Про фермерське господарство» необхідний, якщо неплатоспроможним боржником є фермер.

Провадження у справах про банкрутство боржників, які здійснюють діяльність, пов'язану з державною таємницею, здійснюється з урахуванням особливостей, передбачених законодавством про державну таємницю, зокрема Закону України «Про державну таємницю».

Провадження у справах про банкрутство за участю кредиторів-нерезидентів регулюється КУЗПБ, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Тому відповідні міжнародні договори є джерелом права у справах про банкрутство.

Європейська конвенція про деякі міжнародні аспекти банкрутства ETS № 136 від 05.06.1990 року застосовується у випадках, коли банкрутство зачіпає інтереси осіб, які здійснюють свою діяльність поза національною територією.

4. Методи і принципи правового регулювання банкрутства

На відміну від предмета правового регулювання (що є об'єктивним критерієм побудови системи права), його метод є юридичним критерієм, який значною мірою залежить від предмета, визначається ним. Поняття методу буквально від грец. *metodos* означає шлях до чого-небудь, спосіб досягнення мети. Метод правового регулювання дає відповідь на запитання: яким чином право впливає на суспільні відносини.

Зміст методу – це сукупність засобів, прийомів, за допомогою яких право впливає на суспільні відносини.

Якщо виходити з позиції того, що право неспроможності і право банкрутства є міжгалузевими інститутами і що відносини неспроможності, банкрутства входять в основному до предмета господарського права і господарсько-процесуального права, то очевидно, що і методи цих галузей права застосовуються до зазначених інститутів.

Для господарського права характерні методи владних приписів, автономних рішень, координації, рекомендацій. Метод господарського процесуального права є імперативно-диспозитивним.

Правовий інструментарій Кодексу, який ґрунтується на конкуренції (змагальності) сторін у справі, визначає конкурс як специфічний метод

правового регулювання, що застосовується при неспроможності та банкрутстві як головний прийом диспозитивного регулювання відносин у сукупності з елементами імперативного методу (рекомендації, субординації тощо). Неefективна управлінська праця призводить до необхідності зміни режиму управління, яка відбувається за нормами конкурсного права.

Право на участь у конкурсі виникає з дня оприлюднення повідомлення на офіційному веб-порталі судової влади України про відкриття провадження у справі про банкрутство та/або з дня офіційного оприлюднення повідомлення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури на офіційному веб-порталі судової влади України (таким чином кредитори, інвестори та інші скликаються до участі у ньому).

Конкуренція між боржником та кредиторами, яка виникла у зовнішньому економічному середовищі, припиняється, але виникає новий рівень конкуренції, яка переноситься у внутрішнє середовище боржника, об'єктом якої стають у першу чергу права і повноваження власника (засновників, акціонерів), що ґрунтуються на корпоративних засадах і дають право контролювати організацію управління господарством боржника і його економічними ресурсами. Майно та управління ним стають об'єктом конкуренції, а суб'єктами конкуренції є сторони у справі – боржник з його виконавчим органом (власник, керівник) та кредитори, власник боржника та кредитори між собою, а також інші учасники провадження – інвестори.

Таким чином, принциповою ознакою права неплатоспроможності є конкуренція між усіма учасниками провадження у справі про банкрутство з приводу заволодіння зазначеними об'єктами прав.

Конкуренція у неплатоспроможності розглядається у декількох площинах, в залежності від процедури провадження: 1) у процедурах відновлення платоспроможності – між власником майна боржника і органами управління боржника з одного боку та кредитором (колективом кредиторів) з іншого боку з приводу управління об'єктами права, які пропонується *називати конкурсною масою*; 2) в ліквідаційній процедурі, де об'єктом конкурсу є лише майно боржника, що підлягає продажу, його пропонується називати не конкурсною масою, а *ліквідаційною масою*.

Наявність конкурсної маси у боржника характеризує його як *конкурсоздатного* та є економічною передумовою і юридичною підставою для відновлення конкурентоспроможності та платоспроможності боржника, про яку законодавець вказує в преамбулі до Кодексу.

Відсутність же у боржника конкурсної маси (майна), достатньої для оголошення конкурсу з метою відновлення платоспроможності боржника, вважається економічною умовою і юридичною підставою для визнання боржника банкрутом та його ліквідації, оскільки такий боржник є *неконкурсоздатним*, і сторони у справі не бажають, а власник боржника не здатний відновити господарську конкурентоспроможність боржника.

Необхідність перевірки боржника на здатність до відновлення платоспроможності (конкурсоздатність) впливає з поняття банкрутства,

визначеного у ст. 1 Кодексу, оскільки умовою для визнання боржника банкрутом є визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та реструктуризації.

Серед принципів правового регулювання неспроможності, банкрутства виділяють принцип пріоритету спеціального закону про банкрутство (КУзПБ) над іншими нормативними актами; принцип збереження господарюючого суб'єкта; принцип ліквідації майна боржника при неможливості збереження підприємства (бізнесу); принцип державного регулювання відносин неспроможності; принцип процедурного порядку задоволення вимог кредиторів; принцип процесуального плюралізму; принцип узгодженості нормативних приписів КУзПБ з суміжними інститутами матеріального та процесуального права та інші. Козирєва В.П. виділила також принцип справедливості у конкурсному процесі та принцип конкурсного оскарження.

5. Заходи щодо запобігання банкрутству боржника - юридичної особи та позасудові процедури. Досудова санація.

Засновники (учасники, акціонери) боржника, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, центральні органи виконавчої влади, органи Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень зобов'язані своєчасно вживати заходів для запобігання банкрутству боржника.

У разі виникнення ознак банкрутства керівник боржника зобов'язаний надіслати засновникам (учасникам, акціонерам) боржника, власнику майна (органу, уповноваженому управляти майном) боржника відомості щодо наявності ознак банкрутства.

Засновники (учасники, акціонери) боржника, власники майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, кредитори боржника, інші особи в межах заходів щодо запобігання банкрутству боржника можуть надати боржнику фінансову допомогу в розмірі, достатньому для погашення грошових зобов'язань боржника перед кредиторами, у тому числі зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування і відновлення платоспроможності боржника (санація боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство).

У разі отримання боржником фінансової допомоги він бере на себе відповідні зобов'язання перед особами, які надали таку допомогу, в порядку, встановленому законом.

Одним із заходів запобігання банкрутству є досудова санація.

Санація боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство - це система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати засновник (учасник, акціонер) боржника, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, інші особи з метою

запобігання банкрутству боржника шляхом вжиття організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до відкриття провадження у справі про банкрутство.

Санація може застосовуватися до різних боржників, зокрема і до суб'єктів державного та комунального секторів економіки.

Санація державних підприємств до відкриття провадження у справі про банкрутство здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, державних підприємств та інших джерел фінансування. Обсяг коштів для проведення санації державних підприємств за рахунок коштів державного бюджету щороку встановлюється законом про Державний бюджет України.

Умови та порядок проведення санації державних підприємств до відкриття провадження у справі про банкрутство за рахунок інших джерел фінансування погоджуються із суб'єктом управління об'єктами державної власності у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Санація державних підприємств до відкриття провадження у справі про банкрутство здійснюється згідно з КУзПБ.

Відповідно до ст. 5 КУзПБ боржник за рішенням засновників (учасників, акціонерів) боржника має право ініціювати процедуру санації до відкриття провадження у справі про банкрутство.

Санація боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство здійснюється відповідно до плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство.

У плані санації визначаються:

розміри, порядок і строки погашення вимог кредиторів, які беруть участь у санації;

заходи щодо виконання плану санації та нагляду за виконанням плану санації;

обсяг повноважень керуючого санацією (у разі його призначення).

Планом санації може бути передбачено:

поділ кредиторів, які беруть участь у санації, на категорії залежно від виду вимог та наявності (відсутності) забезпечення вимог таких кредиторів;

різні умови задоволення вимог для кредиторів різних категорій;

заходи з отримання позик чи кредитів;

умови, передбачені частиною другою статті 51 цього Кодексу.

До плану санації додається ліквідаційний аналіз, який свідчить про вигідність для кредиторів виконання плану санації порівняно з ліквідацією боржника. До плану санації може додаватися фінансовий аналіз, який підтверджує здатність боржника виконувати умови плану санації.

Для схвалення плану санації боржник скликає збори кредиторів шляхом письмового повідомлення всіх кредиторів, які відповідно до плану санації беруть участь у санації. Одночасно боржник надає цим кредиторам план санації та розміщує оголошення про проведення зборів кредиторів на офіційному веб-порталі судової влади України. Збори кредиторів

скликаються не раніше ніж через 10 днів після розміщення такого оголошення.

Боржник протягом п'яти днів з дня схвалення кредитором плану санації подає до господарського суду за місцезнаходженням боржника заяву про затвердження плану санації. *За подання заяви про затвердження плану санації справляється судовий збір.*

Господарський суд виносить ухвалу про прийняття або відмову у прийнятті заяви про затвердження плану санації протягом п'яти днів з дня її отримання; публікує повідомлення про прийняття до розгляду заяви про затвердження плану санації на офіційному веб-порталі судової влади України.

Суд призначає керуючого санацією, якщо призначення такого керуючого та обсяг його повноважень визначені планом санації. Кандидатура керуючого санацією обирається присутніми на загальних зборах кредиторів, чії вимоги у сукупності становлять більше 50 відсотків загальної суми вимог, включених до плану санації. Якщо керуючий санацією призначений до моменту постановлення ухвали щодо затвердження плану санації, а в затвердженні плану санації відмовлено, повноваження керуючого санацією припиняються в момент постановлення ухвали про відмову в затвердженні плану санації.

Господарський суд розглядає заяву про затвердження плану санації не пізніше одного місяця з дня прийняття відповідної заяви до розгляду.

Затверджений господарським судом план санації є обов'язковим для всіх кредиторів, вимоги яких включені до плану санації.

Зміни до плану санації вносяться у порядку, встановленому для його затвердження.

Боржник і кредитор шляхом укладення договору можуть змінити свої права і обов'язки, передбачені планом санації, зокрема, передбачити відстрочення чи розстрочення виконання, якщо така зміна не надає переваги кредитору порівняно з умовами плану санації. Копія такого договору надсилається керуючому санацією, кредиторам, які беруть участь у санації, та інвесторам.

За заявою боржника або кредитора господарський суд може припинити процедуру санації у разі порушення виконання плану санації, за наявності підстав вважати, що такий план санації не буде виконаний.

Ухвала господарського суду про припинення процедури санації скасовує заходи, вжиті судом, а план санації вважається розірваним. У такому разі вимоги кредиторів відновлюються в повному розмірі у незадоволеній частині.

За результатами виконання плану санації боржник або керуючий санацією (у разі його призначення) подає до господарського суду заяву про затвердження звіту про виконання плану санації.

Про затвердження звіту про виконання плану санації або про відмову в затвердженні такого звіту господарський суд постановляє ухвалу. Ухвала

господарського суду про затвердження звіту про виконання плану санації скасовує всі заходи, вжиті судом.

6. Судові процедури, які застосовуються щодо боржника

Процедури банкрутства повинні виконувати три основні функції: 1) слугувати в якості механізму запобігання не ефективного використання активів боржників; 2) бути інструментом реабілітації підприємств, які опинилися на межі банкрутства, однак мають істотні резерви для успішної фінансово-господарської діяльності в майбутньому; бути інструментом відновлення платоспроможності фізичних осіб; 3) сприяти захисту інтересів всіх кредиторів.

Відповідно до КУзПБ *щодо боржника - юридичної особи* застосовуються такі судові процедури:

- розпорядження майном боржника;
- санація боржника;
- ліквідація банкрута.

До боржника - фізичної особи застосовуються:

- реструктуризація боргів боржника;
- погашення боргів боржника.

Процедура погашення боргів боржника-фізособи вводиться у справі про неплатоспроможність разом з визнанням боржника банкрутом.

Процедури санації боржника або ліквідації банкрута здійснюються з дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції.

7. Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник. Юрисдикція. Підсудність.

Спори, стороною в яких є боржник, розглядаються господарським судом за правилами, передбаченими Господарським процесуальним кодексом України, з урахуванням особливостей, визначених статтею 7 КУзПБ.

Відповідно до ч. 2 ст. 7 КУзПБ господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи вирішує всі майнові спори, стороною в яких є боржник; спори з позовними вимогами до боржника та щодо його майна; спори про визнання недійсними результатів аукціону; спори про визнання недійсними будь-яких правочинів, укладених боржником; спори про повернення (витребування) майна боржника або відшкодування його вартості відповідно; спори про стягнення заробітної плати; спори про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника; спори щодо інших вимог до боржника.

Аналіз статті 7 КзПБ дає підстави дійти висновку, що до юрисдикції господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, відтепер віднесені не тільки майнові, а й немайнові спори, що виникають як з приватних, так і з публічних правовідносин, у яких стороною є боржник.

Так, у справі № 127/12474/16-ц Вінницький апеляційний суд прийняв постанову від 26.11.2019, якою рішення суду першої інстанції від 13.07.2016

скасував, провадження у справі за позовом ОСОБА_1 до ДАК «Укрресурси» про стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні, компенсації втраченої частини коштів та відшкодування моральної шкоди закрит. При цьому суд керувався статтею 7 КзПБ та виходив з того, що боржник визнаний банкрутом, справа про банкрутство ДАК «Укрресурси» перебуває в провадженні Господарського суду м. Києва, тому дану справу не можна розглядати в порядку цивільного судочинства.

В іншій справі № 22-ц/807/595/20 Запорізький апеляційний суд прийняв постанову від 09.01.2020, якою ухвалу суду першої інстанції від 12.11.2019 змінив, виключивши із її мотивувальної частини посилання на статтю 31 ЦПК України. Суд апеляційної інстанції погодився з висновком суду першої інстанції, що ця справа про поновлення на роботі та виплату середнього заробітку за час вимушеного прогулу не підсудна Ленінському районному суду м. Запоріжжя і у відповідності до частини третьої статті 7 КзПБ підлягає передачі на розгляд до Господарського суду Запорізької області, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство ПАТ «Запоріжтрансформатор» для розгляду по суті в межах цієї справи

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 31 ГПК України суд передає справу на розгляд іншому суду, якщо справа належить до територіальної юрисдикції (підсудності) іншого суду.

Так, ухвалою Господарського суду Харківської області від 04.11.2019, залишеною без змін Східним апеляційним господарським судом, матеріали справи № 922/2454/19 за позовом АТ «НАК «Нафтогаз» м. Київ до ПАТ «Харківська ТЕЦ-5 про стягнення грошових коштів передано за підсудністю до господарського суду Харківської області для розгляду в межах провадження у справі № Б-23/75-05 про банкрутство ПАТ «Харківська ТЕЦ-5» на підставі пункту 1 частини першої статті 31 ГПК України.

15 січня 2020 року у цільній справі № 607/6254/15-ц щодо розгляду трудового спору Велика Палата Верховного Суду прийняла постанову, якою ухвалу Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 18 липня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Тернопільської області від 05 вересня 2017 року скасувала, матеріали справи № 607/6254/15-ц передала до Господарського суду міста Києва, на розгляді якого перебуває справа № 910/6968/16 про банкрутство ДП «Укрветсанзавод».

Своє рішення Велика Палата Верховного Суду обґрунтувала таким.

Згідно з частинами першою - третьою статті 3 ГПК України у редакції, чинній на час касаційного перегляду, судочинство в господарських судах здійснюється відповідно до Конституції України, цього Кодексу, Закону України «Про міжнародне приватне право», Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Судочинство у господарських судах здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи.

Тобто законодавець указав, що у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» містяться процесуальні норми, які передбачають особливості розгляду справ указаної категорії.

Але Закон «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» № 2343-ХІІ втратив чинність з 21 жовтня 2019 року, з набранням чинності Кодексу № 2597-VIII.

Відтак можна зробити висновок, що вказаний Кодекс № 2597-VIII передбачає також особливості розгляду справ про банкрутство, що і підтверджено у статті 7 цього Кодексу.

Оскільки суд має застосовувати відповідно до частини третьої статті 3 ГПК України норму, чинну на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду (перегляду) справи у тому числі й у суді касаційної інстанції, Велика Палата Верховного Суду застосовує норми Кодексу № 2597-VIII, які є чинними на час такого перегляду.

Зі змісту вказаних норм убачається, що законодавець захищає не лише права банкрута, а й права інших осіб, які мають вимоги до банкрута.

Захист таких осіб полягає у тому, що інші суди, незалежно від юрисдикції, які розглядали справи за позовами до відповідача, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство після відкриття провадження в інших справах, не закривають таке провадження, а передають справу до належного суду для розгляду по суті. При цьому таким належним судом є виключно суд господарської юрисдикції, який відкрив справу про банкрутство відповідача.

Таке урегулювання процедури розгляду спорів до відповідача, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, встановлює зрозумілу і справедливу процедуру закінчення розгляду справи належним судом, дотримання принципу визначення юрисдикції справи та підсудності спорів одному господарському суду, який акумулює усі вимоги до відповідача, щодо якого порушено процедуру банкрутства.

Таким чином, з огляду на положення законодавства України, чинного на момент розгляду справи Великою Палатою Верховного Суду, законодавець вкотре підкреслив, що розгляд всіх майнових спорів, стороною в яких є боржник у справі про банкрутство, повинен відбуватися саме і виключно господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи.

Склад учасників розгляду спору визначається відповідно до Господарського процесуального кодексу України.

Господарський суд розглядає спори, стороною в яких є боржник, за правилами, визначеними Господарським процесуальним кодексом України. За результатами розгляду спору суд ухвалює рішення.

У разі якщо відповідачем у такому спорі є суб'єкт владних повноважень, суд керується принципом офіційного з'ясування всіх обставин у справі та вживає визначених законом заходів, необхідних для з'ясування всіх обставин

у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів, з власної ініціативи.

Матеріали справи, в якій стороною є боржник, щодо майнових спорів з вимогами до боржника та його майна, провадження в якій відкрито до відкриття провадження у справі про банкрутство, надсилаються до господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, який розглядає спір по суті в межах цієї справи.

Наприклад, за позовною заявою ТОВ «Оріон» до АТ «Колос» про стягнення коштів за договором поставки відкрито провадження у господарському суді м. Києва. Але у господарському суді Чернігівської області після цього відкрито провадження у справі про банкрутство АТ «Колос». Тому матеріали справи стосовно договору поставки з господарського суду м. Києва повинні бути передані до господарського суду Чернігівської області.

Справи про банкрутство розглядаються господарськими судами за місцезнаходженням боржника - юридичної особи, фізичної особи або фізичної особи - підприємця.

Відповідно до ст. 93 ЦК України місцезнаходженням юридичної особи є фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку.

Право на звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство юридичної особи мають як боржник, так і кредитор. Провадження у справі про банкрутство відкривається господарським судом за заявою боржника також у разі загрози його неплатоспроможності.

Провадження у справі про неплатоспроможність боржника - фізичної особи або фізичної особи - підприємця може бути відкрито *лише за заявою боржника* (ч. 1 ст. 115 КУЗПБ)

Якщо справа не підсудна господарському суду, до якого надійшла заява про відкриття провадження у справі про банкрутство, матеріали справи передаються господарським судом за встановленою підсудністю в порядку, визначеному Господарським процесуальним кодексом України.

Література

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
2. Погребняк В.Я. Проблемні питання застосування Кодексу України з процедур банкрутства. 31.01.2020. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/tezy_Pogrebnyak.pdf
3. Самойленко Г.В., Ткалич М.О., Колодіна А.С. Сучасний стан та перспективи удосконалення законодавства України про банкрутство. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 9. С. 380-384. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/98.pdf

4. Актуальні проблеми процедур банкрутства в Україні та міжнародний досвід врегулювання неплатоспроможності. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми процедур банкрутства в Україні та міжнародний досвід врегулювання неплатоспроможності” (18 жовтня, 2019р.) URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16662>
5. Пригуза П.Д. Теоретичні та практичні аспекти конкурсного права: розмежування предмету. <https://ks.arbitr.gov.ua/sud5024/pres-centr/publications/418160/>
6. Козирєва В.П., Сопілко І.М., Гаврилішин А.П. Правове регулювання банкрутства. Навч. пос. Київ. НАУ. 2014. 476 с.
7. Поляков Б.М. Право несостоятельности (банкротства) в Украине. – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 440 с. ISBN 966-313-003-2.
8. Джунь В.В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні. Монографія. Видання друге, виправлене і доповнене. К. Юридическая практика. 2006. 384 с.

Додаткова література

Поляков Р.Б. Інститут банкрутства (неспроможності) в Україні та Німеччині: порівняльно-правове дослідження. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Запорізький національний університет. Запоріжжя. 2022. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Poliakov_Rodion/Instytut_bankrutstva_nespromozhnosti_v_Ukraini_ta_Nimechchyni_porivnialno-pravove_doslidzhennia/

Лекція 2. Учасники у справі про банкрутство

- 1. Боржник як учасник у справі про банкрутство.**
- 2. Види кредиторів у справі про банкрутство.**
- 3. Арбітражний керуючий як ключовий суб’єкт у справі про банкрутство**
- 4. Інші особи у справі про банкрутство. Заінтересовані особи стосовно боржника.**

Кодекс України з процедур банкрутства відносить до учасників у справі про банкрутство сторони, арбітражного керуючого, державний орган з питань банкрутства, Фонд державного майна України, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, представника органу місцевого самоврядування, представника працівників боржника, уповноважену особу засновників (учасників, акціонерів) боржника, а також у випадках, передбачених цим Кодексом, інших учасників справи про банкрутство, щодо прав або обов’язків яких існує спір (*Абзац двадцять четвертий статті 1 КУзПБ*).

Сторонами у справі про банкрутство є *конкурсні кредитори (представник комітету кредиторів), забезпечені кредитори, боржник (банкрут)*.

Основними суб'єктами правовідносин неспроможності і банкрутства у структурі предмета правового регулювання Кодексу з процедур банкрутства є кредитор (кредитори) та боржник.

1. Боржник як учасник у справі про банкрутство. У ст. 1 КУЗПБ визначено, що боржник - юридична особа або фізична особа, у тому числі фізична особа - підприємець, неспроможна виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав. Під грошовим зобов'язанням розуміється зобов'язання боржника сплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільно-правового правочину (договору) та на інших підставах, передбачених законодавством України.

Закон передбачає дві категорії боржників. Це, по-перше, боржник, неспроможний виконати грошові зобов'язання перед кредитором (кредиторами) за наявності майнової можливості відновлення платоспроможності. По-друге, – боржник, неспроможний відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури, тобто боржник-банкрут. З цих підстав необхідно розрізняти боржників: 1) Суб'єкти відновлення платоспроможності; 2) Суб'єкти ліквідації (банкрутства).

Боржниками можуть бути юридичні особи, за винятками встановленими законом, фізичні особи-підприємці та фізичні особи без статусу підприємця.

Після відкриття провадження у справі про банкрутство боржник перебуває в особливому правовому статусі. Щодо боржника норми Кодексу України з процедур банкрутства мають пріоритетне застосування у порівнянні з іншими нормами чинного законодавства. Яскравим прикладом особливого правового статусу боржника у справі про банкрутство є те, що правочини, вчинені боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або впродовж 3-х років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, можуть бути визнані недійсними господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора, якщо вони завдали збитків боржнику чи кредиторам.

Переваги справи про банкрутство для боржника

Незважаючи на те, що більшість справ про банкрутство закриваються у зв'язку із затвердженням звіту ліквідатора і ліквідаційного балансу, що веде до припинення боржника як суб'єкта господарювання, провадження у справі про банкрутство може мати певні переваги для боржника у такій справі:

- можливість боржника вийти з господарських відносин, якщо його модель функціонування виявилася неефективною;
- можливість реалізувати предмет іпотеки, який перебуває у боржника у власності, із застосуванням судового контролю за такою реалізацією;

- теоретична можливість залучити інвестора у процедурі санації;
- можливість списання боргів у межах процедури санації;
- один зі способів розрахуватися з боргами зі списанням штрафних санкцій;
- можливість притягнути до відповідальності директора або інших осіб, уповноважених на управління боржником, які вчиняли дії всупереч інтересам боржника та його кредиторів;
- мораторій на задоволення вимог кредиторів та зупинення виконавчого провадження;
- після введення ліквідаційної процедури припиняється нарахування податків та інших обов'язкових платежів;
- всі процеси щодо стягнення майна відбуваються в межах одного провадження (не потрібно їздити в різні суди на засідання);
- простіше визнавати правочини недійсними для повернення майна боржнику у зв'язку з наявністю спеціальних підстав недійсності правочину.

2. Види кредиторів у справі про банкрутство.

Як визначено у ст. 1 КУзПБ, кредитор - юридична або фізична особа, а також контролюючий орган, уповноважений відповідно до Податкового кодексу України здійснювати заходи щодо забезпечення погашення податкового боргу та недоїмки зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у межах своїх повноважень, та інші державні органи, які мають вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника, а також адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до Закону України "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки" діє в інтересах власників облігацій, які мають підтверджені у встановленому порядку документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника. Наприклад, працівники підприємства-боржника з вимогами щодо заборгованості по виплаті заробітної плати, аліментів, вихідної допомоги тощо є кредиторами у справі про банкрутство.

Законодавець чітко виділяє кілька видів кредиторів, а саме:

забезпечені кредитори - кредитори, вимоги яких до боржника або іншої особи забезпечені заставою майна боржника;

конкурсні кредитори - кредитори за вимогами до боржника, що виникли до відкриття провадження у справі про банкрутство і виконання яких не забезпечено заставою майна боржника;

поточні кредитори - кредитори за вимогами до боржника, що виникли після відкриття провадження у справі про банкрутство.

Оскільки провадження у справах про банкрутство здійснюється відповідно до вимог КУзПБ та Господарського процесуального кодексу України, кредитори у справі про банкрутство користуються всіма правами та несуть обов'язки, які належать стороні у господарському процесі.

Кожен з кредиторів має особисту заінтересованість у результатах провадження у справі про банкрутство, оскільки від ефективності процедур,

що застосовуються до боржника, залежить подальше задоволення вимог кредиторів.

Статус кредитора у справі про банкрутство визначає характер та забезпеченість його вимог до боржника, час виникнення зобов'язання і соціальну значущість інтересу, що захищається.

Забезпечені кредитори зобов'язані подати заяву з грошовими вимогами до боржника під час провадження у справі про банкрутство в частині вимог, що є незабезпеченими, або за умови відмови від забезпечення. Забезпечені кредитори можуть повністю або частково відмовитися від забезпечення. Якщо вартості застави недостатньо для покриття всієї вимоги, кредитор повинен розглядатися як забезпечений лише в частині вартості предмета застави. Залишок вимог вважається незабезпеченим. Забезпечені кредитори можуть приймати участь у зборах кредиторів з *правом дорадчого голосу*.

Погашення їх вимог здійснюється позачергово, за рахунок майна банкрута, що є предметом забезпечення.

Права забезпеченого кредитора гарантовані КУзПБ, оскільки майно, яке є предметом застави не включається до складу ліквідаційної маси і використовується виключно для задоволення вимог кредитора за зобов'язаннями, які воно забезпечує. Продаж майна банкрута, що є предметом забезпечення, здійснюється виключно за згодою кредитора, вимоги якого воно забезпечує.

Набули розвитку заходи захисту прав забезпечених кредиторів у справах про банкрутство. Так, забезпечені кредитори включені до складу сторін справи (ст. 1 Кодексу), раніше вони мали статус учасника; отримали право ініціювати справу про банкрутство; голосування з правом дорадчого голосу при ухваленні рішень зборами та комітетом кредиторів. (ч.1 ст.48 Кодексу). Встановлено обов'язковість припинення дії мораторію автоматично через 170 днів з дня введення процедури розпорядження майном (щодо предмета забезпечення)(ч.8ст.41Кодексу). Під час процедури санації боржника за клопотанням забезпеченого кредитора суд може прийняти рішення про припинення дії мораторію щодо майна (предмета забезпечення), якщо таке майно не задіяне у виконанні плану санації, або є швидкозношуваним предметом чи товаром, що швидко псується (ч.8 ст. 41 Кодексу).

Покращено положення забезпечених кредиторів і шляхом вдосконалення процедури продажу майна банкрута, у т.ч. яке знаходиться у заставі, з обов'язковим погодженням всіх умов продажу з ними. Так, передбачено обов'язкове погодження з забезпеченими кредиторами стартової ціни майна, складу лоту, кроку аукціону, тексту оголошення, вартості утримання, зберігання та витрат на продаж заставного майна (ст.75); зниження ціни на першому повторному аукціоні тільки за згодою забезпеченого кредитора (ч.2 ст.80); право придбання майна забезпеченим кредитором за стартовою ціною після першого повторного аукціону (ст. 81); розрахунок за придбане майно шляхом взаємозаліку (ч.2 ст.85).

Кодекс обмежує строки мораторію для кредиторів із забезпеченими вимогами, вони автоматично припиняються після спливу піврічного строку з моменту введення процедури розпорядження майном.

Конкурсні кредитори зобов'язані подати до господарського суду письмові заяви з своїми вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують протягом 30 днів з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Кредитори, які подали свої заяви з пропуском 30-ти денного строку фактично мають такі ж права, як і ті, хто заявив свої вимоги у встановлений строк, за винятком права вирішального голосу на зборах та комітеті кредиторів.

Конкурсні кредитори наділені широким обсягом прав та обов'язків. Відповідно до реєстру вимог конкурсних кредиторів, який затверджується судом, в подальшому формуються представницькі органи кредиторів – комітет кредиторів, який в процедурах банкрутства представляє інтереси всіх кредиторів, та організуються збори кредиторів.

До визнання боржника банкрутом спори боржника з кредиторами, які мають **поточні вимоги** до боржника, вирішуються в межах справи про банкрутство шляхом їх розгляду у позовному провадженні господарським судом (абз 3. ч. 8 ст. 45 КУзПБ).

З метою виявлення кредиторів з вимогами за зобов'язаннями боржника, визнаного банкрутом, що виникли під час проведення процедур банкрутства, господарський суд здійснює офіційне оприлюднення повідомлення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури на офіційному веб-порталі судової влади України.

У ліквідаційній процедурі господарський суд розглядає заяви з вимогами **поточних кредиторів**, які надійшли до господарського суду після офіційного оприлюднення повідомлення про визнання боржника банкрутом (ч. 3 ст. 59 КУзПБ).

Заяви з вимогами поточних кредиторів розглядаються господарським судом у порядку черговості їх надходження. За результатами розгляду зазначених заяв господарський суд своєю ухвалою визнає чи відхиляє (повністю або частково) вимоги таких кредиторів.

Вимоги поточних кредиторів погашаються в порядку черговості, визначеної статтею 64 Кодексу.

Якщо кредитор заявив вимоги після здійснення розрахунків з іншими кредиторами, сплачені таким кредиторам кошти поверненню не підлягають.

Традиційно на практиці виділяють **ініціюючих кредиторів** - тих, які безпосередньо порушують провадження у справі про банкрутство. **Привілейованими** вважаються такі кредитори, на вимоги яких не поширюється мораторій, зокрема це фізичні особи із заборгованістю з виплати заробітної плати, авторської винагороди, аліментів, відшкодуванню шкоди, заподіяної життю та здоров'ю тощо.

Одночасно з порушенням провадження у справі про банкрутство вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів, і зупиняються всі виконавчі провадження, відкриті стосовно боржника. Після закінчення ліквідаційної процедури і задоволення вимог конкурсних кредиторів у боржника може не залишитися коштів для задоволення вимог стягувача, незважаючи на законність вимог останнього. Щоб зберегти право вимоги до боржника та отримати права конкурсного кредитора у справі про банкрутство, стягувач має право подати до господарського суду заяву про свої вимоги, змінивши, таким чином, свій статус стягувача на статус поточного кредитора.

Отже, кожен кредитор має особисту заінтересованість у результатах застосування до боржника процедур банкрутства. У справу про банкрутство кредитори вступають не стільки, щоб примусити боржника виконати свої зобов'язання, скільки з метою «обігнати» інших кредиторів у змаганні за активи боржника.

Перед тим, як господарський суд прийматиме рішення про те, чи переходити до санації чи ліквідації банкрута, відповідне рішення має прийняти орган самоорганізації кредиторів (збори кредиторів, комітет кредиторів боржника), яким господарський суд обов'язково повинен надавати оцінку для визначення подальшої долі боржника. На введенні судової процедури чи переході до наступної судової процедури у справі про банкрутство активна участь кредиторів не закінчується. Зокрема, кредитори, як учасники у справі про банкрутство, можуть через комітет кредиторів або самостійно ініціювати процес відсторонення арбітражного керуючого. При цьому клопотання комітету кредиторів про відсторонення арбітражного керуючого несе за собою відсторонення арбітражного керуючого - незалежно від наявності чи відсутності підстав такого відсторонення.

Усі кредитори та арбітражний керуючий наділені правом бути ініціатором визнання недійсними правочинів боржника у порядку ст. 42 Кодексу України з процедур банкрутства. Арбітражний керуючий, який виконує повноваження ліквідатора, може бути ініціатором для притягнення директора або інших осіб до субсидіарної відповідальності у зв'язку з доведенням боржника до банкрутства. Поєднання судового нагляду за реалізацією процедур у справі про банкрутство й активної участі кредиторів та арбітражного керуючого має забезпечувати ефективне використання інструментів, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства, які спрямовані на погашення боргів боржника та відновлення його платоспроможності, є головною особливістю і складністю процедур у справах про банкрутство.

Відповідно до ч. 3 ст. 44 КУЗПБ арбітражний керуючий-розпорядник майна зобов'язаний скликати збори і комітет кредиторів та організувати проведення їх засідань. Але збори кредиторів у провадженні у справі про банкрутство також можуть скликатися за ініціативою комітету кредиторів чи інших кредиторів, сума вимог яких становить не менше ніж третину всіх

вимог, внесених до реєстру вимог кредиторів, або за ініціативою однієї третини кількості голосів кредиторів.

Учасниками зборів кредиторів боржника з **правом вирішального голосу є конкурсні кредитори**, визнані господарським судом у попередньому засіданні та внесені розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів (ч. 1 ст. 48 КУзПБ).

У зборах кредиторів боржника можуть брати участь із **правом дорадчого голосу**:

кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника;

кредитори з вимогами щодо виплати заробітної плати, авторської винагороди, аліментів, а також щодо відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю громадян;

конкурсні кредитори, вимоги яких заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання;

представник працівників боржника;

уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника;

представник органу, уповноваженого управляти державним майном;

арбітражний керуючий.

Кодекс чітко регламентує умови повноважності перших зборів кредиторів.

Частиною 2 статті 48 Кодексу встановлено, що перші збори кредиторів вважаються повноважними, якщо на них присутні кредитори, які мають не менше ніж дві третини голосів. Якщо перші збори не відбулися через відсутність кредиторів із необхідною кількістю голосів, протягом двох тижнів проводяться повторні перші збори, які вважаються повноважними у разі присутності на них кредиторів, що мають більше половини голосів. Якщо ж і ці збори не відбулися через відсутність кредиторів із необхідною кількістю голосів, протягом двох тижнів проводяться наступні перші збори, які вважаються повноважними у разі присутності на них кредиторів, що мають більше чверті голосів.

Кредиторам надано право визначити інше місце проведення зборів, ніж місцезнаходження боржника, тобто після перших зборів кредитори можуть вибрати більш зручне місце, що фактично і було на практиці.

Конкурсні кредитори мають на зборах кредиторів кількість голосів, пропорційну сумі вимог кредиторів, включених до реєстру вимог кредиторів за результатами попереднього засідання господарського суду та кратну одній тисячі гривень.

На час дії процедур банкрутства збори кредиторів обирають комітет кредиторів у складі не більше ніж сім осіб. Кредитор, який має 25 і більше відсотків голосів, автоматично включається до складу комітету кредиторів. Якщо загальна кількість кредиторів не перевищує сім осіб, усі кредитори автоматично включаються до складу комітету кредиторів.

У роботі комітету мають право брати участь з правом дорадчого голосу арбітражний керуючий, представник працівників боржника, уповноважена

особа засновників (учасників, акціонерів) боржника, забезпечений кредитор, у разі необхідності представник органу, уповноваженого управляти державним майном, і представник органу місцевого самоврядування.

Переваги справи про банкрутство для кредитора

Не тільки боржник має переваги від провадження у справі про банкрутство. Спрямованість Кодексу України з процедур банкрутства дозволяє з впевненістю виділити такі переваги справи про банкрутство для кредитора:

- можливість задоволення кредиторських вимог;
- можливість забезпеченому кредитору викупити майно банкрута у разі обставин, які свідчать про відсутність проведення аукціону;
- можливість впливу на процедуру шляхом оскарження дій арбітражного керуючого та його усунення;
- можливість впливати на рішення боржника шляхом участі у зборах або комітеті кредиторів;
- підвищений контроль за майновим станом боржника;
- можливість бути ініціатором щодо визнання правочинів боржника недійсними задля наповнення ліквідаційної маси;
- отримання повної інформації про майновий стан боржника.
- можливість задовольнити свої вимоги за допомогою солідарної відповідальності керівника боржника чи субсидіарної відповідальності осіб, уповноважених на управління боржником;
- можливість спростувати необґрунтовані вимоги кредиторів до боржника;
- можливість впливу на продаж майна боржника у разі виявлення обставин проведення незаконного аукціону.

3. Арбітражний керуючий як ключовий суб'єкт у справі про банкрутство

Арбітражний керуючий – це фізична особа, яка отримала відповідне свідоцтво та інформація про яку внесена до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України.

Арбітражний керуючий є суб'єктом незалежної професійної діяльності. З моменту постановлення ухвали (постанови) про призначення його керуючим санацією або ліквідатором до моменту припинення здійснення ним повноважень прирівнюється до службової особи підприємства-боржника.

Одна й та сама особа може здійснювати повноваження арбітражного керуючого на всіх стадіях провадження у справі про банкрутство відповідно до вимог Кодексу.

Вимоги до арбітражного керуючого визначені у статті 11 КУЗПБ. А його права та обов'язки – у ст. 12 КУЗПБ.

Під час здійснення своїх повноважень арбітражний керуючий є незалежним. Він може мати помічника (помічників) на підставі трудового договору (контракту).

Кандидатура арбітражного керуючого для виконання повноважень розпорядника майна або керуючого реструктуризацією визначається судом

шляхом автоматизованого відбору із застосуванням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з числа арбітражних керуючих, внесених до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України, за принципом випадкового вибору.

Арбітражний керуючий виконує повноваження за грошову винагороду. Він несе відповідальність за вчинені ним дисциплінарні проступки. За свої дії та бездіяльність несе також цивільно-правову, адміністративну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність у порядку та обсягах, встановлених законом. Законом передбачено страхування відповідальності арбітражного керуючого.

Контроль за діяльністю арбітражних керуючих здійснюється державним органом з питань банкрутства або саморегулювальною організацією арбітражних керуючих.

Арбітражний керуючий може бути відсторонений господарським судом від виконання повноважень розпорядника майна, керуючого реструктуризацією, керуючого санацією, ліквідатора, керуючого реалізацією за його заявою, за клопотанням учасника провадження у справі або за ініціативою суду.

4. Інші особи у справі про банкрутство. Заінтересовані особи стосовно боржника.

Окрім сторін та арбітражного керуючого у справах про банкрутство беруть участь інші суб'єкти.

Державним органом з питань банкрутства є Міністерство юстиції України. Відповідно до статті 3 КУЗПБ цей орган:

- сприяє створенню організаційних, економічних, інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом, у тому числі процедур банкрутства державних підприємств та підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків; організовує систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих;
- встановлює вимоги для отримання свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого;
- формує Єдиний реєстр арбітражних керуючих України, що є складовою частиною Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань
- встановлює порядок подання арбітражним керуючим державному реєстратору відомостей про юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, щодо яких відкрито провадження у справі про банкрутство, необхідних для ведення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;
- встановлює порядок здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих, перевірки організації їх роботи, дотримання ними вимог законодавства з питань банкрутства;

- встановлює порядок проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства і організує проведення такого аналізу при відкритті провадження у справах про банкрутство державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків;
- визначає та затверджує примірну форму плану санації, реструктуризації;
- складає на запити суду, прокуратури або іншого уповноваженого органу висновки про наявність ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства;
- розробляє та затверджує типові документи щодо проведення процедур банкрутства, методичні рекомендації;
- визначає вимоги до форми та порядку ведення реєстру вимог кредиторів тощо.

У разі якщо боржник є державним підприємством або підприємством, у статутному капіталі якого частка державної власності перевищує 50 відсотків, господарський суд залучає до участі у справі про банкрутство **представників органу, уповноваженого управляти державним майном**, з повідомленням про відкриття провадження у справі про банкрутство такого підприємства. До органів, уповноважених управляти державним майном, відноситься і **Фонд державного майна України**. Представники органу, уповноваженого управляти державним майном можуть брати участь у зборах кредиторів та роботі комітету кредиторів з правом дорадчого голосу (ч. 8 ст. 96 КУзПБ).

Фонд державного майна України з метою запобігання банкрутству державних підприємств бере участь у підготовці плану санації і затверджує його, здійснює оцінку державного майна боржника тощо.

При розгляді справи суб'єкта господарювання, який є учасником (тимчасовим учасником) Гарантійного фонду виконання зобов'язань за складськими документами на зерно, до справи залучається **Гарантійний фонд виконання зобов'язань за складськими документами на зерно** (ч. 16 ст. 39 КУзПБ).

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з державним органом з питань банкрутства уповноважена зокрема встановити не врегульовані КУзПБ особливості процедури банкрутства професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків, а також заходи щодо захисту прав та інтересів клієнтів (ст. 93 КУзПБ). НКЦПФР видає сертифікати на право вчинення дій, пов'язаних з безпосереднім провадженням відповідного виду професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках, розпоряднику майна, керуючому санацією, ліквідатору професійному учаснику ринків капіталу та організованих товарних ринків.

Представник органу місцевого самоврядування, як правило, бере участь у справах про банкрутство комунальних підприємств, зокрема у процедурах санації тощо.

Представник працівників боржника з метою представлення інтересів всіх працівників залучається до роботи комітету кредиторів, зборів кредиторів.

Уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника може залучатися як до проведення заходів для запобігання банкрутству боржника, так і до проведення судових процедур у справі про банкрутство.

Відповідно до ч .1 ст. 93-2 КУзПБ під час розгляду справ про банкрутство юридичної особи, яка є платіжною установою (у тому числі малою платіжною установою), установою електронних грошей, надавачем нефінансових платіжних послуг (небанківський надавач платіжних послуг), учасником справи про банкрутство визнається **Національний банк України**.

У випадках, передбачених КУзПБ, залучаються **інші учасники справи про банкрутство, щодо прав або обов'язків яких існує спір**. Наприклад, такі інші учасники можуть брати участь у справі про банкрутство, якщо певні правочини боржника, стороною у яких виступали ці особи, будуть визнаватися недійсними.

З метою запобігання зловживанням у справі про банкрутство законодавець унормував коло заінтересованих осіб на стороні боржника. **Заінтересовані особи стосовно боржника** - юридична особа, створена за участю боржника, юридична особа, що здійснює контроль над боржником, юридична або фізична особа, контроль над якою здійснює боржник, юридична особа, з якою боржник перебуває під контролем третьої особи, власники (учасники, акціонери) боржника, керівник боржника, особи, які входять до складу органів управління боржника, головний бухгалтер (бухгалтер) боржника, у тому числі звільнені з роботи за три роки до відкриття провадження у справі про банкрутство, а також особи, які перебувають у родинних стосунках із зазначеними особами та фізичною особою - боржником, а саме: подружжя та їхні діти, батьки, брати, сестри, онуки, а також інші особи, щодо яких наявні обґрунтовані підстави вважати їх заінтересованими; для цілей Кодексу заінтересованими особами стосовно арбітражного керуючого чи кредиторів визнаються особи в такому самому переліку, як і заінтересовані особи стосовно боржника (ст. 1 КУзПБ).

Револьюційною є норма щодо обмеження участі заінтересованих осіб у голосуванні на зборах кредиторів при схваленні плану санації. У ч.5 ст.52 Кодексу встановлено, що вимоги кредиторів, які є заінтересованими особами стосовно боржника, не враховуються для цілей голосування при схваленні плану санації.

Регламентація статусу заінтересованих осіб у справах про банкрутство безперечно направлена на захист прав кредиторів, які не є такими особами, та запобігатиме зловживанням боржника щодо формування заборгованості

перед дружніми кредиторами та уникнення задоволення вимог перед іншими кредиторами.

Література:

Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>

Швидка Т.І. Правове регулювання відносин неплатоспроможності та банкрутства. Навч. пос. Харків. Право. 2022. 134 с.

Козирева В.П., Сопілко І.М., Гаврилішин А.П. Правове регулювання банкрутства. К. НАУ. 2014. 476 с.

Жуков Сергій. Процедури банкрутства: можливості для боржників та кредиторів. Юридична газета. 13.04.2020. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/proceduri-bankrutstva-mozhливosti-dlya-borzchnikiv-ta-kreditoriv.html>

Додаткова література

Бутирська І.А. Правовий статус учасників справи про банкрутство: Монографія. Чернівці. Технодрук. 2017. 184 с.

Лекція 3. Правовий статус арбітражного керуючого

- 1. Про роль і значення арбітражного керуючого як учасника процесу.**
- 2. Арбітражний керуючий – суб’єкт незалежної професійної діяльності.**
- 3. Вимоги до арбітражного керуючого, його права та обов’язки**
- 4. Відповідальність арб керуючого**
- 5. Призначення арбітражного керуючого. Відсторонення. Припинення діяльності арбітражного керуючого**
- 6. Винагорода та відшкодування витрат арбітражного керуючого.**

1. Про роль і значення арбітражного керуючого як учасника процесу.
Вперше, визначення «арбітражний керуючий» з’явилося в українському законодавстві у 1999 році, а саме у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

У 2002 році, до Закону було включено навіть окрему статтю 31, яка крім визначення арбітражного керуючого, передбачала порядок його призначення, критерії та вимоги до особи, яка мала право бути призначеною у справі, а також його права та обов’язки.

При цьому, варто відзначити, що відповідно до приписів згаданої вище статті, арбітражним керуючим не могли бути призначені особи, які згідно з цим Законом вважались заінтересованими відносно боржника, а також які

здійснювали раніше управління цим боржником - юридичною особою, за винятком випадків, коли з дня усунення цієї особи від управління зазначеним боржником минуло не менше трьох років, якщо інше не встановлено цим Законом. Крім того, арбітражний керуючий мав не лише обов'язки, а і право, зокрема, залучати для забезпечення виконання своїх повноважень на договірних засадах інших осіб та спеціалізовані організації з оплатою їх діяльності за рахунок боржника.

Зазначені норми Закону, свідчать та покликані були сформувати незалежність професії арбітражного керуючого.

У такому ж напрямку вносились зміни і в подальшому у Закон, постійно підкреслюючи важливість та піднімаючи авторитет арбітражного керуючого. Адже, фактично, він має бути антикризовим менеджером, медіатором, юристом, економістом і при цьому не просто консультантом, а особою, яка несе відповідальність як і за збереження майна боржника, так і за розрахунки з кредиторами.

Останніми змінами до Закону арбітражного керуючого було навіть прирівнено до службової особи підприємства – боржника, що суттєво збільшило коло його відповідальності, зокрема, кримінальної.

Але такі зміни не лякали арбітражних керуючих, а навпаки, створювали здорову конкуренцію між колегами та формували висококласних фахівців.

Нинішній Кодекс загалом зберіг тенденцію до підняття ролі і значення арбітражного керуючого.

Стаття 1 КУзПБ

арбітражний керуючий - фізична особа, яка отримала відповідне свідоцтво та інформація про яку внесена до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України;

керуючий реалізацією - арбітражний керуючий, призначений господарським судом у справі про неплатоспроможність фізичної особи для здійснення реалізації майна банкрута та задоволення вимог кредиторів;

керуючий реструктуризацією - арбітражний керуючий, призначений господарським судом у справі про неплатоспроможність фізичної особи для здійснення реструктуризації боргів боржника;

керуючий санацією - арбітражний керуючий, а у випадках, передбачених цим Кодексом, - керівник боржника, призначений господарським судом для здійснення процедури санації боржника;

ліквідатор - арбітражний керуючий, призначений господарським судом для здійснення ліквідаційної процедури;

розпорядник майна - арбітражний керуючий, призначений господарським судом для здійснення процедури розпорядження майном;

Арбітражний керуючий у цій статті також згадується серед учасників у справі про банкрутство. І варто погодитися з Миколою Струцем, що всі ці вище наведені визначення об'єднує те, що арбітражного керуючого призначають у справі саме для здійснення певної процедури, а не присутності у справі чи її супроводження.

2. Арбітражний керуючий – суб'єкт незалежної професійної діяльності.

Книга друга КУЗПБ присвячена арбітражному керуючому. Відповідно до ст. 10 КУЗПБ арбітражний керуючий є суб'єктом незалежної професійної діяльності.

Його незалежність відображена і в статті 13, яка навіть носить відповідну назву і передбачає, що під час здійснення своїх повноважень арбітражний керуючий є незалежним. Він навіть зобов'язаний вживати заходів до недопущення будь-якої можливості виникнення конфлікту інтересів та невідкладно повідомляти суду про наявність такого конфлікту інтересів (п.9 ч.2 ст. 12 Кодексу).

Такі окремі норми Кодексу, підкреслюють про те що арбітражний керуючий, під час виконання своїх повноважень (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора, керуючого реструктуризацією, керуючого реалізацією) є незалежним. Але чи справді це так? Щоб це з'ясувати, пропоную проаналізувати деякі норми Кодексу, що стосуються безпосередньо комітету кредиторів.

Так, наприклад, варто звернути увагу на наступне:

- арбітражний керуючий для виконання повноважень розпорядника майна або керуючого реструктуризацією, у разі відсторонення розпорядника майна або керуючого реструктуризацією, визначеного Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою, від виконання повноважень, керуючий санацією, керуючий реалізацією та ліквідатор призначаються господарським судом за клопотанням комітету кредиторів.
 - комітет кредиторів має право в будь-який час звернутися до господарського суду з клопотанням про відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень незалежно від наявності підстав.
 - за наявності підстав для відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень або за клопотанням комітету кредиторів господарський суд протягом 14 днів постановляє ухвалу про відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень (ст.28 Кодексу).
 - звіт арбітражного керуючого про нарахування і виплату грошової винагороди, здійснення та відшкодування витрат має бути схвалений зборами кредиторів (у процедурі банкрутства фізичної особи) чи комітетом кредиторів (у процедурі банкрутства юридичної особи), а в частині витрат, що стосуються заставного майна, - забезпеченим кредитором (ст. 30 Кодексу).
 - у процедурі розпорядження майном боржник не має права без згоди комітету кредиторів (зборів кредиторів - до моменту формування комітету кредиторів) вчиняти значні правочини, вчинення яких не заборонено КУЗПБ.
- У процедурі розпорядження майном боржник не має права без згоди комітету кредиторів (зборів кредиторів - до моменту обрання комітету кредиторів) здійснювати продаж істотних активів боржника (ст. 44 Кодексу).

- до компетенції прав комітету кредиторів входять, прийняття рішень про надання згоди на продаж майна боржника (крім майна, що є предметом забезпечення) та погодження умов продажу майна боржника (крім майна, що є предметом забезпечення) у процедурі санації відповідно до плану санації або у процедурі ліквідації банкрута, а також внесення пропозицій господарському суду щодо продовження або скорочення строку процедур розпорядження майном боржника чи санації боржника (ст. 48 Кодексу).
- арбітражний керуючий визначає умови продажу за погодженням з комітетом кредиторів та забезпеченим кредитором (щодо майна, яке є предметом забезпечення) (ст. 75 Кодексу).
- комітет кредиторів, а щодо заставленого майна - забезпечений кредитор може своїм рішенням встановити початкову ціну повторного аукціону, другого повторного аукціону меншу, ніж визначено частинами другою і четвертою цієї статті (ст. 79 Кодексу).

Окремо, варто звернути увагу також на право, надане кредиторам у статті 30 Кодексу на зменшення розміру грошової винагороди арбітражного керуючого, у разі, якщо середньомісячна заробітна плата керівника боржника є надмірно високою порівняно з мінімальним розміром заробітної плати.

Комплексний аналіз згаданих вище норм Кодексу дає нам можливість прийти до наступних висновків:

- комітет кредиторів має право в будь-який час звернутись до суду з клопотанням про відсторонення арбітражного керуючого від виконання покладених на нього функцій, навіть за відсутності порушень з його сторони;
- виключно комітет кредиторів рекомендує суду кандидата на призначення керуючого санацією та ліквідатора;
- комітет кредиторів має вплив на розмір основної грошової винагороди арбітражного керуючого;
- комітет кредиторів визначає порядок реалізації майна боржника;
- комітет кредиторів контролює діяльність боржника на стадії розпорядження майном.

Фактично, коло повноважень, надане комітету кредиторів, вимагає від останнього високого рівня кваліфікації у сфері банкрутства, хоча жодна норма Кодексу не містить таких критеріїв. Навпаки, такі положення Кодексу, ставлячи в пряму залежність фахівця банкрутства – арбітражного керуючого від кредиторів, які в процедурі банкрутства переслідують лише єдину мету – погашення своїх вимог, створюють конфлікт інтересів та унеможливають призначення незалежного арбітражного керуючого на стадіях банкрутства, коли він наділений повноваженнями щодо управління боржником та реалізації майна.

У той же час Кодекс зобов'язує арбітражного керуючого під час реалізації своїх прав та обов'язків діяти добросовісно, розсудливо та з метою, з якою ці права та обов'язки надано (покладено). Крім того, арбітражний керуючий зобов'язаний додержуватися вимог Закону України "Про запобігання корупції" щодо обмеження використання своїх повноважень з

метою одержання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, одержання дарунків (пожертв). Порухення арбітражним керуючим вимог Закону України "Про запобігання корупції", а також виникнення конфлікту інтересів під час здійснення арбітражним керуючим повноважень є підставою для відсторонення його від виконання обов'язків арбітражного керуючого під час провадження у справі про банкрутство.

Аналіз судової практики

Про зловживання правами комітетом кредиторів щодо впливу на арбітражного керуючого, зокрема його безпідставне відсторонення та призначення «підконтрольного» арбітражного керуючого, свідчить судова практика, яка встигла сформуватись після вступу в дію Кодексу.

Приймаючи рішення на користь комітету кредиторів, суди, як правило, виходили з того, що законодавець не визначає обов'язку комітету кредиторів мотивувати своє рішення щодо відсторонення арбітражного керуючого та наведення підстав, які перебували прийняття такого рішення, а тому, для задоволення таких клопотань, достатньо лише його наявності. Саме така позиція відображена у наступних справах: № 914/2618/16 (ухвала господарського суду Львівської області від 21.11.2019), № 911/1902/17 (ухвала господарського суду Київської області від 11.12.2019), № 5011-15/2551-2012 (ухвала Господарського суду м. Києва від 12.12.2019), № Б8/129/11 (ухвала Господарського суду Київської області від 10.02.2020), № 908/1874/19 (ухвала

господарського суду Запорізької області від 23.03.2020), № 916/2561/17 (постанова Південно-Західного апеляційного господарського від 22.01.2020). Але формування судової практики ніколи не стоїть на місці, тим більше у справах про банкрутство, і сьогодні ми вже маємо судові рішення апеляційних судів, які скасовують такі неправомірні рішення. При цьому, суди зазначають: «що у випадку подачі комітетом кредиторів клопотання про відсторонення арбітражного керуючого, задоволення такого клопотання є правом, а не обов'язком суду, та воно не може бути безумовною підставою для його відсторонення. У зв'язку з чим, суд повинен з'ясувати мотиви цього клопотання через призму принципу незалежності арбітражного керуючого».

Порушення вказаного принципу може призвести до процесуальних зловживань комітетом кредиторів з метою зміни кожного арбітражного керуючого, який буде призначатися господарським судом відповідно до процедури, встановленої КУзПБ, що у свою чергу негативно позначиться на ефективності здійснення процедури банкрутства в цілому.

У даному випадку, арбітражний керуючий був призначений судом апеляційної інстанції (див. постанову Північного апеляційного господарського суду від 12.09.2019).

Варто зауважити, що після призначення арбітражного керуючого у справі про банкрутство, на нього покладаються відповідні обов'язки в залежності від введеної процедури. КУзПБ встановлює гарантії діяльності

арбітражного керуючого як суб'єкта незалежної професійної діяльності, в тому числі право на отримання грошової винагороди за виконання своїх повноважень (п. 3 ч. 1 ст. 12 КУЗПБ). Тобто, після призначення арбітражного керуючого у справі про банкрутство, він має легітимні очікування як суб'єкт, який призначений господарським судом, на дотримання своїх прав.

Враховуючи вищезазначене, апеляційна інстанція зазначає, що безпідставне відсторонення арбітражного керуючого не допускається як таке, що порушує права та законні інтереси арбітражного керуючого, принципи його діяльності та завдає шкоду ефективності процедури банкрутства.» (справах № 911/1902/17, постанова Північного апеляційного господарського суду від 11.03.2020).

З'являється позитивна практика для арбітражних керуючих і на рівні першої інстанції, що правда, лише в одному регіоні, а саме господарському суді Херсонської області (справи за №№ 923/1536/15, 923/378/17).

У своїх рішеннях суд також зазначає наступне: «...норма права, передбачена абзацом третім ч. 4 ст. 28 КУЗПБ може бути безумовною підставою відсторонення арбітражного керуючого від виконання обов'язків за умови, що таке рішення відповідає інтересам усіх кредиторів, а комітет кредиторів приймає таке рішення, як представник усіх кредиторів, а не для вирішення одним кредитором своїх особистих інтересів у справі, через втручання в роботу ліквідатора і неврахування інтересів інших учасників справи та, зокрема, інших членів комітету кредиторів, а також думки інших кредиторів, які мають право дорадчого голосу у зборах та у комітеті кредиторів.», «За змістом частини 1 статті 2 Господарського процесуального кодексу України завданням господарського судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави. Під час вирішення цього клопотання (як різновиду спору) суд не встановив порушення права комітету кредиторів та окремих кредиторів як осіб, що звернулися до суду за захистом своїх прав та інтересів від ліквідатора. Отже, за відсутності у цьому випадку вмотивованого рішення комітету кредиторів, недоведеності кредиторами наявності порушення їх прав або законних (легітимних) інтересів, клопотання не може бути задоволено, тому саме з наведених підстав у його задоволенні слід відмовити.»

Також варто відзначити саме про зловживання комітетом кредиторів положеннями Кодексом щодо призначення заінтересованого арбітражного керуючого, що підтверджує постанова Західного апеляційного господарського суду від 16.03.2020, відповідно до якої: «суд погоджується з думкою апелянта про те, що у заяві арбітражного керуючого відсутня інформація про наявність конфлікту інтересів, при наявності обставин, що свідчать про зворотнє, а тому господарським судом Львівської області були

недостатньо досліджені фактичні обставини справи стосовно його особи, наслідком чого стала прийняття помилкової ухвали.»

Таким чином, поки не внесені зміни до Кодексу на законодавчому рівні, лише формування судової практики допоможе уникнути зловживанням своїми правами зі сторони учасників процесу, що забезпечить незалежність арбітражного керуючого та ефективність процедури банкрутства, оскільки її основною метою має бути відновлення платоспроможності боржника, а не «поглинання» його кредиторами.

3. Вимоги до арбітражного керуючого, його права та обов'язки

Арбітражний керуючий з моменту постановлення ухвали (постанови) про призначення його керуючим санацією або ліквідатором до моменту припинення здійснення ним повноважень прирівнюється до службової особи підприємства-боржника. Право здійснювати професійну діяльність має засвідчуватися свідоцтвом, а сам арбітражний має бути внесений до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України. На підприємствах, що провадять діяльність, пов'язану з державною таємницею, арбітражний керуючий повинен мати допуск до державної таємниці, а в разі його відсутності - отримати такий допуск у встановленому законом порядку.

Вимоги до арбітражного керуючого:

громадянин України,

має вищу юридичну або економічну освіту другого (магістерського) рівня,

має загальний стаж роботи за фахом не менше трьох років або не менше одного року після отримання відповідної вищої освіти на керівних посадах,

пройшов навчання та стажування протягом шести місяців у порядку, встановленому державним органом з питань банкрутства,

володіє державною мовою

склав кваліфікаційний іспит (Кваліфікаційний іспит проводиться шляхом автоматизованого анонімного тестування. За його результатами на підставі рекомендації кваліфікаційної комісії видається свідоцтво про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого без обмеження строку дії та вноситься запис до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України.).

У нього є посвідчення і печатка. Один раз на 2 роки підвищує кваліфікацію.

Права арбітражного керуючого:

користується усіма правами розпорядника майна, керуючого санацією, керуючого реструктуризацією, керуючого реалізацією, ліквідатора відповідно до законодавства, у тому числі має право:

1) звертатися до господарського суду та суду загальної юрисдикції у випадках, передбачених цим Кодексом;

2) скликати збори і комітет кредиторів та брати в них участь з правом дорадчого голосу;

3) отримувати винагороду в розмірі та порядку, передбачених цим Кодексом;

4) залучати для забезпечення виконання своїх повноважень на договірних засадах інших осіб та спеціалізовані організації з оплатою їхньої діяльності за рахунок боржника, якщо інше не встановлено цим Кодексом чи угодою з кредиторами;

5) запитувати та отримувати документи або їх копії від юридичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та від фізичних осіб за їхньою згодою;

6) отримувати інформацію з державних реєстрів;

7) подавати до господарського суду заяву про дострокове припинення своїх повноважень;

8) здійснювати інші повноваження, передбачені КУзПБ.

Під час виконання повноважень арбітражний керуючий має право на безпосередній доступ до інформації про боржників, їхнє майно, доходи та кошти, у тому числі конфіденційної, що міститься в державних базах даних і реєстрах, у тому числі електронних.

Також арб керуючий може мати помічника на підставі трудового договору. Він сам його добирає.

Обов'язки арбітражного керуючого:

1) неухильно дотримуватися вимог законодавства;

2) здійснювати заходи щодо захисту майна боржника;

3) проводити аналіз фінансово-господарського стану, інвестиційної та іншої діяльності боржника та становища на ринках боржника та подавати результати такого аналізу до господарського суду разом з документами, що підтверджують відповідну інформацію;

4) подавати відомості, документи та інформацію щодо діяльності арбітражного керуючого у порядку, встановленому законодавством;

5) розкривати інформацію про фінансовий стан боржника та хід провадження у справі про банкрутство на спеціалізованій сторінці веб-сайту державного органу з питань банкрутства (у закритій частині сторінки), до якої забезпечується доступ конкурсних і забезпечених кредиторів, а також (з моменту прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури) поточних кредиторів, та забезпечувати оновлення такої інформації не менше одного разу на місяць у порядку, визначеному державним органом з питань банкрутства. До інформації про фінансовий стан боржника та хід провадження у справі про банкрутство належить інформація про:

значні правочини чи правочини із заінтересованістю, укладені боржником або від його імені (найменування сторін, суть зобов'язань, вартість майна, що передається за правочином, строк виконання зобов'язань);

інвентаризацію майна боржника (дати початку та закінчення інвентаризації);

дебіторів боржника, розмір заборгованості яких перевищує 5 відсотків сукупних вимог конкурсних кредиторів (зазначається найменування або ім'я, місцезнаходження або місце проживання, ідентифікаційний код юридичної особи або реєстраційний номер облікової картки платника податків (за наявності) та розмір заборгованості);

обтяження майна боржника (об'єкт обтяження, вид обтяження, орган або особа, в інтересах якої накладено обтяження, підстави накладення обтяження);

реєстр вимог кредиторів;

строки виконання плану санації (для керуючого санацією) або плану реструктуризації (для керуючого реструктуризацією);

аналіз фінансово-господарської діяльності боржника;

дату, час і місце проведення зборів кредиторів та комітету кредиторів (зазначається не пізніше ніж за три робочі дні до дня проведення таких зборів);

тексти рішень зборів та комітету кредиторів (вносяться протягом трьох робочих днів з дня прийняття відповідного рішення);

текст затвердженого судом плану санації або плану реструктуризації (вноситься протягом трьох робочих днів з дня затвердження плану судом);

декларацію про майновий стан боржника - фізичної особи;

б) створювати умови для проведення перевірки додержання арбітражним керуючим вимог законодавства;

7) здійснювати заходи щодо забезпечення охорони державної таємниці відповідно до встановлених законодавством вимог;

8) надавати державному реєстратору в електронній формі через веб-портал електронних сервісів відомості, необхідні для ведення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, у порядку, встановленому державним органом з питань банкрутства;

9) вживати заходів до недопущення будь-якої можливості виникнення конфлікту інтересів та невідкладно повідомляти суду про наявність такого конфлікту інтересів;

10) надсилати до органів Національної поліції чи прокуратури повідомлення про факти порушення законодавства, виявлені в діяльності працівників підприємств та організацій, що містять ознаки дії (бездіяльності), переслідуваної у кримінальному чи адміністративному порядку;

11) виконувати інші повноваження, передбачені законодавством.

У ст. 13 Кодексу закріплено положення про незалежність арб керуючого. Проте це не є абсолютна незалежність.

4. Відповідальність арбітражного керуючого

А) Дисциплінарна. Підстава – вчинення дисциплінарного проступку. Дисциплінарним проступком є:

- 1) факт зайняття діяльністю, несумісною з діяльністю арбітражного керуючого;
- 2) порушення правил професійної етики арбітражного керуючого;
- 3) невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків;
- 4) невиконання статуту та рішень саморегулювальної організації арбітражних керуючих.

Державний орган з питань банкрутства за поданням дисциплінарної комісії застосовує до арбітражних керуючих дисциплінарні стягнення. Рішення про застосування дисциплінарного стягнення приймається протягом двох місяців з дня виявлення дисциплінарного проступку, але не пізніше одного року з дня його вчинення. Про застосування до арбітражного керуючого дисциплінарного стягнення вноситься запис до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України.

Дисциплінарні стягнення, що застосовуються до арбітражного керуючого:

- 1) попередження;
- 2) догана;
- 3) тимчасове зупинення права на здійснення діяльності арбітражного керуючого;
- 4) позбавлення права на здійснення діяльності арбітражного керуючого.

Здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих регулюється Порядком, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 06.12.2019 № 3928/5. Контроль за діяльністю арбітражних керуючих відповідно до цього Порядку здійснюють Мін'юст як державний орган з питань банкрутства та міжрегіональні управління Мін'юсту

Цей Порядок встановлює:

- процедуру організації та проведення перевірок діяльності арбітражних керуючих (далі - перевірка);
- повноваження осіб, які здійснюють перевірки;
- права й обов'язки арбітражних керуючих під час проведення перевірок;
- порядок оформлення результатів перевірки;
- порядок підготовки за результатами перевірки подання на Дисциплінарну комісію арбітражних керуючих (далі - Дисциплінарна комісія) про притягнення арбітражного керуючого до дисциплінарної відповідальності.

Б) Цивільно-правова відповідальність арбітражного керуючого. Він відшкодовує шкоду, яка:

- заподіяна особі внаслідок незаконних дій арбітражного керуючого;
- заподіяна особі внаслідок неумисних дій або помилки арбітражного керуючого;
- заподіяна особі внаслідок умисних дій чи бездіяльності арбітражного керуючого.

Якщо шкода завдана неумисно або помилково, то вона відшкодовується із страхових виплат. Для цього передбачено обов'язкове страхування

відповідальності арб керуючого. Арбітражний керуючий укладає із страховиком договір страхування професійної відповідальності за шкоду, заподіяну внаслідок неумисних дій або помилки під час здійснення повноважень арбітражного керуючого. Страхування професійної відповідальності здійснюється арбітражним керуючим протягом трьох робочих днів з дня внесення до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України запису про надання йому права на здійснення діяльності арбітражного керуючого. Здійснення діяльності арбітражного керуючого без укладення договору страхування професійної відповідальності забороняється. Мінімальний розмір щорічної страхової суми арбітражного керуючого становить 300 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

За бездіяльність або вмисні дії арб керуючий відповідає власним коштом.

5. Призначення арбітражного керуючого. Відсторонення. Припинення діяльності арбітражного керуючого

Призначення та відсторонення арбітражного керуючого. Кандидатура арбітражного керуючого для виконання повноважень розпорядника майна або керуючого реструктуризацією визначається судом шляхом автоматизованого відбору із застосуванням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з числа арбітражних керуючих, внесених до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України, за принципом випадкового вибору.

В ухвалі про прийняття заяви про відкриття провадження у справі господарський суд пропонує трьом визначеним шляхом автоматизованого відбору арбітражним керуючим подати заяву про участь у цій справі. У разі якщо жоден із арбітражних керуючих, визначених шляхом автоматизованого відбору, не подав до господарського суду заяву про участь у справі, господарський суд призначає розпорядником майна/керуючого реструктуризацією арбітражного керуючого за власною ініціативою.

Розпорядником майна, керуючим реструктуризацією, керуючим санацією, ліквідатором, керуючим реалізацією не можуть бути призначені арбітражні керуючі:

- 1) які є заінтересованими особами у цій справі;
- 2) які здійснювали раніше управління цим боржником - юридичною особою, крім випадків, коли з дня відсторонення від управління зазначеним боржником минуло не менше трьох років;
- 3) яким відмовлено в допуску до державної таємниці, якщо такий допуск є необхідним для виконання обов'язків, визначених цим Кодексом;
- 4) які мають конфлікт інтересів;
- 5) які здійснювали раніше повноваження приватного виконавця щодо примусового виконання судових рішень або рішень інших органів (посадових осіб), у яких боржник був стороною виконавчого провадження;
- 6) які є близькими особами боржника - фізичної особи.

До призначення арбітражним керуючим особа повинна подати до господарського суду заяву, в якій зазначається, що вона не належить до цих осіб.

Арбітражний керуючий може бути відсторонений господарським судом від виконання повноважень розпорядника майна, керуючого реструктуризацією, керуючого санацією, ліквідатора, керуючого реалізацією за його заявою.

Відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень здійснюється господарським судом за клопотанням учасника провадження у справі або за власною ініціативою у разі:

- 1) невиконання або неналежного виконання обов'язків, покладених на арбітражного керуючого;
- 2) зловживання правами арбітражного керуючого;
- 3) подання до суду неправдивих відомостей;
- 4) відмови арбітражному керуючому в наданні допуску до державної таємниці або скасування раніше наданого допуску;
- 5) припинення діяльності арбітражного керуючого;
- 6) наявності конфлікту інтересів.

Комітет кредиторів має право в будь-який час звернутися до господарського суду з клопотанням про відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень незалежно від наявності підстав.

За наявності підстав для відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень або за клопотанням комітету кредиторів господарський суд протягом 14 днів постановляє ухвалу про відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень.

Можливе тимчасове зупинення права на здійснення діяльності арбітражного керуючого на час дії таких обставин:

якщо арбітражного керуючого обрано або призначено на посаду, що не сумісна із здійсненням діяльності арбітражного керуючого, - на весь строк перебування на відповідній посаді;

якщо арбітражний керуючий вважає за необхідне зупинити дію свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого за власним бажанням на строк, що сукупно не перевищує 30 днів протягом календарного року, або на більший строк за наявності поважних причин (вагітність, догляд за дитиною, тимчасова непрацездатність (хвороба), працевлаштування за основним місцем роботи тощо);

у разі застосування до арбітражного керуючого як підозрюваного чи обвинуваченого у кримінальному провадженні запобіжних заходів у виді домашнього арешту із заборонаю залишати житло цілодобово або у робочий час чи тримання під вартою - на час дії запобіжного заходу, у разі застосування заходу забезпечення кримінального провадження у виді тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом - на час дії такого заходу;

у разі застосування до арбітражного керуючого дисциплінарного стягнення у виді тимчасового зупинення права на здійснення діяльності арбітражного керуючого - на строк, визначений у рішенні дисциплінарної комісії про застосування дисциплінарного стягнення.

Арбітражний керуючий зобов'язаний зупинити свою діяльність з моменту внесення інформації про тимчасове зупинення права на здійснення діяльності арбітражного керуючого до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України та повідомити про це господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство.

Припинення діяльності арбітражного керуючого.

Підставою для припинення діяльності арбітражного керуючого є:

- 1) письмова заява арбітражного керуючого;
- 2) неможливість виконувати повноваження за станом здоров'я;
- 3) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо арбітражного керуючого;
- 4) невідповідність арбітражного керуючого вимогам, встановленим статтею 11 КУзПБ;
- 5) застосування дисциплінарного стягнення у виді позбавлення права на здійснення діяльності арбітражного керуючого;
- 6) подання неправдивих відомостей, необхідних для отримання свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого;
- 7) смерть арбітражного керуючого.

У разі припинення діяльності арбітражного керуючого його свідоцтво анулюється. До Єдиного реєстру арбітражних керуючих України вноситься запис про припинення діяльності арбітражного керуючого.

6. Винагорода та відшкодування витрат арбітражного керуючого.

Арбітражний керуючий виконує повноваження за грошову винагороду.

На початку розвитку практики банкрутства в Україні арбітражний керуючий був вільний у виборі свого так званого роботодавця. Зазвичай це був ініціатор процесу. З ним досягалася домовленість щодо оплати щомісячної винагороди залежно від навантаження. Враховувались показники підприємства-боржника, кількість працівників та кредиторів, обсяги документообороту, склад боргів, наявність спорів і судових процесів тощо. Додаткова винагорода встановлювалась також за домовленістю залежно від результату

Вперше законодавець проявив ініціативу щодо врегулювання фінансових питань оплати праці арбітражних керуючих, встановивши обмеження в Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом». Так, за рішенням суду арбітражний керуючий міг отримати лише щомісячну винагороду в розмірі подвійної мінімальної зарплати. Збільшення її було можливе тільки у разі доведення, що попередній директор підприємства-боржника отримував більшу заробітну плату. Та й по додатковій винагороді з'явилося обмеження до 10%.

Грошова винагорода арбітражного керуючого складається з основної та додаткової грошових винагород.

Розмір основної грошової винагороди арбітражного керуючого за виконання ним повноважень розпорядника майна або ліквідатора визначається в розмірі середньомісячної заробітної плати керівника боржника за останніх 12 місяців його роботи до відкриття провадження у справі, але не менше трьох розмірів мінімальної заробітної плати за кожний місяць виконання арбітражним керуючим повноважень.

Розмір основної грошової винагороди арбітражного керуючого за виконання ним повноважень керуючого санацією встановлюється зборами кредиторів під час схвалення плану санації і не може бути меншим за чотири розміри мінімальної заробітної плати за кожний місяць виконання арбітражним керуючим повноважень.

Розмір основної грошової винагороди арбітражного керуючого за виконання ним повноважень керуючого реструктуризацією становить п'ять розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб за кожен місяць виконання арбітражним керуючим повноважень.

Розмір основної грошової винагороди арбітражного керуючого за виконання ним повноважень керуючого реалізацією становить три розміри прожиткового мінімуму для працездатних осіб за кожний місяць виконання арбітражним керуючим повноважень.

Право вимоги основної грошової винагороди виникає в арбітражного керуючого в останній день кожного календарного місяця виконання ним повноважень.

Сплата основної винагороди арбітражного керуючого за виконання ним повноважень розпорядника майна, ліквідатора, керуючого санацією, керуючого реструктуризацією, керуючого реалізацією здійснюється за рахунок коштів, авансованих заявником (кредитором або боржником) на депозитний рахунок господарського суду, який розглядає справу, до моменту подання заяви про відновлення відкриття провадження у справі.

Кодекс встановлює гарантовану оплату за 3 місяці виконання обов'язків арбітражного керуючого — при подачі заяви про відкриття справи про банкрутство боржника-юридічної особи сплачується аванс у сумі 58 500 грн. Після спливу 3 місяців за клопотанням арбітражного керуючого суд перераховує ці кошти з депозитного рахунку, де вони акумулюються, на особистий рахунок арбітражного. Важливим елементом є те, що винагорода арбітражного керуючого не прирівнюється до судового збору і не може бути відстрочена чи зменшена. Це важлива гарантія. Позитивну позицію щодо арбітражних керуючих демонструє судова практика. Чітку позицію висловив вже Верховний Суд України, відмовивши скаржнику у справі № 910/726/20.

Ні КУзПБ, ані інші діючі норми чинного законодавства не передбачають права боржника бути звільненим від авансування винагороди арбітражному керуючому при поданні заяви, а також умов, за яких суд може відстрочити авансування винагороди чи звільнити заявника від нього.

У своїй діяльності арбітражний керуючий стикається з багатьма проблемами, однак найважливішою є оплата його послуг. Питання набуває актуальності після спливу 3 місяців, тобто після того, як перший «великий» авансовий платіж закінчився, а процедура банкрутства ще триває.

У разі якщо процедура триває після закінчення авансованих заявником коштів, основна винагорода арбітражного керуючого сплачується за рахунок коштів, одержаних боржником - юридичною особою у результаті господарської діяльності, або коштів, одержаних від продажу майна боржника, яке не перебуває в заставі.

Додаткова грошова винагорода арбітражного керуючого визначається в розмірі:

5 відсотків вартості стягнутого на користь боржника майна, яке на день відкриття провадження у справі перебувало у третіх осіб;

3 відсотки суми погашених вимог кредиторів.

Додаткова винагорода не сплачується арбітражному керуючому у разі, якщо вимоги забезпеченого кредитора погашаються у зв'язку з продажем такому кредитору майна, що забезпечує його вимоги.

Право вимоги додаткової грошової винагороди виникає в арбітражного керуючого з дня фактичного надходження до боржника стягнутого на його користь майна, яке на день відкриття провадження у справі перебувало у третіх осіб, або з дня фактичного надходження коштів на рахунок боржника, які спрямовуються на погашення вимог кредиторів.

Кредитори можуть створювати фонд для авансування грошової винагороди та відшкодування витрат арбітражного керуючого. Порядок формування фонду та порядок використання його коштів визначаються рішенням комітету кредиторів та затверджуються ухвалою господарського суду.

Господарський суд за заявою кредитора має право зменшити розмір грошової винагороди арбітражного керуючого, у разі, якщо середньомісячна заробітна плата керівника боржника є надмірно високою порівняно з мінімальним розміром заробітної плати.

Винагорода арбітражного керуючого є гарантованим правом оплати його послуг. Наприклад, у постановах від 09.10.2019 р. у справі № 226/5014/2595/2012 (12/836) та від 29.10.2019 р. у справі № 10/Б-1287 ВС зазначив: положеннями ч. 12 ст. 31 Закону про банкрутство (редакція до 2013 р.) визначено, що оплата послуг, відшкодування витрат арбітражного керуючого здійснюються в т.ч. коштом кредиторів. При цьому оплата послуг не залежить від обсягу діяльності розпорядника майна, розміру вимог кредиторів, їх майнового стану, правового статусу, джерел фінансування, а також від майнових результатів арбітражного керуючого у справі. Незважаючи на те, чи є в боржника майнові активи для фінансування витрат, заявник до відкриття справи авансує кошти на депозитний рахунок господарського суду.

Проблема оплати послуг арбітражних керуючих та відшкодування їхніх витрат є предметом постійних дискусій. Однак це питання турбує й кредиторів, які й так несуть тягар фінансових втрат через невиконання зобов'язань юржниками, та ще й вимушені додатково фінансувати арбітражних керуючих. Кредитори як споживачі послуг арбітражного керуючого, які очікують на результат його діяльності, мають усвідомлювати, що арбітражний керуючий, своєю чергою, правомірно очікує на отримання передбаченої законом грошової винагороди у зв'язку з належним здійсненням ним повноважень розпорядника майна, ліквідатора, керуючого санацією, реструктуризацією та реалізацією у конкретній справі. Оплата грошової винагороди у випадку неможливості її здійснення з інших джерел має покладатися на кредиторів (кредитора) неплатоспроможного боржника.

Відмову від оплати винагороди арбітражному керуючому можна розцінювати як примушування до безоплатної праці, що забороняється та прирівнюється до рабства в контексті ст. 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших міжнародних актів (зокрема, конвенції 1926 р. про заборону рабства, конвенції Міжнародної організації праці про примусову чи обов'язкову працю 1930 р., ратифікованої Україною 10.08.1956 р., конвенції Міжнародної організації праці № 105 про скасування примусової праці 1957 р., ратифікованої Україною 05.10.2000 р., резолюції Економічної і Соціальної Ради ООН (ЕКОСОС) 1996 р. тощо) та суперечить ст. 4 Конституції України.

Якщо розглядати практику європейських країн, то сама процедура банкрутства не має сенсу, якщо у банкрута немає майна. У таких випадках провадження не відкривається, а відкрите — закривається. Порожня ліквідаційна маса (казна процедури банкрутства) — це перешкода для ведення процедури. У такому разі провадження може бути відкрите чи продовжене тільки за прямою згодою (заявою) кредитора, який виявляє бажання фінансувати процедуру для досягнення результату — повернення майна і задоволення своїх майнових прав. Для цього кредитор ризикує своїми коштами, усвідомлюючи, що може витратити їх марно, не досягнувши задоволення своїх вимог.

Витрати арбітражного керуючого. Витрати арбітражного керуючого, пов'язані з виконанням ним повноважень у справі, відшкодовуються в порядку, передбаченому Кодексом, крім витрат на страхування його професійної відповідальності за заподіяння шкоди, а також витрат, пов'язаних з виконанням таких повноважень у частині, в якій зазначені витрати перевищують регульовані державою ціни (тарифи) на відповідні товари, роботи, послуги чи ринкові ціни на день здійснення відповідних витрат або замовлення (придбання) товарів, робіт, послуг.

Частиною четвертою ст. 10 Кодексу встановлено, що арбітражний керуючий є суб'єктом незалежної професійної діяльності. Оподаткування доходів фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність,

здійснюється відповідно до положень ст. 178 Податкового кодексу України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI із змінами та доповненнями (далі – ПКУ).

Згідно з п. 178.3 ст. 178 ПКУ оподатковуваним доходом вважається сукупний чистий дохід, тобто різниця між доходом і документально підтвердженими витратами, необхідними для провадження певного виду незалежної професійної діяльності.

У разі неотримання довідки про взяття на облік особою, яка провадить незалежну професійну діяльність, об'єктом оподаткування є доходи, отримані від такої діяльності без урахування витрат. При цьому, ПКУ не передбачено будь-якого переліку витрат для самозайнятих осіб, у тому числі для фізичних осіб, які провадять незалежну діяльність – арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів).

Отже, при визначенні сукупного чистого доходу арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) доцільно враховувати витрати, які пов'язані з організацією такої діяльності та обумовлені вимогами ПКУ, однак, які не пов'язані з виконанням арбітражним керуючим (розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором) повноважень розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора у конкретній справі про банкрутство.

До витрат фізичної особи, яка провадить незалежну діяльність арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), можуть бути віднесені документально підтверджені витрати, зокрема:

- орендна плата за користування орендованим приміщенням, або оплата за комунальні послуги, у разі використання власного нежитлового приміщення, де знаходиться контора (офіс) арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), у тому числі його поточний ремонт обладнання пандусу для під'їзду інвалідів;
- витрати на технічне забезпечення діяльності робочого місця такої особи та його обслуговування (охоронна та пожежна сигналізація, вогнестійкий сейф, інформаційна вивіска, металеві двері або металеві ролети);
- витрати на ремонт та технічне обслуговування обладнання (комп'ютерів, у тому числі їх програмного забезпечення, принтерів, сканерів, ксероксів, факсів, телефонів тощо);
- витрати на виготовлення печаток, а також їх заміну;
- витрати на відкриття рахунків у банках та їх розрахунково-касове обслуговування;
- витрати на оплату праці та обов'язкові нарахування на фонд оплати праці помічників (найманих працівників);
- витрати на проходження підвищення кваліфікації. Придбання та передплата нормативної літератури (книг, журналів, дисків, програм тощо);
- витрати на користування електронною базою законодавства;

- витрати на підключення та користування мережею Інтернет;
- придбання канцелярського приладдя;
- суми сплаченого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- витрати на страхування професійних ризиків арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) за шкоду, заподіяну внаслідок неумисних дій або помилки під час здійснення повноважень арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора);
- поштові та кур'єрські послуги, необхідні для виконання діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора);
- витрати на послуги телекомунікаційного зв'язку для ведення податкового обліку та подання податкової та іншої звітності.

Література

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
2. Про затвердження Порядку здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих: наказ Міністерства юстиції України від 06.12.2019 № 3928/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1228-19#Text>
3. Застосування господарськими судами норми КУЗПБ про відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень: постанова КГС ВС. 2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98083109>
4. Струць М. Залежна незалежність. Закон і бізнес. 2019. URL: <https://zib.com.ua/ua/142092.html>
5. Караваєв І. Арбітражний керуючий — незалежний професіонал чи лялька-маріонетка в руках великого бізнесу? Юридична газета onlin. 2020. №6. 23 березня. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/arbitrazhniy-keruyuchiy--nezalezhniy-profesional-chi-lyalkamarionetka-v-rukah-velikogo-biznesu.html>
6. Що не так з авансуванням винагороди арбітражному керуючому. URL: Юридична газета onlin 20 січня 2022 року. <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/shcho-ne-tak-z-avansuvannyam-vinagorodi-arbitrazhnomu-keruyuchomu.html>

Лекція 4. Відкриття провадження у справі про банкрутство юридичної особи - боржника. Розпорядження майном боржника

- 1. Заява про відкриття провадження у справі про банкрутство.**

2. Відмова у прийнятті заяви про відкриття провадження у справі, залишення заяви без руху. Повернення, відкликання заяви про відкриття провадження у справі.
3. Відкриття провадження у справі про банкрутство.
4. Мораторій на задоволення вимог кредиторів.
5. Визнання недійсними правочинів боржника.
6. Введення процедури розпорядження майном боржника.
7. Збори кредиторів та комітет кредиторів.

1. Заява про відкриття провадження у справі про банкрутство юридичної особи-боржника.

Господарський суд відкриває провадження у справі про банкрутство на підставі відповідної заяви кредитора або боржника, яка подається письмово з дотриманням вимог, передбачених у ст. 34 КУзПБ. За подання заяви сплачується судовий збір. Заява кредитора зокрема повинна містити відомості про розмір вимог кредитора до боржника із зазначенням окремо розміру неустойки (штрафу, пені), яка підлягає сплаті. Кредитори мають право об'єднати свої вимоги до боржника і звернутися до суду з однією спільною заявою. Таку заяву підписують усі кредитори, які об'єднали свої вимоги до боржника. Якщо заяву подає боржник, то він зокрема додає докази загрози неплатоспроможності, перелік кредиторів боржника, вимоги яких визнаються боржником, із зазначенням загальної суми грошових вимог усіх кредиторів, рішення вищого органу управління боржника, а щодо державних підприємств - власника майна (органу, уповноваженого управляти майном) боржника про звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі та ін.

Боржник зобов'язаний у місячний строк звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі у разі, якщо задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності), та в інших випадках, передбачених КУзПБ.

Якщо керівник боржника допустив порушення цих вимог, він несе солідарну відповідальність за незадоволення вимог кредиторів. Питання порушення керівником боржника зазначених вимог підлягає розгляду господарським судом під час здійснення провадження у справі. У разі виявлення такого порушення про це зазначається в ухвалі господарського суду, що є підставою для подальшого звернення кредиторів своїх вимог до зазначеної особи.

У разі відсутності підстав для відмови у прийнятті, залишення без руху або для повернення заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство господарський суд приймає заяву до розгляду, про що не пізніше п'яти днів з дня її надходження постановляє ухвалу.

Ухвалою про прийняття заяви про відкриття провадження у справі господарський суд має право вирішити питання про:

зобов'язання заявника, боржника та інших осіб надати суду додаткові відомості, необхідні для вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство;

вжиття заходів для забезпечення вимог кредиторів шляхом заборони власнику майна (органу, уповноваженому управляти майном) боржника та боржнику приймати рішення про ліквідацію, реорганізацію боржника, а також відчужувати основні засоби.

Підготовче засідання суду проводиться не пізніше 14 днів з дня постановлення ухвали про прийняття заяви про відкриття провадження у справі, а за наявності поважних причин (здійснення сплати грошових зобов'язань кредиторам тощо) - не пізніше 20 днів.

Боржник до дати проведення підготовчого засідання надає до господарського суду та заявнику відзив на заяву про відкриття провадження у справі.

Зокрема у відзиві боржника зазначаються:

заперечення боржника щодо вимог заявника (заявників);

загальна сума заборгованості боржника перед кредиторами за зобов'язаннями, що передбачають виплату грошових коштів, у тому числі зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), з виплати заробітної плати;

відомості про наявне у боржника майно, а також про всі рахунки боржника в установах банків та інших фінансово-кредитних установах, реквізити рахунків;

відомості про всі рахунки, на яких ведеться облік прав на цінні папери, що належать боржнику у депозитарних установах, їх реквізити;

відомості про проведення боржником діяльності, пов'язаної з державною таємницею;

докази необґрунтованості вимог заявника (за наявності).

Можуть зазначатися й інші відомості, що мають значення для розгляду справи, а також додаватися клопотання боржника.

2. Відмова у прийнятті заяви про відкриття провадження у справі, залишення заяви без руху. Повернення, відкликання заяви про відкриття провадження у справі

Господарський суд не пізніше п'яти днів з дня надходження заяви про відкриття провадження у справі відмовляє у прийнятті заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство, якщо:

провадження у справі про банкрутство боржника не допускається згідно з цим Кодексом;

заява надійшла від кредитора, вимоги якого включені до затвердженого плану санації відповідно до статті 5 КУЗПБ, і відсутні докази невиконання зобов'язань за таким планом санації;

стосовно боржника відкрито провадження у справі про банкрутство;

юридичну особу - боржника припинено в установленому законом порядку.

Про відмову у прийнятті заяви господарський суд постановляє ухвалу, яка надсилається заявнику разом із заявою та доданими до неї документами.

Залишення заяви про відкриття провадження без руху відбувається з підстав, передбачених статтею 174 Господарського процесуального кодексу України, з урахуванням вимог КУзПБ.

Господарський суд не пізніше п'яти днів з дня надходження заяви про відкриття провадження у справі або закінчення строку на усунення недоліків заяви **повертає її** та додані до неї документи **без розгляду**, якщо:

заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано;

до постановлення ухвали про відкриття провадження у справі від заявника надійшла заява про відкликання заяви про відкриття провадження у справі;

заявником до цього суду подано іншу заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство щодо того самого боржника і щодо такої заяви на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство, повернення заяви про відкриття провадження у справі.

Заява про відкриття провадження у справі про банкрутство **може бути відкликана заявником (заявниками) до дати проведення підготовчого засідання** господарського суду.

У разі відкликання заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство до постановлення ухвали про її прийняття господарський суд **постановляє ухвалу про повернення заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство**.

У разі відкликання заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство після постановлення ухвали про її прийняття до дати проведення підготовчого засідання суду господарський суд **постановляє ухвалу про залишення заяви без розгляду**.

3. Відкриття провадження у справі про банкрутство юридичної особи-боржника

У підготовчому засіданні господарський суд перевіряє обґрунтованість вимог заявника, з'ясовує наявність підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, розглядає подані документи, заслуховує пояснення сторін, оцінює обґрунтованість заперечень боржника тощо.

За результатами розгляду заяви про відкриття провадження у справі та відзиву боржника господарський суд постановляє ухвалу про:

відкриття провадження у справі;

відмову у відкритті провадження у справі.

Господарський суд **відмовляє у відкритті провадження у справі**, якщо:

вимоги кредитора свідчать **про наявність спору про право**, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження;

вимоги кредитора (кредиторів) задоволені боржником у повному обсязі до підготовчого засідання суду.

Коротко. Спір про право виникає з матеріальних правовідносин і характеризується наявністю розбіжностей (суперечностей) між суб'єктами правовідносин з приводу їх прав та обов'язків та неможливістю їх здійснення без усунення перешкод в судовому порядку. Спір про право може мати місце також у випадку, коли на шляху здійснення особою права виникають перешкоди, які можуть бути усунуті за допомогою суду.

Встановлення відсутності спору про право щодо вимог ініціюючого кредитора є необхідною передумовою для відкриття провадження у справі про банкрутство боржника. Протилежне матиме наслідком відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство.

А) Правові позиції Верховного суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду: Банаська О.О. – головуючого, Васьковського О.В., Ткаченко Н.Г., (постанова від 15.10.2020, справа № 922/1174/20)

Розглянувши справу Верховний Суд зазначив наступне:

Системний аналіз статей 1, 8, 34, 39 КУзПБ свідчить, що правовими підставами для відкриття провадження у справі про банкрутство є: наявність грошового зобов'язання боржника перед кредитором, строк виконання якого сплив на дату звернення кредитора до суду; відсутність між кредитором та боржником спору про право стосовно заявлених вимог; до підготовчого засідання суду вимоги кредитора (кредиторів) боржником у повному обсязі не задоволені.

Отже, завданням підготовчого засідання господарського суду у розгляді заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство є перевірка обґрунтованості вимог заявника (заявників) на предмет відповідності таких вимог поняттю "грошового зобов'язання" боржника перед ініціюючим кредитором; встановлення наявності спору про право; встановлення обставин задоволення таких вимог до проведення підготовчого засідання у справі (аналогічний висновок викладено Касаційним господарським судом у складі Верховного Суду у пункті 68 постанови від 13.08.2020 у справі № 910/4658/20, пункті 48 постанови від 03.09.2020 у справі № 910/16413/19).

Однією з підстав для відмови у відкритті провадження у справі, положення ч.6 ст. 39 КУзПБ, визначають те, що вимоги кредитора свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження. Спір про право – це формально визнана суперечність між суб'єктами цивільного права, що виникла за фактом порушення або оспорювання суб'єктивних прав однією стороною цивільних правовідносин іншою і яка потребує врегулювання самими сторонами або вирішення судом. Отже під спором про право необхідно розуміти певний

стан суб'єктивного права, який суттю суперечності, конфлікту, протиборства сторін.

Поняття “спору про право” має розглядатися не суто технічно, йому слід надавати сутнісного, а не формального значення. Тому, вирішуючи питання чи свідчить вимога кредитора (кредиторів) про наявність спору про право, слід враховувати, що спір про право виникає з матеріальних правовідносин і характеризується наявністю розбіжностей (суперечностей) між суб'єктами правовідносин з приводу їх прав та обов'язків та неможливістю їх здійснення без усунення перешкод в судовому порядку. Спір про право може мати місце також у випадку, коли на шляху здійснення особою права виникають перешкоди, які можуть бути усунуті за допомогою суду. Таким чином спір про право пов'язаний виключно з порушенням, оспоренням або невизнанням, а також не доведенням суб'єктивного права, при якому існують конкретні особи, які перешкоджають в реалізації права.

Юридичні факти – це певні життєві обставини, з якими норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин. Якщо у підготовчому засіданні буде з'ясовано, що між ініціюючим кредитором та боржником існують суперечки з приводу їх прав та обов'язків, що вочевидь ставить під сумнів вимогу кредитора, і їх вирішення можливе виключно шляхом встановлення об'єктивної істини, що, у свою чергу, покладає на суд обов'язок вжити всіх визначених законом заходів до всебічного, повного та об'єктивного з'ясування дійсних прав і обов'язків сторін, у тому числі із застосуванням інституту доказів і доказування, що притаманно саме для справ позовного провадження, господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Законодавство не містить переліку будь-яких критеріїв для висновку про існування спору про право, тому в кожному конкретному випадку в залежності від змісту правовідносин суд повинен оцінити форму вираження відповідної незгоди учасників провадження на предмет існування такого спору. Отже, на дату проведення підготовчого засідання усі суперечності між кредитором та боржником з приводу їх прав та обов'язків мають бути ними усунені самостійно або вирішені в судовому порядку з ухваленням судового рішення. Вимоги ініціюючого кредитора до боржника мають бути безспірними, тобто ґрунтуватися на первинних документах, які беззаперечно підтверджували би дійсний розмір заборгованості, правомірність підстави її виникнення та доводили би прострочення виконання грошового зобов'язання боржника. У такому разі безспірність не слід обов'язково пов'язувати (ототожнювати), ставити в залежність, з наявністю судового рішення.

Частина шоста статті 39 КУзПБ, згідно якої підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство є наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження, жодним чином не визначає підставою для такої відмови існування рішень, які

набрали законної сили, отже наявність остаточного рішення у цьому спорі не є обов'язковою. У цьому випадку достатнім є сам факт наявності спору про право, результати вирішення якого можуть вплинути на заявлені вимоги кредитора (аналогічної позиції дотримується Касаційний господарський суду у складі Верховного Суду у постанові від 23.06.2020 у справі № 910/1067/19).

Відсутність спору про право, в розрізі процедури банкрутства, полягає у відсутності неоднозначності у частині вирішення питань щодо сторін зобов'язання, суті (предмету) зобов'язання, підстави виникнення зобов'язання, суми зобов'язання та структури заборгованості, а також строку виконання зобов'язання тощо.

Методом встановлення таких фактів є дослідження господарським судом відзиву боржника, заслуховування пояснень представника боржника або дослідження Єдиного реєстру судових рішень, відомості з якого відкритими та загальнодоступними, на предмет наявності на розгляді іншого суду позову боржника до ініціюючого кредитора з питань, що зазначені вище (висновок викладений Касаційним господарським судом у складі Верховного Суду у пункті 71 постанови від 13.08.2020 у справі № 910/4658/20, пункті 51 постанови від 03.09.2020 у справі N 910/4658/20 та постанові від 16.09.2020 у справі № 911/593/20).

Отже, встановлення відсутності спору про право щодо вимог ініціюючого кредитора є необхідною передумовою для відкриття провадження у справі про банкрутство боржника. Протилежне матиме наслідком відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство. Враховуючи відсутність визначення законодавством вичерпного переліку критеріїв виходячи з яких можна дійти висновку про існування спору про право, при з'ясуванні відповідного питання в кожному конкретному випадку в залежності від змісту правовідносин необхідно оцінювати форму вираження відповідної незгоди учасників провадження на предмет існування спору з урахуванням усієї сукупності доказів та аргументів наведених в обґрунтування відповідних доводів цими учасниками.

Б) Правові позиції Верховного суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду: Жукова С.В. – головуєчого, Огороднік К.М., Ткаченко Н.Г., (постанова від 21.10.2020, справа № 915/36/20)

Короткі висновки:

Ініціювання відкриття провадження у справі про банкрутство боржником виключає можливість застосування судом до таких правовідносин приписів ч. 6 ст. 39 КУзПБ, як підставу для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Розглядаючи справу Верховний Суд зазначив наступне: Відповідно до частини б статті 34 Кодексу, боржник зобов'язаний у місячний строк звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі у разі, якщо задоволення вимог одного або кількох

кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності), та в інших випадках, передбачених цим Кодексом. За змістом вказаної норми особливості звернення з заявою про порушення справи про банкрутство з підстав, передбачених частиною 6 статті 34 Кодексу – у разі загрози неплатоспроможності, полягають у тому, що боржник, встановивши обставини того, що у разі задоволення вимог одного або кількох кредиторів він не зможе виконати свої зобов'язання перед іншими кредиторами, у боржника виникає обов'язок звернутись до суду про порушення справи про банкрутство.

При цьому необхідно звернути увагу на те, що ініціювання боржником порушення справи про банкрутство на підставі частини 6 статті 34 Кодексу, свідчить про відсутність між боржником та його кредиторами спору про наявність і неоплатність боргу оскільки сам боржник визнає ці обставини, тобто відсутній спір про право. Водночас, в будь-якому випадку на момент подачі заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство боржником повинні бути надані документи (первинні документи, договори, бухгалтерський баланс, аудиторський висновок, судові рішення тощо), які підтверджують наявність ознак неплатоспроможності або її загрози, інакше таке банкрутство має ознаки фіктивного, тобто ініційованого з метою невиконання зобов'язань.

Суд під час розгляду заяви Боржника, яка подана в порядку, передбаченому частиною 4 ст. 34 Кодексу, зобов'язаний перевірити додані до заяви документи на предмет їх відповідності вимогам Кодексу та іншим нормативно-правовим актам з метою встановлення на підставі належних та допустимих доказів обставин того, чи дійсно задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності).

У цій справі, суд першої інстанції наведеного не врахував, та відмовляючи Боржнику у відкритті провадження у справі про банкрутство, безпідставно застосував приписи ч. 6 ст. 39 Кодексу, оскільки залишив поза увагою ініціювання цього провадження у справі про банкрутство саме Боржником, що свідчить про відсутність між останнім та його кредиторами спору про наявність і неоплатність боргу в результаті визнання Боржником такого боргу, тобто відсутності спору про право.

Аналіз наведених норм права дозволяють дійти до висновку про те, що ініціювання відкриття провадження у справі про банкрутство боржником виключає можливість застосування судом до таких правовідносин приписів ч. 6 ст. 39 КУзПБ, як підставу для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство, оскільки цією нормою охоплюються відносини щодо ініціювання провадження у справі особою відмінною від боржника, тобто кредитором/кредиторами

В ухвалі про відкриття провадження у справі про банкрутство зазначається про:

відкриття провадження у справі про банкрутство;

визнання вимог кредитора та їх розмір;

введення мораторію на задоволення вимог кредиторів;

введення процедури розпорядження майном;

призначення розпорядника майна, встановлення розміру його винагороди та джерела її сплати;

вжиття заходів щодо забезпечення вимог кредиторів шляхом заборони боржнику та власнику майна (органу, уповноваженому управляти майном) боржника приймати рішення щодо ліквідації, реорганізації боржника, а також відчужувати основні засоби та предмети застави;

строк подання розпорядником майна до господарського суду відомостей про результати розгляду вимог кредиторів, який не може перевищувати одного місяця та 20 днів після дати проведення підготовчого засідання суду;

дату попереднього засідання суду, яке має відбутися не пізніше 70 календарних днів, а в разі великої кількості кредиторів - не пізніше трьох місяців після дати проведення підготовчого засідання суду;

строк проведення розпорядником майна інвентаризації майна боржника, який не може перевищувати двох місяців, а в разі значного обсягу майна - трьох місяців після дати проведення підготовчого засідання суду.

Ухвала про відкриття провадження у справі про банкрутство набирає законної сили з моменту її постановлення.

З метою виявлення кредиторів та осіб, які виявили бажання взяти участь у санації боржника, на офіційному веб-порталі судової влади України не пізніше наступного дня з дня постановлення ухвали суду про відкриття провадження у справі господарський суд оприлюднює повідомлення про відкриття провадження у справі боржника (офіційне оприлюднення). Інформація про відкриття провадження у справі про банкрутство додатково може оприлюднюватися на офіційному веб-сайті державного органу з питань банкрутства, а також у будь-який інший спосіб, не заборонений законом.

З моменту відкриття провадження у справі:

пред'явлення конкурсними та забезпеченими кредиторами вимог до боржника та їх задоволення можуть здійснюватися лише у порядку, передбаченому КУзПБ, та в межах провадження у справі;

пред'явлення поточними кредиторами вимог до боржника та їх задоволення можуть здійснюватися у випадку та порядку, передбачених КУзПБ;

арешт майна боржника чи інші обмеження боржника щодо розпорядження належним йому майном можуть бути застосовані виключно господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство;

корпоративні права засновників (учасників, акціонерів) боржника реалізуються з урахуванням обмежень, встановлених КУзПБ;

задоволення вимог засновника (учасника) боржника - юридичної особи про виділення частки у майні боржника у зв'язку з виходом із складу його учасників забороняється;

рішення про реорганізацію або ліквідацію юридичної особи - боржника приймається в порядку, визначеному КУзПБ.

Увага! Провадження у справі про банкрутство юридичної особи не підлягає зупиненню (ч. 17 ст. 39 КУзПБ).

На забезпечення вимог кредиторів ухвалою суду може бути заборонено боржнику вчиняти без згоди арбітражного керуючого правочини. Боржник може бути зобов'язаний передати цінні папери, майно, інші цінності на зберігання третім особам, вчинити чи утриматися від вчинення певних дій або вжити інших заходів для збереження належного йому майна (у тому числі шляхом позбавлення боржника права розпорядження його нерухомим майном або цінними паперами без згоди розпорядника майна або суду, який розглядає справу про банкрутство; накладення арешту на конкретне рухоме майно боржника).

За клопотанням розпорядника майна, сторін або інших учасників справи про банкрутство, що містить підтверджені відомості про перешкоджання керівником або органом управління боржника виконанню повноважень розпорядника майна, невжиття заходів щодо забезпечення збереження майна боржника, а також про вчинення ними дій, що порушують права та законні інтереси боржника або кредиторів, господарський суд має право припинити повноваження керівника або органу управління боржника та покласти виконання його обов'язків на розпорядника майна.

Заходи щодо забезпечення вимог кредиторів діють відповідно до дня введення процедури санації і призначення керуючого санацією або до прийняття постанови про визнання боржника банкрутом, відкриття ліквідаційної процедури і призначення ліквідатора, або до закриття провадження у справі. Суд може змінювати або скасовувати такі заходи.

4. Мораторій на задоволення вимог кредиторів.

Одночасно з відкриттям провадження у справі про банкрутство вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів - це зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), строк виконання яких настав до дня введення мораторію, і припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до дня введення мораторію.

Протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів:

забороняється стягнення на підставі виконавчих та інших документів, що містять майнові вимоги, у тому числі на предмет застави, за якими стягнення здійснюється в судовому або в позасудовому порядку відповідно до законодавства, крім випадків перебування виконавчого провадження на

стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум (у тому числі одержаних від продажу майна боржника), перебування майна на стадії продажу з моменту оприлюднення інформації про продаж, а також у разі виконання рішень у немайнових спорах;

забороняється виконання вимог, на які поширюється мораторій;

не нараховується неустойка (штраф, пеня), не застосовуються інші фінансові санкції за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань із задоволення всіх вимог, на які поширюється мораторій;

зупиняється перебіг позовної давності на період дії мораторію;

не застосовується індекс інфляції за весь час прострочення виконання грошового зобов'язання, три проценти річних від простроченої суми тощо.

Дія мораторію не поширюється:

- на вимоги поточних кредиторів, виплату заробітної плати та нарахованих на ці суми страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян, виплату авторської винагороди, аліментів, а також на вимоги за виконавчими документами немайнового характеру, що зобов'язують боржника вчинити певні дії чи утриматися від їх вчинення;
- на будь-які дії довірчого власника щодо об'єкта довірчої власності, довірчим засновником якої є боржник;
- на процедуру обов'язкового звернення стягнення на об'єкт довірчої власності;
- на задоволення вимог кредиторів у разі одночасного задоволення вимог кредиторів у процедурі розпорядження майном керуючим санацією згідно з планом санації, а також ліквідатором у ліквідаційній процедурі в порядку черговості, встановленому КУзПБ;
- на задоволення вимог кредиторів шляхом звернення стягнення на предмет обтяження, що забезпечує виконання зобов'язань суб'єкта підприємницької діяльності - сторони генеральної угоди.

Під час процедури розпорядження майном боржник має право задовольняти лише ті вимоги кредиторів, на які не поширюється дія мораторію. Звернення стягнення на майно боржника за вимогами, на які не поширюється дія мораторію, здійснюється виключно за ухвалою господарського суду.

Увага! Дія мораторію припиняється з дня закриття провадження у справі про банкрутство.

Щодо задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, дія мораторію припиняється автоматично після спливу 170 календарних днів з дня введення процедури розпорядження майном, якщо господарським судом протягом цього часу не було винесено постанову про визнання боржника банкрутом або ухвалу про введення процедури санації.

Під час процедури санації боржника за клопотанням забезпеченого кредитора господарський суд може прийняти рішення про припинення дії мораторію щодо майна боржника, яке є предметом забезпечення, якщо таке майно не задіяне у виконанні плану санації боржника або є швидкозношуваним предметом чи товаром, що швидко псується.

5. Визнання недійсними правочинів боржника

У межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора господарським судом можуть бути визнані недійсними правочини, вчинені боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, якщо вони завдали збитків боржнику або кредиторам.

Законодавець передбачив такі підстави для визнання правочинів недійсними у межах провадження у справі про банкрутство:

- боржник виконав майнові зобов'язання раніше встановленого строку;
- боржник до відкриття провадження у справі про банкрутство взяв на себе зобов'язання, внаслідок чого він став неплатоспроможним або виконання його грошових зобов'язань перед іншими кредиторами повністю або частково стало неможливим;
- боржник здійснив відчуження або придбав майно за цінами, відповідно нижчими або вищими від ринкових, за умови що в момент прийняття зобов'язання або внаслідок його виконання майна боржника було (стало) недостатньо для задоволення вимог кредиторів;
- боржник оплатив кредитору або прийняв майно в рахунок виконання грошових вимог у день, коли сума вимог кредиторів до боржника перевищувала вартість майна;
- боржник узяв на себе заставні зобов'язання для забезпечення виконання грошових вимог;
- боржник безоплатно здійснив відчуження майна, взяв на себе зобов'язання без відповідних майнових дій іншої сторони, відмовився від власних майнових вимог;
- боржник уклав договір із заінтересованою особою;
- боржник уклав договір дарування.

Визнанню недійсними правочинів боржника присвячена ст. 42 Кодексу України з процедур банкрутства. Проте, звертає увагу судова палата КГС ВС у постанові від **24.11.2021 р по справі № 905/2030/19 (905/2445/19)**, КУзПБ є частиною цивільного/господарського законодавства, тому до правовідносин, які регулює цей Кодекс як спеціальний нормативно-правовий акт, можуть застосовуватися також норми Цивільного кодексу України, зокрема щодо загальних підстав для визнання недійсними правочинів за участі боржника. Визнання правочину недійсним є одним з передбачених законом способів захисту цивільних прав та інтересів за ст. 16 ЦК України, положення якої

кореспондуються з положеннями ст. 20 Господарського кодексу України. Загальні вимоги щодо недійсності правочину встановлені ст. 215 ГК України.

У постанові від 24.11.2021 р. по справі № 905/2030/19 (905/2445/19) визначені ознаки фраздаторних правочинів — улюбленого способу боржників ховатися від сплати боргів. Виникнення нових правових позицій спричинив розгляд позовних вимог АТ «Банк Кредит Дніпро» у межах справи про банкрутство ПрАТ «Геркулес», у якому кредитор запідозрив боржника у вчиненні низки правочинів щодо відчуження нерухомого майна виключно з метою уникнення майнової відповідальності перед кредиторами.

6. Введення процедури розпорядження майном боржника

Під розпорядженням майном розуміється система заходів щодо нагляду та контролю за управлінням і розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження, ефективного використання майнових активів боржника, здійснення аналізу його фінансового стану, а також визначення наступної процедури (санації чи ліквідації).

Процедура розпорядження майном боржника вводиться строком до 170 календарних днів за ухвалою суду. Вона здійснюється розпорядником майна, призначеним ухвалою суду, та під контролем суду і зборів кредиторів/комітету кредиторів.

Увага! Призначення розпорядника майна не є підставою для припинення повноважень керівника чи органу управління боржника.

Розпорядник майна зобов'язаний:

розглядати заяви кредиторів з грошовими вимогами до боржника, що надійшли в установленому КУзПБ порядку;

вести реєстр вимог кредиторів;

повідомляти кредиторів про результати розгляду їхніх вимог;

вживати заходів для захисту майна боржника;

проводити аналіз фінансово-господарського стану, інвестиційної та іншої діяльності боржника та становища на ринках боржника;

виявляти (за наявності) ознаки фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства;

скликати збори і комітет кредиторів та організувати проведення їх засідань;

надавати державному реєстратору в електронній формі через портал електронних сервісів юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань відомості, необхідні для ведення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, у порядку, встановленому державним органом з питань банкрутства;

надавати господарському суду та комітету кредиторів звіт про свою діяльність, а також здійснювати розкриття кредиторам інформації щодо фінансового стану боржника та ходу провадження у справі;

не пізніше двох місяців з дня відкриття провадження у справі про банкрутство провести інвентаризацію майна боржника та визначити його вартість;

за можливості проведення санації боржника розробити план санації боржника та подати його на розгляд зборам кредиторів;

виконувати інші повноваження, передбачені КУзПБ.

Протягом процедури розпорядження майном органи управління боржника не мають права приймати рішення про:

- реорганізацію (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) і ліквідацію боржника;
- створення господарських товариств або участь в інших господарських товариствах;
- створення філій та представництв;
- виплату дивідендів;
- проведення боржником емісії цінних паперів;
- вихід зі складу учасників боржника юридичної особи, придбання в акціонерів раніше випущених акцій боржника;
- відчуження або обтяження нерухомого майна боржника, в тому числі його передачу в заставу, внесення зазначеного майна до статутного капіталу іншого підприємства або господарського товариства;
- надання позик (кредитів), надання поруки, гарантій, а також передачу в довірче управління майна боржника.

Керівник або орган управління боржника виключно за погодженням з розпорядником майна приймають рішення про:

- участь боржника в об'єднаннях, асоціаціях, спілках, холдингових компаніях, промислово-фінансових групах чи інших об'єднаннях юридичних осіб;
- передачу нерухомого майна в оренду;
- одержання позик (кредитів).

У процедурі розпорядження майном боржник не має права без згоди комітету кредиторів (зборів кредиторів - до моменту формування комітету кредиторів) вчиняти значні правочини, вчинення яких не заборонено КУзПБ, здійснювати продаж належних йому істотних активів.

Розпорядник майна не пізніше ніж на 10 день з дня закінчення встановленого 30-денного строку (з дня відкриття провадження) для подання заяв кредиторами з урахуванням результатів розгляду вимог кредиторів боржником повністю або частково визнає їх або відхиляє з обґрунтуванням підстав визнання чи відхилення, про що письмово повідомляє заявників і господарський суд, а також подає до суду письмовий звіт про надіслані всім кредиторам боржника повідомлення про результати розгляду грошових вимог та їх отримання кредиторами разом з копіями повідомлень про вручення поштового відправлення та описів вкладення у поштове

відправлення або інших документів, що підтверджують надсилання повідомлення кредиторам.

За результатами розгляду заяв конкурсних або забезпечених кредиторів господарський суд постановляє ухвалу про визнання чи відхилення (повністю або частково) їхніх вимог, яка є підставою для внесення відомостей про таких кредиторів до реєстру вимог кредиторів.

Розпорядник майна зобов'язаний окремо повідомити господарський суд про вимоги кредиторів, які забезпечені заставою майна боржника, про вимоги щодо виплати заробітної плати, авторської винагороди, аліментів, а також про вимоги щодо відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю громадян, згідно із заявами таких кредиторів та/або даними обліку боржника.

У процедурі розпорядження майном розпорядник майна за участю боржника розробляє план санації боржника та подає його на розгляд зборів кредиторів.

7. Збори кредиторів

Розпорядник майна зобов'язаний організувати проведення перших зборів кредиторів. Він письмово повідомляє кредиторів згідно з реєстром вимог кредиторів, уповноважену особу працівників боржника та уповноважену особу засновників (учасників, акціонерів) боржника про місце і час проведення зборів.

Учасниками зборів кредиторів боржника з правом вирішального голосу є конкурсні кредитори, визнані господарським судом у попередньому засіданні та внесені розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів.

У зборах кредиторів боржника можуть брати участь із правом дорадчого голосу:

- кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника;
- кредитори з вимогами щодо виплати заробітної плати, авторської винагороди, аліментів, а також щодо відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю громадян;
- конкурсні кредитори, вимоги яких заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання;
- представник працівників боржника;
- уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника;
- представник органу, уповноваженого управляти державним майном;
- арбітражний керуючий.

Перші збори кредиторів вважаються повноважними, якщо на них присутні кредитори, які мають не менше ніж дві третини голосів. Якщо перші збори не відбулися через відсутність кредиторів із необхідною кількістю голосів, протягом двох тижнів проводяться повторні перші збори, які вважаються повноважними у разі присутності на них кредиторів, що мають більше половини голосів. Якщо ж і ці збори не відбулися через відсутність кредиторів із необхідною кількістю голосів, протягом двох

тижнів проводяться наступні перші збори, які вважаються повноважними у разі присутності на них кредиторів, що мають більше чверті голосів.

Збори кредиторів у провадженні у справі про банкрутство скликаються арбітражним керуючим за його ініціативою, за ініціативою комітету кредиторів чи інших кредиторів, сума вимог яких становить не менше ніж третину всіх вимог, внесених до реєстру вимог кредиторів, або за ініціативою однієї третини кількості голосів кредиторів.

Конкурсні кредитори мають на зборах кредиторів кількість голосів, пропорційну сумі вимог кредиторів, включених до реєстру вимог кредиторів за результатами попереднього засідання господарського суду та кратну одній тисячі гривень.

До компетенції зборів кредиторів належить прийняття рішення про:

- 1) визначення кількісного складу та обрання членів комітету кредиторів;
- 2) дострокове припинення повноважень комітету кредиторів або окремих його членів;
- 3) схвалення плану санації боржника та схвалення внесення змін до нього;
- 4) звернення до господарського суду з клопотанням про введення наступної процедури у справі про банкрутство;
- 5) обрання арбітражного керуючого у разі відсторонення арбітражного керуючого, визначеного Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою, від виконання повноважень;
- 6) інші питання, передбачені КУЗПБ, у тому числі віднесені до компетенції комітету кредиторів.

На час дії процедур банкрутства збори кредиторів обирають комітет кредиторів у складі не більше ніж сім осіб.

Вибори комітету кредиторів проводяться відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх на зборах кредиторів, визначених відповідно до частини четвертої цієї статті.

Кредитор, який має 25 і більше відсотків голосів, автоматично включається до складу комітету кредиторів.

Якщо загальна кількість кредиторів не перевищує сім осіб, усі кредитори автоматично включаються до складу комітету кредиторів.

Під час проведення процедур банкрутства інтереси всіх кредиторів представляє комітет кредиторів.

До компетенції комітету кредиторів належить прийняття рішення про:

- 1) обрання голови комітету;
- 2) скликання зборів кредиторів;
- 3) звернення до господарського суду з вимогою про визнання правочинів (договорів) боржника недійсними на будь-якій стадії процедури банкрутства;
- 4) звернення до господарського суду з клопотанням про призначення арбітражного керуючого, припинення повноважень арбітражного керуючого та про призначення іншого арбітражного керуючого;

5) надання згоди на продаж майна боржника (крім майна, що є предметом забезпечення) та погодження умов продажу майна боржника (крім майна, що є предметом забезпечення) у процедурі санації відповідно до плану санації або у процедурі ліквідації банкрута;

б) внесення пропозицій господарському суду щодо продовження або скорочення строку процедур розпорядження майном боржника чи санації боржника;

7) інші питання, передбачені КУзПБ.

У роботі комітету мають право брати участь з правом дорадчого голосу арбітражний керуючий, представник працівників боржника, уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника, забезпечений кредитор, у разі необхідності представник органу, уповноваженого управляти державним майном, і представник органу місцевого самоврядування.

Рішення зборів (комітету) кредиторів вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість голосів кредиторів, присутніх на зборах (комітеті) кредиторів.

До закінчення процедури розпорядження майном боржника збори кредиторів приймають одне з таких рішень:

схвалити план санації та подати до господарського суду клопотання про введення процедури санації і затвердження плану санації;

подати до господарського суду клопотання про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури.

Якщо зборами кредиторів у межах строку дії процедури розпорядження майном не прийнято жодного з цих рішень, господарський суд за наявності ознак банкрутства протягом п'яти днів після закінчення процедури розпорядження майном боржника приймає постанову про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури.

З дня визнання господарським судом боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури або введення процедури санації **процедура розпорядження майном та повноваження розпорядника майна припиняються.**

Література

1. Рубан О.О. Окремі аспекти захисту прав кредиторів під час процедури банкрутства. Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 2. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/872/1208>
2. Спектор А. Фраудаторність — новий тренд захисту порушених прав кредиторів у процедурах банкрутства. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/fraudatornist--noviy-trend-zahistu-porushenih-prav-kreditoriv-u-procedurah-bankrutstva.html>
3. Жуков С. Проблемні питання визнання недійсними правочинів боржника у справі про банкрутство. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/834531/>

4. Бондарчук О. Регулятор балансу інтересів, або Про роль суду у банкрутстві. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/regulyator-balansu-interesiv-abo-pro-rol-sudu-u-bankrutstvi.html>

Лекція 5. Санація боржника як судова процедура у справі про банкрутство.

- 1. Введення процедури санації боржника.**
- 2. План санації боржника. Розгляд плану санації кредиторами.**
- 3. Окремі заходи щодо відновлення платоспроможності боржника** *(збільшення статутного капіталу боржника, продаж у процедурі санації майна боржника як єдиного майнового комплексу, відчуження у процедурі санації майна боржника шляхом заміщення активів, продаж у процедурі санації частини майна боржника).*
- 4. Звіт керуючого санацією. Продовження строку процедури санації.**
- 5. Проблема санації державних підприємств.**

1. Введення процедури санації боржника. Відповідно до ч. 1 ст. 50 КУзПБ під санацією розуміється система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямованих на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Процедура санації вводиться на підставі ухвали господарського суду про її введення, прийняття якої передуює затвердження судом плану санації. В ухвалі суду вирішується питання про призначення керуючого санацією.

З моменту постановлення ухвали про введення процедури санації:

члени виконавчого органу (керівник) боржника звільняються з посади у порядку, визначеному законодавством;

управління боржником переходить до керуючого санацією;

зупиняються повноваження органів управління боржника - юридичної особи щодо управління та розпорядження майном боржника, повноваження органів управління передаються керуючому санацією, крім повноважень, передбачених планом санації.

Як передбачено у ч. 5 ст. 50 КУзПБ, *керуючий санацією має право:*

- звертатися до господарського суду в передбачених цим Кодексом та Господарським процесуальним кодексом України випадках;
- розпоряджатися майном боржника відповідно до плану санації та з урахуванням обмежень, встановлених законодавством;
- укладати від імені боржника цивільно-правові, трудові та інші правочини (договори);

- подавати заяви про визнання правочинів (договорів), укладених боржником, недійсними.

Разом з тим, згідно до ч. 6 ст. 50 КУзПБ *керуючий санацією зобов'язаний*:

- прийняти в господарське відання майно боржника;
- відкрити спеціальний рахунок для проведення санації та розрахунків з кредиторами;
- забезпечити ведення боржником бухгалтерського обліку і статистичного звіту та фінансової звітності;
- здійснювати заходи щодо стягнення на користь боржника дебіторської заборгованості, а також стягнення заборгованості з осіб, які відповідно до закону або договору несуть з боржником субсидіарну чи солідарну відповідальність;
- розглядати вимоги конкурсних кредиторів;
- заявляти в установленому порядку заперечення щодо заявлених до боржника вимог конкурсних кредиторів;
- повідомляти у десятиденний строк з дня постановлення господарським судом відповідної ухвали орган, уповноважений управляти державним майном, про своє призначення, закінчення виконання плану санації, звільнення від обов'язків;
- повідомляти орган, уповноважений управляти державним майном, про реалізацію плану санації щодо боржника - державного підприємства або господарського товариства, у статутному капіталі якого частка державної власності становить 50 і більше відсотків;
- надавати господарському суду на його вимогу інформацію про виконання плану санації;
- на період санації виступати представником сторони (власника) у колективному договорі;
- щокварталу звітувати перед комітетом кредиторів та судом про виконання плану санації;
- здійснювати інші передбачені законодавством повноваження.

Власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника не може обмежувати повноваження керуючого санацією щодо розпорядження майном боржника.

Значні правочини та правочини, щодо яких є заінтересованість, укладаються керуючим санацією за згодою комітету кредиторів, якщо інше не передбачено КУзПБ або планом санації боржника.

З моменту винесення ухвали про введення процедури санації арешт на майно боржника та інші обмеження дій боржника щодо розпорядження його майном можуть бути накладені лише в межах процедури санації у разі, якщо вони не перешкоджають виконанню плану санації та не суперечать інтересам конкурсних кредиторів. Не допускається арешт грошових коштів, що

знаходяться на банківських рахунках умовного зберігання (ескроу), відкритих боржником у встановленому законодавством порядку.

Господарський суд за заявою керуючого санацією знімає арешт з майна боржника чи інші обмеження щодо розпорядження його майном, якщо такі арешт чи обмеження перешкоджають виконанню плану санації, господарській діяльності боржника та відновленню його платоспроможності.

Державний реєстратор вносить запис про проведення процедури санації та відомості про керуючого санацією на підставі ухвали суду.

Процедура санації боржника припиняється достроково в разі невиконання умов плану санації та/або в разі невиконання поточних зобов'язань боржника, у зв'язку з чим господарський суд визнає боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру.

2. План санації боржника. Розгляд плану санації кредиторами.

Процедура санації є пріоритетною судовою процедурою у справі про банкрутство, оскільки є системою заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника (постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 31.07.2019 у справі №926/1908-6/14).

Верховний Суд у своїй постанові від 07.06.2018 у справі №9/83 зазначив, що саме в судовій процедурі санації вирішується основне завдання - фінансове оздоровлення господарюючого суб'єкта. Відповідно до вимог Закону ліквідація є заключною процедурою у справі про банкрутство, у якій відсутнє фінансове оздоровлення, оскільки відбувається реалізація майна боржника. Вказана процедура є менш ефективна в порівнянні із процедурою санації і є виключною мірою отримання заборгованості та її списання по бухгалтерській звітності. Процедура ліквідації боржника застосовується у випадку, коли всі інші можливості погашення боргу кредиторами вичерпані.

Основна мета процедури санації - відновлення платоспроможності боржника шляхом погашення грошових вимог всіх кредиторів внаслідок реалізації плану санації. Ця легітимна мета у демократичному суспільстві, за задумом законодавця, не може бути досягнута іншим шляхом у процедурі відновлення платоспроможності, окрім самої власне санації, а інколи шляхом затвердження мирової угоди у справах про банкрутство. (постанова Центрального апеляційного господарського суду від 25.09.2019 у справі №904/1012/14).

Санація є основною формою фінансового оздоровлення боржника, яка передбачає ефективні механізми відновлення його платоспроможності, спрямовані на запобігання банкрутству та знищенню господарюючого

суб`єкта. (постанова Західного апеляційного господарського суду від 13.06.2019 у справі № 5027/1297-6/2011).

Водночас, слід зауважити на тому, що розгляд проблем неспроможності та банкрутства через призму засад верховенства права показує, що боржник як суб`єкт права має право на відновлення своєї платоспроможності за наявності реальної економічної можливості на продовження майнової діяльності і отримання доходу. Здійснюючи своє право, боржник може скористатися наданим йому Законом про банкрутство правом на продовження процедури розпорядження майном або заявити про санацію боржника власними силами і засобами, або прийняти рішення про укладення мирової угоди. Суд має забезпечити можливість боржнику реалізувати його права (постанова Верховного Суду від 09.07.2019 у справі № 01/1494).

Реалізація заходів плану санації створить для кредитора більш сприятливі умови повернення заборгованості, оскільки санація забезпечує додаткові джерела погашення вимог кредиторів. Крім того, успішна реалізація заходів, визначених планом санації дозволить зберегти робочі місця, покращити фінансово-економічний стан, підвищити виробничий потенціал та рентабельність підприємства, що у перспективі матиме довготривалий позитивний фінансовий ефект та дозволить уникнути виникнення стану неплатоспроможності підприємства у майбутньому.

Судовий розсуд - це передбачене законодавством право суду, яке реалізується за правилами передбаченими Законом про банкрутство, Господарським процесуальним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами, що надає йому можливість під час прийняття судового рішення (вчинення процесуальної дії) обрати з декількох варіантів рішення, встановлених законом, чи визначених на його основі судом (повністю або частково за змістом та/чи обсягом), такий, що є найбільш оптимальним в правових і фактичних умовах розгляду та вирішення справи, з метою забезпечення верховенства права, справедливості та ефективного поновлення порушених прав та інтересів учасників судового процесу (постанова Верховного суду від 19. 12.2019р. у справі №911/3730/16).

У пункті 145 Рішення ЕСПЛ від 15.11.1996 у справі "Чахал проти Об`єднаного королівства" суд зазначив, що стаття 13 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, гарантує на національному рівні ефективні правові засоби для здійснення прав і свобод, її суть зводиться до вимоги надати людині такі міри правового захисту на національному рівні, що дозволили б компетентному державному органу розглядати по суті скарги на порушення положень Конвенції й надавати відповідний судовий захист. Засіб захисту, що вимагається згаданою статтею повинен бути «ефективним» як у законі, так і на практиці, зокрема у тому сенсі, щоб його використання не було ускладнене діями або недоглядом органів влади відповідної держави (пункт 75 Рішення ЕСПЛ у справі "Афанасьєв проти України" від 05.04.2015).

Згідно ч. 5 ст. 48 Кодексу України з процедур банкрутства до компетенції зборів кредиторів належить прийняття рішення про звернення до господарського суду з клопотанням про введення наступної процедури у справі про банкрутство та інші питання, передбачені цим Кодексом, у тому числі віднесені до компетенції комітету кредиторів.

Відповідно до вимог ч.6 ст. 52 КУЗПБ план санації та протоколи голосування кожного класу кредиторів подаються розпорядником майна до господарського суду протягом одного робочого дня після проведення голосування.

Згідно частини 7 цієї ж статті передбачено, що господарський суд постановляє ухвалу про затвердження плану санації боржника, якщо: план санації схвалений всіма класами конкурсних кредиторів, розмір та/або порядок задоволення вимог яких змінені планом санації порівняно з умовами, які були б застосовані у разі введення процедури ліквідації; план санації схвалений класом забезпечених кредиторів; розмір задоволених вимог кредиторів, які проголосували проти схвалення плану санації, не буде меншим у процедурі санації, ніж розмір вимог, який був би задоволений у разі введення процедури ліквідації.

План санації державних підприємств або підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків, має бути попередньо погоджений з органом, уповноваженим управляти державним майном.

Відповідно до вимог ст. 51 Кодексу, план санації обов'язково повинен містити визначений розмір вимог кожного класу кредиторів, які були б задоволені у разі введення процедури ліквідації боржника. План санації може бути змінений у порядку, встановленому для його затвердження. План санації має містити заходи щодо відновлення платоспроможності боржника. План санації має передбачати строк відновлення платоспроможності боржника. Платоспроможність вважається відновленою за умови погашення вимог кредиторів згідно з реєстром вимог кредиторів. План санації обов'язково повинен передбачати забезпечення погашення заборгованості боржника з виплати заробітної плати.

Заходами щодо відновлення платоспроможності боржника, які містить план санації, можуть бути: реструктуризація підприємства; перепрофілювання виробництва; закриття нерентабельних виробництв; відстрочення, розстрочення або прощення боргу чи його частини; виконання зобов'язання боржника третіми особами; задоволення вимог кредиторів в інший спосіб, що не суперечить КУЗПБ; ліквідація дебіторської заборгованості; реструктуризація активів боржника відповідно до вимог КУЗПБ; продаж частини майна боржника; виконання зобов'язань боржника власником боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань; відчуження майна та погашення вимог кредиторів шляхом заміщення активів; звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі виконання плану санації; одержання кредиту для виплати

вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації, що відшкодовується відповідно до вимог КУЗПБ позачергово за рахунок продажу майна боржника; одержання позик та кредитів, придбання товарів у кредит; інші заходи з відновлення платоспроможності боржника.

Згідно ч.4-5 ст. 51 Кодексу план санації боржника повинен передбачати погашення вимог кредиторів з урахуванням черговості, встановленої Кодексом, якщо самі кредитори не схвалили рішення про погіршення умов їхнього класу. План санації вважається схваленим класом незабезпечених кредиторів, якщо за схвалення плану санації віддано більше половини голосів кредиторів, включених до відповідного класу, а також якщо за схвалення плану санації проголосувало не менше половини кредиторів, які мають право голосу у відповідному класі. План санації вважається схваленим класом забезпечених кредиторів, якщо за схвалення плану санації віддано дві третини голосів кредиторів, включених до класу забезпечених кредиторів, а також якщо за схвалення плану санації проголосувало не менше половини кредиторів, які мають право голосу в цьому класі. В іншому випадку вважається, що план санації відхилений відповідним класом кредиторів.

Господарський суд постановляє *ухвалу про затвердження плану санації* боржника, якщо:

план санації схвалений всіма класами конкурсних кредиторів, розмір та/або порядок задоволення вимог яких змінені планом санації порівняно з умовами, які були б застосовані у разі введення процедури ліквідації;

план санації схвалений класом забезпечених кредиторів;

розмір задоволених вимог кредиторів, які проголосували проти схвалення плану санації, не буде меншим у процедурі санації, ніж розмір вимог, який був би задоволений у разі введення процедури ліквідації.

Господарський суд постановляє *ухвалу про відмову у затвердженні плану санації* у разі, якщо план санації не відповідає вимогам законодавства.

Постановлення судом ухвали про відмову у затвердженні плану санації не перешкоджає повторному поданню до суду схваленого зборами кредиторів плану санації для його затвердження.

Важливо! У разі, якщо план санації не затверджений судом у межах строку, встановленого Кодексом України з процедур банкрутства, господарський суд ухвалює постанову про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

3. Окремі заходи щодо відновлення платоспроможності боржника

А) Збільшення статутного капіталу боржника.

Планом санації може передбачатися збільшення статутного капіталу боржника у певному розмірі.

Емісія акцій та облігацій акціонерного товариства - боржника здійснюється виключно для переведення зобов'язань товариства у цінні папери в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Порядок збільшення статутного капіталу, переважне право на придбання частки (додаткових акцій у разі приватного розміщення акцій), розподіл часток, порядок сплати вартості частки визначаються у плані санації.

Б) Продаж у процедурі санації майна боржника як єдиного майнового комплексу.

План санації може передбачати продаж усього або частини майна боржника, якщо воно становить єдиний майновий комплекс чи кілька єдиних майнових комплексів

Під час продажу майна боржника як єдиного майнового комплексу всі трудові договори (контракти), укладені до дати такого продажу, продовжують діяти, при цьому права та обов'язки роботодавця переходять до покупця майна боржника.

Сума, одержана від продажу майна боржника як єдиного майнового комплексу, включається до складу майнових активів боржника. Проте якщо її недостатньо для задоволення вимог кредиторів в обсязі, визначеному планом санації, керуючий санацією пропонує кредиторам внести зміни до плану санації.

Продаж майна боржника як єдиного майнового комплексу провадиться на аукціоні.

В) Відчуження у процедурі санації майна боржника шляхом заміщення активів.

План санації може передбачати відчуження всього або частини майна боржника, якщо воно становить єдиний майновий комплекс чи кілька єдиних майнових комплексів, шляхом заміщення активів.

Покупець усього майна боржника у вигляді єдиного майнового комплексу є правонаступником боржника.

Єдиний майновий комплекс боржника може бути відчужений шляхом його передачі господарському товариству (крім акціонерного товариства), що утворюється боржником. Частки у статутному капіталі такого господарського товариства включаються до складу майна боржника (заміщення активів).

Під час утворення господарського товариства йому передаються майнові активи (майно та майнові права) боржника, у тому числі відступаються права вимоги, а також на нього переводяться борги за вимогами поточних кредиторів, які входять до складу єдиного майнового комплексу.

Розмір статутного капіталу створеного господарського товариства визначається як різниця між вартістю майна, яке передається такому товариству, та розміром вимог поточних кредиторів.

Права та обов'язки роботодавця переходять до новоствореного господарського товариства.

Відчуження часток у статутному капіталі новоствореного господарського товариства здійснюється на аукціоні в порядку, встановленому КУЗПБ.

Якщо початкової ціни частини часток достатньо для задоволення вимог кредиторів боржника, на аукціон може бути виставлена відповідна (менша) частина належних боржнику часток.

До моменту формування органів управління новоствореного господарського товариства після продажу часток у його статутному капіталі повноваження органів управління здійснює керуючий санацією.

Якщо суми, отриманої від продажу майна відповідно до плану санації, недостатньо для задоволення вимог кредиторів в обсязі, визначеному планом санації, керуючий санацією пропонує кредиторам внести зміни до плану санації.

Г) Продаж у процедурі санації частини майна боржника.

План санації може також передбачати продаж частини іншого майна боржника. Продажу у процедурі санації підлягає лише майно боржника, зазначене в затвердженому в установленому порядку плані санації.

Заходи із забезпечення вимог кредиторів щодо частини майна боржника, яка підлягає продажу згідно з планом санації, скасовуються ухвалою господарського суду.

4. Звіт керуючого санацією. Продовження строку процедури санації.

Керуючий санацією боржника за п'ятнадцять днів до закінчення процедури санації, а також за наявності підстав для дострокового припинення процедури санації, надає комітету кредиторів письмовий звіт і повідомляє кредиторів про час і місце проведення засідання комітету кредиторів.

Звіт керуючого санацією повинен містити:

- відомості про виконання плану санації;
- баланс боржника на останню звітну дату;
- розрахунок прибутків і збитків боржника;
- відомості про наявність у боржника грошових коштів на рахунках та про стан розрахунку з кредиторами;
- відомості про дебіторську заборгованість боржника на дату подання звіту та про нереалізовані права вимоги боржника;
- відомості про стан кредиторської заборгованості боржника на дату подання звіту.

До звіту керуючого санацією додаються докази задоволення вимог конкурсних кредиторів згідно з реєстром вимог кредиторів.

Одночасно із звітом керуючий санацією вносить одну з таких пропозицій про:

- прийняття рішення про припинення процедури санації у зв'язку з відновленням платоспроможності боржника;
- звернення до закінчення строку процедури санації до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;

- звернення до господарського суду з клопотанням про затвердження схвалених зборами кредиторів змін до плану санації та продовження строку процедури санації.

Звіт керуючого санацією має бути розглянутий зборами кредиторів не пізніше 10 днів з дня його надходження та не пізніше закінчення строку процедури санації, визначеного в плані санації.

За результатами розгляду звіту керуючого санацією збори кредиторів приймають рішення про звернення до господарського суду з клопотанням про:

- закриття провадження у справі у зв'язку з виконанням плану санації і відновленням платоспроможності боржника;
- припинення процедури санації, визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;
- схвалення змін до плану санації та продовження строку процедури санації.

Якщо зборами кредиторів не прийнято жодного з цих рішень або таке рішення не подано до господарського суду протягом 15 днів з дня закінчення строку процедури санації, господарський суд розглядає питання про закриття провадження у справі про банкрутство або про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури

Керуючий санацією боржника не пізніше п'яти днів після дати проведення засідання комітету кредиторів направляє в господарський суд звіт керуючого санацією, розглянутий комітетом кредиторів, і протокол засідання комітету кредиторів.

Якщо збори кредиторів прийняли рішення про закриття провадження у справі у зв'язку з виконанням плану санації і відновленням платоспроможності боржника, звіт керуючого санацією підлягає затвердженню господарським судом, про що постановляється ухвала.

Продовження строку процедури санації здійснюється господарським судом після внесення відповідних змін (доповнень) до плану санації боржника. Зміни до плану санації схвалюються зборами кредиторів та затверджуються господарським судом відповідно до вимог КУзПБ.

5. Проблема санації державних підприємств.

Відповідно до ч. 3 ст. 214 Господарського кодексу України, процедури щодо неплатоспроможних боржників не застосовуються до казенних підприємств. До державних підприємств, які відповідно до закону не підлягають приватизації, вказані процедури застосовуються в частині санації чи ліквідації лише після їхнього виключення у встановленому порядку з переліку об'єктів, що не підлягають приватизації.

Верховна Рада України за поданням Кабінету Міністрів України затверджує перелік об'єктів державної власності, що не підлягають приватизації, відповідно до таких ознак (ч. 5 ст. 4 Закону України «Про

приватизацію державного і комунального майна»): 1) об'єкти, що забезпечують національну безпеку України або приватизація яких створює істотні ризики для безпеки держави: – підприємства з виготовлення та ремонту всіх видів зброї, що перебуває на озброєнні Збройних Сил України, інших утворених відповідно до закону військових формувань, Служби безпеки України; – підприємства атомної енергетики та підприємства, що працюють у сфері поводження з радіоактивними відходами; – спеціальні об'єкти зв'язку; – підприємства пробірного контролю; – підприємства з виготовлення цінних паперів; – підприємства, що забезпечують безпеку руху в повітряному просторі та навігації водними шляхами України; – підприємства, що здійснюють топографо-геодезичні та картографічні роботи загальнодержавного призначення, зберігають матеріали Державного картографогеодезичного фонду України та Державного інформаційного геологічного фонду України; 2) об'єкти соціально-культурного призначення, що забезпечують задоволення відповідних потреб суспільства, які не можуть бути повністю задоволені підприємствами, що перебувають у приватній власності, зокрема національні заклади культури. Слід звернути увагу, що починаючи з 7 липня 1999 р. і до 20 жовтня 2019 р. в Україні в різних редакціях діяв Закон України від 7 липня 1999 р. № 847-XIV «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації», яким був окремо затверджений: – перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації (згідно з додатком 1), та – перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, але можуть бути корпоративізовані (згідно з додатком 2). Починаючи з 20 жовтня 2019 р. вказаний вище закон втратив чинність на підставі Закону України від 2 жовтня 2019 р. № 145-IX. Як зазначено в пояснювальній записці, законопроектом пропонувалось визнати таким, що втратив чинність, Закон України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації», оскільки він містив інформацію, що втратила актуальність в частині найменувань органів державного управління та підприємств, а також не містив підстав для їхнього включення до переліків, затверджених цим законом.

Отже, на сьогодні в Україні немає затвердженого Верховною Радою України в порядку ч. 5 ст. 4 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» окремого переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації.

Проте незалежно від включення Верховною Радою України до відповідного переліку, не підлягають приватизації інші державні підприємства/об'єкти, необхідні для виконання державою своїх основних функцій, для забезпечення обороноздатності держави, та об'єкти права власності Українського народу, майно, що становить матеріальну основу суверенітету України (ч. 5 ст. 4 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна»), зокрема: – майно органів державної влади та органів місцевого самоврядування, майно Збройних Сил України

(військове майно), Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, сил цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, правоохоронних органів та податкових органів, митних органів, що безпосередньо забезпечує виконання зазначеними органами встановлених законодавством завдань, майно закладів охорони здоров'я системи екстреної медичної допомоги; – надра, корисні копалини загальнодержавного значення, території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, водні ресурси, лісові ресурси, інші природні ресурси, які є об'єктами права власності Українського народу; – системи створення та збереження золотовалютних резервів; – емісійна система, майнові комплекси підприємств і установ, що забезпечують випуск та зберігання грошових знаків і цінних паперів; об'єкти, що забезпечують зв'язком органи законодавчої та виконавчої влади, у тому числі радіотелевізійні передавальні центри; – засоби урядового, фельд'єгерського та спеціального зв'язку; – державні реєстри, що створені та утримуються за рахунок коштів державного бюджету; – Національний архівний фонд, архіви (архівні установи), документи з них, архівні підрозділи, архівні відділи та бібліотеки, об'єкти культури, мистецтва, у тому числі виняткової історичної, художньої, наукової чи іншої культурної цінності, занесені до Державного реєстру національного культурного надбання, а також об'єкти архітектури, меморіальні комплекси, заповідники, парки загальнонаціонального значення; – пам'ятки, включені до переліку пам'яток, що не підлягають приватизації; – пам'ятки археології; – пам'ятки державної частини Музейного фонду України (музейні предмети, музейні колекції та музейні зібрання); – документи Державного бібліотечного фонду України; – вихідні матеріали та фільмокопії, що зберігаються у фільмофонді; – запаси державного резерву незалежно від його місцезнаходження; – підприємства, що здійснюють виробництво об'єктів космічної діяльності; – заклади освіти, що фінансуються з державного бюджету; – та інші.

Таким чином, незважаючи на те, що в Україні наразі немає затвердженого Верховною Радою України переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, положення ч. 5 ст. 4 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» встановлюють пряму заборону на приватизацію державних підприємств, за якими на праві господарського відання закріплені об'єкти, необхідні для виконання державою своїх основних функцій, для забезпечення обороноздатності держави, та об'єкти права власності Українського народу, майно, що становить матеріальну основу суверенітету України. Це означає, що до цих державних підприємств положеннями ч. 3 ст. 214 Господарського кодексу України заборонено застосовувати судову процедуру санації або ліквідації. Як наслідок, навіть у випадку, якщо до таких державних підприємств буде застосована судовою процедурою розпорядження майном, суд не зможе за заявою арбітражного керуючого перейти до санації або ліквідації і змушений буде закрити судові провадження про банкрутство.

Мораторій санації та ліквідації державних підприємств. Відповідно до п. 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України від 2 жовтня 2019 р. № 145-IX встановлено, що у справах про банкрутство державних підприємств або акціонерних товариств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків, не застосовуються судова процедура санації та ліквідації протягом трьох років з дня набрання чинності Закону України від 2 жовтня 2019 р. № 145-IX (набрання чинності відбулось 20 жовтня 2019 р.). Це означає, що крім загальних прямих заборон, зазначених у ч. 3 ст. 214 Господарського кодексу України, існує додатковий мораторій застосовувати до державних підприємств судову процедуру санації/ліквідації протягом трьох років з дня набрання чинності Закону України від 2 жовтня 2019 р. № 145-IX (набрання чинності відбулось 20 жовтня 2019 р.). Тобто, для того, щоб санація/ліквідація державного підприємства була можливою потрібно, щоб певне державне підприємство не тільки не підпадало під дію прямої заборони ч. 3 ст. 214 Господарського кодексу України, але також щоб на таке державне підприємство не поширювався додатковий мораторій в три роки. Даний мораторій не стосується державних підприємств, що задіяні у виконанні державного оборонного замовлення, виробництві, розробленні, модернізації, ремонті, обслуговуванні озброєння та військової техніки³. Звертаємо увагу, що в судовій правозастосовчій практиці дуже неоднозначним та спірним є питання належності та достатності доказування віднесення конкретного державного підприємства до зазначених критеріїв. Наприклад, чи можна віднести державне підприємство до такого, що задіяне до модернізації військової техніки, якщо його фактична господарська діяльність є замороженою через неплатоспроможність.

Узагальнення висновків по мораторію на ліквідацію та санацію державних підприємств в Україні

1. До державних підприємств, які відповідно до закону не підлягають приватизації, ***процедури санації та ліквідації застосовуються лише після їхнього виключення у встановленому порядку з переліку об'єктів, що не підлягають приватизації.***

2. Станом на сьогодні в Україні немає затвердженого Верховною Радою України в порядку ч. 5 ст. 4 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» окремого переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації.

3. Незважаючи на те, що в Україні сьогодні немає затвердженого Верховною Радою України переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, положення ч. 5 ст. 4 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» встановлюють пряму заборону на приватизацію державних підприємств, за якими на праві господарського відання закріплені об'єкти, необхідні для виконання державою своїх основних функцій, для забезпечення обороноздатності

держави, та об'єкти права власності Українського народу, майно, що становить матеріальну основу суверенітету України.

4. Крім загальних прямих заборон, зазначених у ч. 3 ст. 214 Господарського кодексу України, *існує додатковий мораторій застосовувати до державних підприємств судову процедуру санації/ліквідації протягом трьох років* з дня набрання чинності Закону України від 2 жовтня 2019 р. № 145-IX (набрання чинності відбулось 20 жовтня 2019 р.).

5. Тобто, для того, щоб санація/ліквідація державного підприємства була можливою потрібно, щоб певне державне підприємство не тільки не підпадало під дію прямої заборони ч. 3 ст. 214 Господарського кодексу України, але також щоб на таке державне підприємство не поширювався додатковий мораторій в три роки.

Література

1. Банкрутство державних підприємств: чотири законодавчі загадки. 13 листопада 2020. URL: <https://sk.ua/uk/publications-uk/bankrutstvo-derzhpidpriemstv/>
2. Степаненко О. Банкрутний імунітет. 31.03.2021 URL: <https://equity.law/press-center/publications/1219.html>
3. Аналіз. Процедура та практика щодо банкрутства державних підприємств в Україні у контексті виконання рішень ЄСПЛ у справах “Юрій Миколайович Іванов проти України” і “Бурмич та інші проти України”. К. 2020 URL: <https://rm.coe.int/analysis-bankruptcy-burmych-r-melnychenko-nov-2020-ukr-final/1680a06a23>
4. Козирєва В.П., Сопілко І.М., Гаврилішин А.П. Правове регулювання банкрутства. Навч. пос. Київ. НАУ. 2014. 476 с.

Лекція 6. Ліквідація юридичної особи-банкрута. Продаж майна. Закриття провадження про банкрутство.

- 1. Відкриття ліквідаційної процедури.**
- 2. Функції господарського суду у ліквідаційній процедурі.**
- 3. Повноваження ліквідатора.**
- 4. Ліквідаційна маса. Продаж майна банкрута.**
- 5. Черговість задоволення вимог кредиторів.**

6. Звіт ліквідатора.

7. Продаж майна боржника на аукціоні.

8. Підстави для закриття провадження у справі про банкрутство.

1. Відкриття ліквідаційної процедури.

Ліквідація боржника – це припинення існування суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом. Ліквідаційна процедура, як стадія провадження у справі про банкрутство, є однією з найбільш ймовірних та прогнозованих процедур, які застосовуються до неплатоспроможного боржника та є механізмом виведення з ринку нерентабельних та неперспективних підприємств.

За змістом ст. 58 Кодексу України з процедур банкрутства у випадках, передбачених цим Кодексом, господарський суд у судовому засіданні за участю сторін ухвалює постанову про визнання боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру. Суд визначає строк, протягом якого ліквідатор зобов'язаний здійснити ліквідацію боржника. Цей строк не може перевищувати 12 місяців.

Згідно з положеннями ч. 1 ст. 28 Кодексу України з процедур банкрутства ліквідатор призначається господарським судом за клопотанням комітету кредиторів.

До компетенції комітету кредиторів належить прийняття рішення про звернення до господарського суду з клопотанням про призначення арбітражного керуючого, припинення повноважень арбітражного керуючого та про призначення іншого арбітражного керуючого (п. 4 ч. 8 ст. 48 Кодексу України з процедур банкрутства).

В силу вимог Кодексу України з процедур банкрутства, господарський суд повинен враховувати рішення комітету кредиторів, який визначився з кандидатурою арбітражного керуючого для виконання повноважень ліквідатора.

Нормою ст. 59 Кодексу України з процедур банкрутства встановлено наслідки визнання боржника банкрутом. З дня ухвалення господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури:

- господарська діяльність банкрута завершується закінченням технологічного циклу з виготовлення продукції у разі можливості її продажу, крім укладення та виконання договорів, що мають на меті захист майна банкрута або забезпечення його збереження (підтримання) у належному стані, договорів оренди майна, яке тимчасово не використовується, на період до його продажу у процедурі ліквідації тощо;

- строк виконання всіх грошових зобов'язань банкрута вважається таким, що настав;

- у банкрута не виникає жодних додаткових зобов'язань, у тому числі зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), крім витрат, безпосередньо пов'язаних із здійсненням ліквідаційної процедури;

- припиняється нарахування неустойки (штрафу, пені), процентів та інших економічних санкцій за всіма видами заборгованості банкрута;
- відомості про фінансове становище банкрута перестають бути конфіденційними чи становити комерційну таємницю;
- продаж майна банкрута допускається в порядку, передбаченому цим Кодексом;
- скасовується арешт, накладений на майно боржника, визнаного банкрутом, та інші обмеження щодо розпорядження майном такого боржника. Накладення нових арештів або інших обмежень щодо розпорядження майном банкрута не допускається;
- припиняються повноваження органів управління банкрута щодо управління банкрутом та розпорядження його майном, якщо цього не було зроблено раніше, члени виконавчого органу (керівник) банкрута звільняються з роботи у зв'язку з банкрутством підприємства, а також припиняються повноваження власника (органу, уповноваженого управляти майном) майна банкрута.

Протягом 15 днів з дня призначення ліквідатора відповідні посадові особи банкрута зобов'язані передати бухгалтерську та іншу документацію, печатки і штампи, матеріальні та інші цінності банкрута ліквідатору. У разі ухилення від виконання зазначених обов'язків відповідні посадові особи банкрута несуть відповідальність відповідно до закону. Ліквідатор має право замовити виготовлення дублікатів печатки та штампів у разі їх втрати.

З метою виявлення кредиторів з вимогами за зобов'язаннями боржника, визнаного банкрутом, що виникли під час проведення процедур банкрутства, господарський суд здійснює офіційне оприлюднення повідомлення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури на офіційному вебпорталі судової влади України.

2. Функції господарського суду у ліквідаційній процедурі.

У постанові про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури господарський суд призначає ліквідатора банкрута з числа арбітражних керуючих, внесених до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України.

У ліквідаційній процедурі господарський суд розглядає скарги на дії (бездіяльність) ліквідатора, заяви з вимогами поточних кредиторів, які надійшли до суду після офіційного оприлюднення повідомлення про визнання боржника банкрутом.

Заяви з вимогами поточних кредиторів розглядаються господарським судом у порядку черговості їх надходження. За результатами розгляду зазначених заяв господарський суд своєю ухвалою визнає чи відхиляє (повністю або частково) вимоги таких кредиторів.

Вимоги поточних кредиторів погашаються в порядку черговості, визначеної статтею 64 КУЗПБ.

Господарський суд зобов'язаний заслухати звіт ліквідатора та думки кредиторів. Про час і місце судового засідання, в якому мають розглядатися звіт і ліквідаційний баланс, господарський суд повідомляє ліквідатора та кредиторів.

У разі якщо господарський суд дійшов висновку, що ліквідатор не виявив або не реалізував майнові активи банкрута у повному обсязі, суд постановляє ухвалу про призначення нового ліквідатора.

Як передбачено у ч. 5 ст. 65 КУзПБ господарський суд може постановити ухвалу про ліквідацію юридичної особи, що звільнилася від боргів, лише у разі, якщо залишок її майнових активів є меншим, ніж вимагається для продовження нею господарської діяльності згідно із законодавством.

Відповідно до ст. 73 КУзПБ господарський суд може визнати недійсним правочин, вчинений з порушенням порядку підготовки та проведення аукціону.

У разі якщо комітет кредиторів або забезпечений кредитор прийняв рішення про відмову в наданні згоди на продаж майна на аукціоні або не прийняв жодного рішення на засіданні комітету кредиторів чи протягом 20 днів з дня, коли забезпечений кредитор одержав чи мав одержати умови продажу, або якщо арбітражний керуючий не згоден з прийнятим комітетом кредиторів або забезпеченим кредитором рішенням, арбітражний керуючий зобов'язаний звернутися до суду. У такому разі умови аукціону визначаються судом (ч. 7 ст. 75 КУзПБ).

3. Повноваження ліквідатора. Відповідно до ч. 1 ст. 61 КУзПБ ліквідатор з дня свого призначення *здійснює такі повноваження:*

- приймає у своє відання майно боржника, забезпечує його збереження;
- виконує функції з управління та розпорядження майном банкрута;
- проводить інвентаризацію та визначає початкову вартість майна банкрута;
- аналізує фінансовий стан банкрута;
- виконує повноваження керівника (органів управління) банкрута;
- формує ліквідаційну масу;
- заявляє до третіх осіб вимоги щодо повернення банкруту сум дебіторської заборгованості;
- має право отримувати кредит для виплати вихідної допомоги працівникам, які звільняються внаслідок ліквідації банкрута, який відшкодовується згідно з КУзПБ позачергово за рахунок коштів, одержаних від продажу майна банкрута;
- з дня визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури повідомляє працівників банкрута про звільнення та здійснює його відповідно до законодавства України про працю. Виплата вихідної допомоги звільненим працівникам банкрута

- провадиться ліквідатором у першу чергу за рахунок коштів, одержаних від продажу майна банкрута, або отриманого для цієї мети кредиту;
- заявляє в установленому порядку заперечення щодо заявлених до боржника вимог поточних кредиторів за зобов'язаннями, які виникли під час провадження у справі про банкрутство і є неоплаченими;
 - подає до суду заяви про визнання недійсними правочинів (договорів) боржника;
 - вживає заходів, спрямованих на пошук, виявлення та повернення майна банкрута, що знаходиться у третіх осіб;
 - передає в установленому порядку на зберігання документи банкрута, які відповідно до нормативно-правових актів підлягають обов'язковому зберіганню;
 - продає майно банкрута для задоволення вимог, внесених до реєстру вимог кредиторів, у порядку, передбаченому КУзПБ;
 - повідомляє про своє призначення державний орган з питань банкрутства в десятиденний строк з дня прийняття рішення господарським судом та надає державному реєстратору в електронній формі через портал електронних сервісів юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань відомості, необхідні для внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, у порядку, встановленому державним органом з питань банкрутства;
 - у разі провадження банкрутом діяльності, пов'язаної з державною таємницею, вживає заходів з ліквідації режимно-секретного органу;
 - веде реєстр вимог кредиторів;
 - подає в установленому порядку та у випадках, передбачених Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення", інформацію до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
 - здійснює дії щодо скасування реєстрації випуску акцій, передбачені законодавством, якщо організаційно-правовою формою юридичної особи - банкрута є акціонерне товариство;
 - здійснює інші повноваження, передбачені КУзПБ.

Під час здійснення своїх повноважень ліквідатор має право заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства. Розмір зазначених вимог визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою.

У разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають змогу іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника - юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями.

Стягнені суми включаються до складу ліквідаційної маси і можуть бути використані лише для задоволення вимог кредиторів у порядку черговості, встановленому КУзПБ.

Під час проведення ліквідаційної процедури ліквідатор зобов'язаний використовувати лише один (ліквідаційний) рахунок боржника в банківській установі.

Ліквідатор не менш як один раз на місяць подає комітету кредиторів звіт про свою діяльність, інформацію про фінансовий стан і майно боржника на день відкриття ліквідаційної процедури та під час проведення ліквідаційної процедури, про використання коштів боржника, а також іншу інформацію на вимогу комітету кредиторів.

Він також зобов'язаний на вимогу господарського суду та державного органу з питань банкрутства надавати необхідні відомості щодо проведення ліквідаційної процедури.

Ліквідатор виконує свої повноваження до внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань запису про припинення юридичної особи - банкрута.

4. Ліквідаційна маса. Продаж майна банкрута.

Ліквідаційну масу становлять усі види майнових активів (майно та майнові права) банкрута, які належать йому на праві власності або господарського відання. Майно, визначене родовими ознаками, що належить банкруту на праві володіння або користування, включається до складу ліквідаційної маси (*наприклад, зерно, вугілля, картопля, цукор, цемент, борошно*). Зауважимо, що продукти харчування вважаються речами з родовими ознаками, навіть якщо вони розфасовані у невеличку тару чи упаковку. «Річ є визначеною родовими ознаками, якщо вона має ознаки, властиві усім речам того ж роду, та вимірюється числом, вагою, мірою» (ч. 2. ст. 184 ЦК України).

Індивідуально визначене майно, що належить банкруту на підставі речових прав, крім права власності і господарського відання, не може бути включене до складу ліквідаційної маси (*Традиційно вважається, що нерухомі речі завжди є речами з індивідуально-визначеними ознаками*). Об'єкт довірчої власності не може бути включено до ліквідаційної маси довірчого власника або довірчого засновника.

Активи, включені до складу іпотечного покриття, не включаються до складу ліквідаційної маси емітента таких облігацій та адміністратора за

випуском облігацій. Відчуження цих активів, у тому числі примусове, здійснюється в порядку, передбаченому Законом України "Про іпотечні облігації".

Активи адміністратора за випуском облігацій, отримані ним від емітента відповідних облігацій, осіб, які надають забезпечення за ними, теж не включаються до ліквідаційної маси такого адміністратора за випуском облігацій. Відчуження цих активів здійснюється відповідно до Закону України "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки".

Не включається до складу ліквідаційної маси і державне майно, яке не увійшло до статутного капіталу господарського товариства у процесі приватизації (корпоратизації) та перебуває на балансі банкрута.

Майнові права інтелектуальної власності, виключні майнові права на які зберігаються за закладом вищої освіти державної форми власності, не включаються до складу ліквідаційної маси і повертаються закладу вищої освіти державної форми власності, що вносив їх до статутного капіталу господарського товариства.

Після проведення інвентаризації та отримання згоди на продаж майна ліквідатор здійснює продаж майна банкрута на аукціоні. Початковою вартістю продажу майна банкрута є його вартість, визначена ліквідатором.

КУзПБ передбачає, що ліквідатор може здійснювати безпосередній продаж або продаж на комісійних умовах через організацію роздрібною торгівлі за розумною ціною також виробничих запасів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, ринкова вартість яких не перевищує однієї мінімальної заробітної плати. Важливо і те, що відсутня можливість встановлення у договорах на реалізацію майна банкрута положень про можливість відстрочки чи розстрочки платежів за придбане майно.

5. Черговість задоволення вимог кредиторів.

Вимоги кредиторів задовольняються відповідно до черговості, встановленої статтею 64 КУзПБ.

У першу чергу задовольняються:

вимоги щодо виплати заборгованості з оплати за виконані роботи та/або надані послуги, а також інші кошти, належні гіг-спеціалістам за гіг-контрактами, укладеними згідно із Законом України "Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні", та нараховані на ці суми страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інше соціальне страхування, у тому числі відшкодування кредиту, отриманого на ці цілі;

вимоги щодо виплати заборгованості із заробітної плати працюючим та звільненим працівникам банкрута, грошові компенсації за всі невикористані дні щорічної відпустки та додаткової відпустки працівникам, які мають дітей, інші кошти, належні працівникам у зв'язку з оплачуваною відсутністю на роботі (оплата часу простою не з вини працівника, гарантії на час виконання державних або громадських обов'язків, гарантії і компенсації при службових

відрядженнях, гарантії для працівників, які направляються для підвищення кваліфікації, гарантії для донорів, гарантії для працівників, які направляються на обстеження до медичного закладу, соціальні виплати у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності за рахунок коштів підприємства тощо), а також вихідна допомога, належна працівникам у зв'язку з припиненням трудових відносин, та нараховані на ці суми страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інше соціальне страхування, у тому числі відшкодування кредиту, отриманого на ці цілі;

вимоги щодо виплати заборгованості із компенсації збитків, завданих Державному бюджету України внаслідок виконання рішень Європейського суду з прав людини, постановлених проти України;

вимоги кредиторів за договорами страхування;

витрати, пов'язані з провадженням у справі про банкрутство в господарському суді;

витрати кредиторів на проведення аудиту, якщо аудит проводився за рішенням господарського суду за рахунок їхніх коштів;

У другу чергу задовольняються:

вимоги із зобов'язань, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, шляхом капіталізації у ліквідаційній процедурі відповідних платежів, у тому числі до Фонду соціального страхування України за громадян, які застраховані в цьому фонді, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, зобов'язань із сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інше соціальне страхування, крім вимог, задоволених позачергово, з повернення невикористаних коштів Фонду соціального страхування України, а також вимоги громадян - довіритель (вкладників) довірчих товариств або інших суб'єктів підприємницької діяльності, які залучали майно (кошти) довіритель (вкладників);

У третю чергу задовольняються:

вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);

вимоги центрального органу виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом;

У четверту чергу задовольняються вимоги кредиторів, не забезпечені заставою;

У п'яту чергу задовольняються вимоги щодо повернення внесків членів трудового колективу до статутного капіталу підприємства;

У шосту чергу задовольняються інші вимоги.

Вимоги кожної наступної черги задовольняються у міру надходження на рахунок коштів від продажу майна банкрута після повного задоволення вимог попередньої черги, крім випадків, установлених КУзПБ.

У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги вимоги задовольняються пропорційно до суми вимог, що належить кожному кредитору однієї черги.

У разі відмови кредитора від задоволення визнаної в установленому порядку вимоги ліквідатор не враховує суму грошових вимог цього кредитора.

Погашення вимог кредиторів шляхом заліку зустрічних однорідних вимог проводиться за згодою кредитора (кредиторів), за умови що це не порушує майнові права інших кредиторів.

Погашення вимог забезпечених кредиторів за рахунок майна банкрута, що є предметом забезпечення, здійснюється в порядку, передбаченому КУЗПБ, позачергово.

Вимоги, не погашені у зв'язку з недостатністю майна, вважаються погашеними.

6. Звіт ліквідатора.

Звіт ліквідатора та ліквідаційний баланс є підсумковими документами, які підтверджують належне проведення ліквідатором всіх необхідних заходів ліквідаційної процедури, вчинення адекватних дій щодо виявлення кредиторів та активів боржника, за результатами розгляду яких суд приймає ухвалу про ліквідацію боржника та закриття провадження у справі.

Ліквідатор має пересвідчитись у відсутності нерозглянутих спорів, скарг, клопотань до розгляду звіту та ліквідаційного балансу ліквідатора

Подання звіту та ліквідаційного балансу здійснюється ліквідатором за результатом проведених дієвих заходів, які передбачені у ліквідаційній процедурі.

Кодексом не визначено вичерпний перелік дієвих заходів ліквідатора для завершення ліквідаційної процедури, визначені тільки основні напрямки таких заходів, що дозволяють сформувавши ліквідаційну масу та задовольнити, за умови виявлення майна (ліквідних активів), вимоги кредиторів, що логічно впливає із визначених Кодексом повноважень ліквідатора та надає останньому можливість відповідно до власного самостійного та незалежного розсуду вчиняти дії щодо виявлення та розшуку активів банкрута для формування ліквідаційної маси.

Обов'язком ліквідатора є здійснення всієї повноти заходів, спрямованих на виявлення активів боржника, при цьому ні у кого не повинен виникати обґрунтований сумнів щодо їх належного здійснення - принцип безсумнівної повноти дій ліквідатора у ліквідаційній процедурі.

Принцип безсумнівної повноти дій ліквідатора полягає в тому, що кредитор повинен обґрунтувати, що саме не вчинив ліквідатор і як це вплинуло на результат формування ліквідаційної маси (постанова Верховного Суду від 06.06.2018 року у справі № 904/4863/13).

Після завершення всіх розрахунків з кредиторами ліквідатор подає до господарського суду звіт та ліквідаційний баланс, до якого додаються:

- відомості за результатами інвентаризації майна боржника та перелік ліквідаційної маси;

- відомості про реалізацію об'єктів ліквідаційної маси з посиланням на укладені договори купівлі-продажу;
- копії документів, що підтверджують відчуження активів боржника під час ліквідаційної процедури (у тому числі протоколи про проведення аукціону, договори купівлі-продажу, акти приймання-передачі майна, акти про придбання майна на аукціоні тощо);
- реєстр вимог кредиторів з даними про розміри погашених вимог кредиторів;
- документи, що підтверджують погашення вимог кредиторів;
- довідка архівної установи про прийняття документів, які відповідно до закону підлягають довгостроковому зберіганню;
- для акціонерних товариств - розпорядження про скасування реєстрації випуску акцій, видане Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;
- для емітентів боргових цінних паперів - звіт про результати погашення цінних паперів.

Законодавець визначив обов'язковий перелік документів, без яких не може бути затверджений звіт ліквідатора господарським судом. Водночас, наведений перелік не є вичерпним.

Крім документів безпосередньо визначених у ст. 65 КУЗПБ, для доведення правомірності та повноти своїх дій у ліквідаційній процедурі ліквідатором можуть бути додані до звіту та відображені у ньому інші відомості, які спрямовані на доведення господарському суду, комітету кредиторів та окремим кредиторам виконання, покладених на ліквідатора обов'язків належним чином.

Відсутність відомостей про закриття банківських рахунків, суперечить безсумнівності повноти дій ліквідатора.

Ліквідатор має висвітлити у звіті про отримання будь-якої інформації щодо майнових, рухомих, немайнових активів банкрута з усіх державних реєстрів, здійснити запити за ймовірним місцезнаходженням нерухомого майна.

Ліквідатор має зазначити у звіті як відбувалося виявлення дебіторської заборгованості і чи були заявлені вимоги щодо її стягнення.

Ліквідаційний баланс є також важливим документом, що подається ліквідатором на затвердження господарського суду, а тому необхідно звернути увагу на певні вимоги до ліквідаційного балансу.

Якщо ліквідатор не виявив майнових активів, що підлягають включенню до складу ліквідаційної маси, він зобов'язаний подати до господарського суду ліквідаційний баланс, який засвідчує відсутність у банкрута майна.

Ліквідаційний баланс банкрута має підтверджувати неплатоспроможність підприємства та відповідати його дійсному майновому стану, крім того він повинен відповідати чинним стандартам бухгалтерського обліку.

Господарський суд після заслуховування звіту ліквідатора та думки кредиторів постановляє ухвалу про затвердження звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу.

7. Продаж майна боржника на аукціоні. Порядок проведення аукціону, повторного та другого повторного аукціону. Продаж майна забезпеченому кредитору. Особливості проведення аукціону з продажу права вимоги.

Продаж майна боржника на аукціоні відбувається в електронній торговій системі. Порядок функціонування електронної торгової системи, організації та проведення електронних аукціонів, визначення розміру, сплати, повернення гарантійних внесків та сплати винагороди операторів електронних майданчиків затверджується Кабінетом Міністрів України.

Замовником аукціону є арбітражний керуючий, призначений господарським судом. На аукціоні не може бути застосовано переважне право купівлі майна.

Замовник аукціону повинен оголосити про проведення першого аукціону протягом 20 днів з дня отримання згоди на продаж майна або визначення умов аукціону судом. Він має право скасувати аукціон лише у разі порушення встановленого порядку його підготовки до моменту початку торгів. У такому разі замовник аукціону протягом 10 робочих днів зобов'язаний оголосити про проведення нового аукціону.

Арбітражний керуючий визначає умови продажу за погодженням з комітетом кредиторів та забезпеченим кредитором (щодо майна, яке є предметом забезпечення).

До обов'язкових умов продажу належать:

- склад майна (лот);
- початкова ціна;
- крок аукціону.

Якщо продажу підлягає майно, яке є предметом забезпечення, до умов продажу належить також умова про витрати, пов'язані з утриманням, збереженням та продажем цього майна, які підлягають відшкодуванню з коштів, отриманих від реалізації такого майна.

Комітет кредиторів, забезпечений кредитор можуть прийняти рішення про:

- надання згоди на продаж майна на запропонованих умовах;
- надання згоди на продаж майна, змінивши умови продажу;
- відмову в наданні згоди на продаж майна з обґрунтуванням причин.

Про проведення аукціону здійснюється оголошення (ст.76-77 КУзПБ). Обов'язковим є його розміщення на веб-сайті авторизованого електронного майданчика.

Переможцем аукціону є учасник, який запропонував найвищу ціну на час закінчення аукціону. У разі закінчення аукціону без визначення переможця замовник аукціону протягом одного місяця зобов'язаний оголосити про проведення повторного аукціону.

Початковою ціною повторного аукціону є зменшена на 20 відсотків початкова ціна першого аукціону.

У разі закінчення першого повторного аукціону без визначення переможця замовник аукціону протягом одного місяця (а якщо продається заставлене майно - протягом 45 днів) зобов'язаний оголосити про проведення другого повторного аукціону.

Початковою ціною другого повторного аукціону є зменшена на 25 відсотків початкова ціна першого повторного аукціону.

Перший аукціон проводиться без можливості зниження початкової ціни. Повторний аукціон може проводитися з можливістю зниження початкової вартості лише за згодою забезпеченого кредитора щодо майна, яке є предметом забезпечення, або за згодою комітету кредиторів щодо іншого майна, яке підлягає продажу. Другий повторний аукціон проводиться з можливістю зниження початкової ціни.

Якщо майно боржника, що є предметом забезпечення, не продано на повторному аукціоні або на другому повторному аукціоні, кредитор, вимоги якого воно забезпечує, має право протягом 20 днів з дня закінчення цього аукціону звернутися до арбітражного керуючого із заявою про продаж йому непроданого майна.

При зарахуванні права вимоги, що продається на аукціоні, після отримання боржником відповідно до вимог Кодексу повідомлення про проведення аукціону заява про зарахування має бути зроблена замовнику аукціону. Така заява підлягає негайному оприлюдненню в оголошенні про проведення аукціону. У разі якщо до початку аукціону зобов'язання було частково виконане, початкова ціна права вимоги пропорційно зменшується, про що замовник вносить відповідну інформацію в оголошення про проведення аукціону. Якщо заборгованість погашена повністю, право вимоги знімається з аукціону.

Негайно після завершення аукціону електронною торговою системою формується протокол про проведення аукціону, який надсилається всім учасникам та замовнику аукціону. Оригінал протоколу про проведення аукціону підписується оператором авторизованого електронного майданчика та переможцем. Після підписання протоколу оператор електронного майданчика не пізніше п'яти календарних днів розміщує його в електронній торговій системі.

Інформація про результати аукціону негайно після завершення аукціону оприлюднюється в електронній торговій системі, на веб-сайтах авторизованих електронних майданчиків.

Покупець зобов'язаний сплатити запропоновану ним ціну (з урахуванням різниці між розміром сплаченого гарантійного внеску і розміром винагороди оператора авторизованого електронного майданчика) на ліквідаційний рахунок боржника протягом 10 робочих днів з дня оприлюднення в електронній торговій системі інформації про результати аукціону. За умови

сплати покупцем не менш як 50 відсотків належної до сплати суми строк оплати продовжується на 10 календарних днів.

Якщо у встановлений строк покупець не вніс належної до сплати суми, аукціон вважається таким, що не відбувся, а покупець втрачає гарантійний внесок. Після визнання аукціону таким, що не відбувся, замовник зобов'язаний протягом 10 робочих днів оголосити про проведення нового аукціону. Авторизовані електронні майданчики автоматично надсилають цю інформацію всім учасникам попереднього аукціону.

Придбане на аукціоні майно, майнове право передається, а право вимоги відступається покупцю після повної сплати запропонованої ним ціни. Про передачу майна складається акт про придбання майна на аукціоні. Він складається у простій письмовій формі та не потребує нотаріального посвідчення. Такий акт підписується продавцем та покупцем не пізніше трьох робочих днів після повної сплати переможцем запропонованої ним ціни. За несвоєчасне підписання продавцем акта чи несвоєчасне надання його покупцю продавець сплачує пеню у розмірі 0,5 відсотка на день від ціни продажу за період прострочення.

З питанням реалізації майна банкрута, зокрема, на аукціоні, пов'язане інше, не менш важливе питання, а саме зняття арешту з майна банкрута та заборона накладення у рамках цієї процедури інших арештів. Метою таких положень є можливість, власне, реалізації відповідного майна, оскільки це є єдиним джерелом отримання коштів для зарахування на єдиний ліквідаційний рахунок банкрута для розрахунку з кредиторами. Утім, існує особливість зняття арешту на майно, накладеного в рамках Кримінального процесуального кодексу України, про що детально роз'яснено у п.5 Розділу III «Ліквідаційна процедура» Правових висновків Верховного Суду у справах про банкрутство за квітень 2019 року. З позиції Верховного Суду такий арешт не може бути знято за фактом винесення постанови про визнання боржника банкрутом, а, оскільки він є заходом забезпечення кримінального провадження, застосованим згідно з нормами КПК, його скасування відбувається в порядку, визначеному ст.174 КПК.

8. Підстави для закриття провадження у справі про банкрутство.

Як визначено у ч. 1 ст. 90 КУзПБ, господарський суд закриває провадження у справі про банкрутство, якщо:

1. боржник - юридична особа не внесена до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;
2. юридичну особу, яка є боржником, припинено в установленому законодавством порядку, про що є відповідний запис в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;
3. у провадженні господарського суду є справа про банкрутство того самого боржника;

4. відновлено платоспроможність боржника або погашені всі вимоги кредиторів згідно з реєстром вимог кредиторів;
5. затверджено звіт керуючого санацією або ліквідатора в порядку, передбаченому КУЗПБ;
6. до боржника після офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про його банкрутство не висунуто вимог;
7. справа не підлягає розгляду в господарських судах України;
8. господарським судом не встановлені ознаки неплатоспроможності боржника;
9. в інших випадках, передбачених законом.

Провадження у справі про банкрутство може бути закрито у випадках, передбачених пунктами 1, 2, 5 і 7 ст. 90 КУЗПБ на всіх стадіях провадження у справі про банкрутство (до та після визнання боржника банкрутом), у випадках, передбачених пунктами 3, 4, 8 і 9 - лише до визнання боржника банкрутом, а у випадку, передбаченому пунктом 6 - лише після визнання боржника банкрутом.

У випадках, передбачених пунктами 4-6 господарський суд в ухвалі про закриття провадження у справі зазначає, що вимоги конкурсних кредиторів, які не були заявлені в установленій КУЗПБ строк або були відхилені господарським судом, вважаються погашеними, а виконавчі документи за відповідними вимогами визнаються такими, що не підлягають виконанню.

Про закриття провадження у справі про банкрутство постановляється ухвала.

Література

1. Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. Збірка наукових статей / За загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова. К.: Алерта, 2019. 216 с.
2. Жуков С. Яка процедура є більш ефективною для задоволення вимог кредитора: банкрутство боржника чи виконавче провадження? URL: https://zib.com.ua/ua/149860-mayno_na_prodazh_bankrutstvo_borzhnika_chi_vikonavche_prova.html
3. Жуков С. Закінчення ліквідаційної процедури банкрутства юридичної особи відповідно до Кодексу України з процедур банкрутства. 01.11.2019. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/153207-zakinchennya-likvidatsiynoyi-protseduri-bankrutstva-yuridichnoyi-osobi-vidpovidno-do-kodeksu-ukrayini-z-protsedur-bankrutstva>

4. Судді КГС ВС долучилися до обговорення ефективності процедур банкрутства, чинного законодавства та формування належної судової практики. 20.09.2020. URL: <https://www.supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/982905/>

5. Жуков С. Ліквідаційна процедура банкрутства юридичних осіб відповідно до кодексу України з процедур банкрутства. Науково-практичний посібник. К. Алерта. 2021. 292 с.

Лекція 7. Особливості провадження у справах про банкрутство окремих категорій боржників

1. Особливості банкрутства страховиків.

2. Особливості банкрутства професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків.

3. Особливості банкрутства боржника, який має зобов'язання за облігаціями за участю адміністратора за випуском облігацій.

4. Особливості банкрутства небанківських надавачів платіжних послуг.

5. Особливості банкрутства суб'єкта підприємницької діяльності, який є стороною одного або кількох правочинів, вчинених з посиланням на обов'язковість угоди щодо ліквідаційного неттінгу.

6. Особливості банкрутства фермерського господарства.

7. Особливості банкрутства державних підприємств та підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків.

1. Особливості банкрутства страховиків.

У справі про банкрутство страховика *бере участь спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю*. Уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Заява про відкриття провадження у справі про банкрутство страховика може бути подана до господарського суду боржником, кредитором або іншим уповноваженим на це органом.

Причина подання боржником-страховою компанією такої заяви – бажання захиститися від проблем у платоспроможності мораторієм на задоволення вимог кредиторів, який господарський суд вводить одночасно з відкриттям справи. Звичайно, як правило, такий боржник-заявник розраховує відновити свою платоспроможність та планує продовжувати займатися страховою діяльністю, хоча, на жаль, у більшості випадків так не відбувається.

Причиною подання такої заяви кредитором, іншим уповноваженим на це органом є, свого роду, спонукання страхової компанії розрахуватися по її грошових зобов'язаннях. Адже відкриття справи про банкрутство стосовно

страхової компанії може призвести до втрати її власниками контролю над нею, що не завжди відповідає їх інтересам.

Кредитор, подаючи таку заяву, вже повинен мати у своєму розпорядженні докази безспірності його грошових вимог до страхової компанії. Одним з них може виступати рішення суду про стягнення будь-якого розміру заборгованості з боржника, яке набуло законної сили. Висновок про це можна зробити на підставі ч.6 ст.39 КУзПБ, відповідно до якої господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо, зокрема, вимоги кредитора свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження. Тож щоб такого свідчення спору про право не було, рішення суду має набути законної сили, що свідчитиме про безспірність стягнення визначеної у ньому грошової суми.

Арбітражним керуючим у цій категорії справ може бути лише той, який склав іспит за програмою підготовки арбітражних керуючих у справах про банкрутство страхових організацій.

У разі введення госпсудом процедури санації страхової компанії, остання, окрім загальної процедури її регулювання передбаченої ст.ст.50-57 КУзПБ, буде здійснюватися також із застосуванням особливостей передбачених частинами 3-5 ст.92 Кодексу. Одним з елементів відновлення платоспроможності боржника, у тому числі страхової компанії, є відчуження майна боржника як єдиного майнового комплексу (ст.54 КУзПБ).

Особливістю є і те, що покупцем єдиного майнового комплексу страховика, який використовується для здійснення страхової діяльності, може бути тільки страховик.

У разі визнання господарським судом страховика банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури всі договори страхування, укладені таким страховиком, за якими страховий випадок не настав до дати прийняття зазначеного рішення, припиняються. Винятком є випадок згоди покупця взяти на себе зобов'язання страховика-банкрута за договорами страхування, за якими страховий випадок не настав до дня визнання страховика банкрутом.

Страхувальники за договорами страхування, дія яких припиняється, мають право вимагати повернення частини виплаченої страховику страхової премії пропорційно до різниці між строком, на який був укладений договір страхування, і строком, протягом якого фактично діяв такий договір страхування, якщо інше не передбачено законодавством.

Страхувальники за договорами страхування, за якими страховий випадок настав до дня прийняття господарським судом постанови про визнання страховика банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури, мають право вимагати страхові виплати.

Частиною дев'ятою статті 92 КУзПБ визначено особливості черговості погашення вимог кредиторів за договорами страхування, які потрібно

розглядати у взаємозв'язку з черговістю задоволення вимог кредиторів, визначеною ст. 64 Кодексу.

Вимоги кредиторів страхової компанії як і «звичайної» юридичної особи, формують та погашають за правилами ч. 1 ст. 64 КУзПБ. Остання встановлює 6 черг вимог кредиторів, і саме щодо першої з них встановлюється особливість регулювання ч. 9 ст. 92 КУзПБ. Пов'язано це з тим, що до першої черги відповідно до ч. 1 ст. 64 Кодексу віднесені, у тому числі, вимоги кредиторів за договорами страхування, а вже ч. 9 ст. 92 Кодексу конкретизує їх по відношенню саме до страхової компанії.

Тож вимоги кредиторів СК першої черги повинні погашатися додатково у такому порядку:

- у першу чергу – вимоги за договорами особистого страхування за якими страховий випадок настав до дня прийняття госпсудом постанови про визнання страховика банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури;

- у другу чергу – вимоги фізосіб за іншими договорами страхування, за якими страховий випадок настав до дня прийняття госпсудом постанови про визнання страховика банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури;

- у третю чергу – вимоги юросіб за іншими договорами страхування, за якими страховий випадок настав до дня прийняття госпсудом постанови про визнання страховика банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури;

- у четверту чергу – вимоги за договорами особистого страхування, за якими страховий випадок не настав до дня прийняття госпсудом постанови про визнання страховика банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури – та які не були викуплені іншим страховиком у вигляді ЄМК страховика-банкрута;

- у п'яту чергу – вимоги фізосіб за іншими договорами страхування, за якими страховий випадок не настав до дня прийняття госпсудом постанови про визнання страховика банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури – та які не були викуплені іншим страховиком у вигляді ЄМК страховика-банкрута;

- у шосту чергу – вимоги юросіб за іншими договорами страхування, за якими страховий випадок не настав до дня прийняття госпсудом постанови про визнання страховика банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури – та які не були викуплені іншим страховиком у вигляді ЄМК страховика-банкрута.

З урахуванням цієї особливості, вимоги інших кредиторів страховика погашають далі в тій же черговості, що і вимоги до «звичайних» юросіб.

Ще одна особливість ліквідаційної процедури страховика — можливість кредиторів-страхувальників, які володіють таким статусом в силу Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 № 1961, отримати задоволення їхніх грошових вимог до банкрута-страховика навіть після ліквідації останнього. Йдеться про велику кількість потенційних кредиторів – власників транспортних засобів, які відповідно до

Закону № 1961 застрахували цивільно-правову відповідальність власників транспортних засобів. Страховики, у яких така цивільно-правова відповідальність застрахована, у будь-якому випадку є членами Моторного (транспортного) страхового бюро України (далі – МТСБУ), адже за інших умов не змогли б здійснювати такого виду страхування.

Підпунктом "г" п. 41.1 Закону № 1961 передбачено, що МТСБУ за рахунок коштів фонду захисту потерпілих відшкодовує шкоду у разі недостатності коштів та майна страховика – учасника МТСБУ, що визнаний банкрутом та/або ліквідований, для виконання його зобов'язань за договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності.

Таким чином, власник поліса "автоцивілки", грошові вимоги якого залишилися непогашеними за результатом ліквідаційної процедури банкрутства страховика, має право у будь-який час після такої ліквідації заявити свої вимоги про відповідну виплату страхового відшкодування до МТСБУ. Як приклад можна навести постанову Львівського апеляційного суду від 05.03.2020 у справі № 465/730/18. Нею кредиту-страхувальнику було відмовлено у задоволенні позовної заяви до МТСБУ про стягнення страхового відшкодування у зв'язку з тим, що ще не завершилася процедура ліквідації самого банкрута-страхової компанії, а тому неможливо встановити дійсний розмір задоволення грошових вимог такого кредитора до моменту ліквідації страховика як юрособи.

Однак ця ситуація стосується лише страхувальників "автоцивілки" і не має стосунку до інших видів страхування.

2. Особливості банкрутства професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків.

Порядок запобігання банкрутству та проведення досудових процедур відновлення платоспроможності професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків встановлюється законодавством.

Розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків **повинен мати сертифікат**, що видається Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, на право вчинення дій, пов'язаних з безпосереднім провадженням відповідного виду професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках.

Розпорядник майна зобов'язаний у десятиденний строк з дня його призначення надіслати офіційним каналом зв'язку, передбаченим Законом України "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки", Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку та розмістити на веб-сайті такого професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків повідомлення про відкриття провадження у справі про банкрутство та призначення розпорядника майна.

Під час проведення санації професійного учасника ринків капіталу керуючий санацією має право за згодою клієнта передати цінні папери,

передані у володіння та/або користування та/або розпорядження такому професійному учаснику ринку капіталу клієнтом, іншому суб'єкту підприємницької діяльності, який має ліцензію на провадження відповідного виду діяльності в межах професійної діяльності на ринках капіталу.

Важливо. *Фінансові інструменти, грошові кошти та інше майно, що належать клієнтам професійного учасника ринків капіталу та організованих товарних ринків та перебувають у володінні та/або користуванні, та/або розпорядженні такого учасника, не включаються до складу ліквідаційної маси.*

Фінансові інструменти, що належать професійному учасникові ринків капіталу і допущені до торгів на організованих ринках капіталу, підлягають продажу на організованих ринках капіталу.

Якщо зазначені фінансові інструменти не допущені до торгів на організованих ринках капіталу, вони підлягають продажу в порядку, встановленому КУзПБ.

3. Особливості банкрутства боржника, який має зобов'язання за облігаціями за участю адміністратора за випуском облігацій.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 2 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» адміністратор за випуском облігацій (далі — адміністратор) — юридична особа, яка діє від свого імені та в інтересах власників випуску відсоткових чи дисконтних корпоративних облігацій, облігацій внутрішніх місцевих позик, облігацій міжнародних фінансових організацій або іпотечних облігацій відповідно до законодавства, договору про призначення адміністратора, проспекту цінних паперів (рішення про емісію цінних паперів) та рішень зборів власників облігацій.

Відповідно до абзацу першого частини першої статті 11 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» облігація — це цінний папір, що посвідчує внесення його першим власником коштів, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує обов'язок емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений проспектом або рішенням про емісію (для державних облігацій України — умовами їх розміщення) строк та виплатити дохід за облігацією, якщо інше не передбачено проспектом або рішенням про емісію (для державних облігацій України — умовами їх розміщення).

У простішому значенні облігація (лат. obligatio — зобов'язання) — емісійний цінний папір, що засвідчує внесення його власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного паперу з виплатою певного доходу або передати йому майно, надати послуги.

Іншими слова у справі господарського суду про банкрутство боржників, які мають зобов'язання за облігаціями, кредитором боржника є адміністратор за випуском облігацій, який діє від свого імені, проте в інтересах всіх власників облігацій боржника, за умови, що вони мають підтверджені у

встановленому порядку документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника.

У заяві з вимогами до боржника адміністратор за випуском облігацій зазначає єдину вимогу кредитора, що дорівнює сумі усіх підтверджених вимог власників облігацій, в інтересах яких діє такий адміністратор. При цьому зазначення в заяві кожного власника облігацій, вимога якого включена до єдиної вимоги кредитора, не вимагається.

Права адміністратора за випуском облігацій як кредитора у справі про банкрутство боржника, який має зобов'язання за облігаціями, крім передбачених КУЗПБ, також реалізуються адміністратором з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», оскільки відповідно до частини третьої пункту 3 статті 118 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» для виконання своїх обов'язків адміністратор має право від свого імені та виключно в інтересах власників облігацій брати участь у провадженнях у справах про банкрутство емітента та осіб, які надають забезпечення за облігаціями, у випадках, передбачених цим Законом.

Інші права та обов'язки адміністратора передбачені розділом VIII Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки».

Зокрема, відповідно до зазначеної статті цього Закону будь-які кошти, які підлягають виплаті за участю адміністратора у процесі стягнення заборгованості з емітента облігацій (крім іпотечних облігацій, якщо проспектом (рішенням про емісію) та/або договором про управління іпотечним покриттям не передбачений інший порядок виплати) та/або особи, яка надає забезпечення за облігаціями, або в процедурі їх банкрутства чи припинення, зараховуються на рахунок Центрального депозитарію цінних паперів, відкритий у Національному банку України.

Потім після отримання відповідних розпоряджень та документів адміністратора кошти, переказуються Центральним депозитарієм цінних паперів у такій черговості:

— у першу чергу переказуються кошти, належні до сплати особі (особам), яка покрила (які покрили) витрати адміністратора на здійснення дій та правочинів, пов'язаних із захистом прав та інтересів власників облігацій під час судового процесу, виконавчого провадження, процедури відновлення платоспроможності, банкрутства, ліквідації емітента та/або особи, яка надає забезпечення за облігаціями, у межах фактично здійснених витрат, але не більше суми, наданої такою особою (особами);

— у другу чергу переказуються кошти для розподілу між всіма власниками облігацій пропорційно до номінальної вартості непогашених облігацій кожного власника.

Жоден з власників облігацій не може отримувати переважного ставлення від адміністратора.

Таким чином, провадження у справах про банкрутство боржників, які мають зобов'язання за облігаціями за участю адміністратора за випуском

облігацій, який діє в інтересах власників облігацій, які мають підтверджені у встановленому порядку документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника, мають свої особливості, визначені КУЗПБ та Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», та які повинні враховувати учасники справи про банкрутство такого боржника при здійсненні ними своїх повноважень.

4. Особливості банкрутства небанківських надавачів платіжних послуг.

Відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про платіжні послуги» до небанківських надавачів платіжних послуг віднесені

- платіжні установи (у тому числі малі платіжні установи);
- філії іноземних платіжних установ;
- установи електронних грошей;
- фінансові установи, що мають право на надання платіжних послуг;
- оператори поштового зв'язку;
- надавачі нефінансових платіжних послуг;
- органи державної влади, органи місцевого самоврядування.

Під час розгляду справ про банкрутство юридичної особи, яка є платіжною установою (у тому числі малою платіжною установою), установою електронних грошей, надавачем нефінансових платіжних послуг (далі - небанківський надавач платіжних послуг), учасником справи про банкрутство визнається Національний банк України.

Важливо. *Кошти, отримані небанківськими надавачами платіжних послуг від користувачів платіжних послуг, у тому числі кошти, що отримуються ними від користувачів/надходять (утримуються) на користь користувачів, зокрема через комерційних агентів, не включаються до складу ліквідаційної маси.*

З дня введення господарським судом процедури санації боржника чи визнання небанківського надавача платіжних послуг банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури кошти користувачів платіжних послуг підлягають поверненню клієнту. Вимоги користувачів платіжних послуг у незадоволеній їх частині визнаються грошовими зобов'язаннями і задовольняються в порядку черговості, передбаченому КУЗПБ.

5. Особливості банкрутства суб'єкта підприємницької діяльності, який є стороною одного або кількох правочинів, вчинених з посиланням на обов'язковість угоди щодо ліквідаційного неттінгу.

Відповідно до п. 28 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» **неттінг - це повне або часткове припинення зобов'язань за деривативними контрактами, договорами** про заміну сторони, правочинами щодо фінансових інструментів, валютних цінностей або за товарними операціями, яке здійснюється шляхом зарахування

зустрічних однорідних вимог та/або заміни первісного зобов'язання новим зобов'язанням між тими самими сторонами та/або припинення зобов'язань в інший спосіб, передбачений правилами клірингу.

Під під угодою щодо ліквідаційного неттінгу розуміється генеральна угода, положення якої містять умови та порядок проведення ліквідаційного неттінгу, або інший документ, що містить умови та порядок проведення ліквідаційного неттінгу, зокрема правила провадження клірингової діяльності, згоду на обов'язковість яких сторони деривативного контракту надали при укладенні договору про клірингове обслуговування з особою, яка провадить клірингову діяльність (п. 1 ч. 1 ст. 40 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»).

Ліквідаційний неттінг - це здійснення усіх таких дій відповідно до угоди щодо ліквідаційного неттінгу:

1) здійснення особою, щодо якої в угоді щодо ліквідаційного неттінгу зазначено про те, що вона є відповідальною за проведення ліквідаційного неттінгу, розрахунку вартості зобов'язань суб'єкта підприємницької діяльності - сторони угоди щодо ліквідаційного неттінгу, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, а також зобов'язань кожного контрагента, який є іншою стороною такої угоди щодо ліквідаційного неттінгу, за одним або кількома деривативними контрактами, що існував (існували) станом на дату ліквідаційного неттінгу та був укладений (були укладені) такими сторонами з посиланням на обов'язковість для них такої угоди щодо ліквідаційного неттінгу. Порядок здійснення такого розрахунку визначається угодою щодо ліквідаційного неттінгу;

2) припинення всіх існуючих станом на дату ліквідаційного неттінгу зобов'язань за одним або кількома деривативними контрактами незалежно від їх змісту та/або строку (терміну) виконання, укладеним (укладеними) такими сторонами угоди щодо ліквідаційного неттінгу з посиланням на обов'язковість угоди щодо ліквідаційного неттінгу для таких сторін, у такій послідовності:

а) заміна відповідно до ст. 604 Цивільного кодексу України зобов'язань, які існували станом на дату ліквідаційного неттінгу, *новими грошовими зобов'язаннями*, сума яких дорівнює вартості зобов'язання, визначеній у спосіб, передбачений угодою щодо ліквідаційного неттінгу, грошового еквівалента (встановлення грошової вартості) всіх зобов'язань, що передбачені деривативними контрактами, укладеними з посиланням на обов'язковість угоди щодо ліквідаційного неттінгу. При цьому вважається, що строк виконання вимог за такими новими грошовими зобов'язаннями настав;

б) припинення *вище зазначених нових грошових зобов'язань* шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог за такими зобов'язаннями та визначення нетто-зобов'язання.

Угода щодо ліквідаційного неттінгу може передбачати інший спосіб припинення існуючих станом на дату ліквідаційного неттінгу зобов'язань за

одним або кількома деривативними контрактами, укладеним (укладеними) сторонами угоди щодо ліквідаційного неттінгу.

Ліквідаційний неттінг не здійснюється у таких випадках:

1) відповідна генеральна угода не передбачає можливості проведення ліквідаційного неттінгу;

2) відповідна угода щодо ліквідаційного неттінгу укладена після дати прийняття рішення, передбаченого ч. 1 ст. 39 Закону «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»;

3) деривативний контракт, що містить посилання на обов'язковість відповідної угоди щодо ліквідаційного неттінгу, був укладений стороною - суб'єктом підприємницької діяльності після дати прийняття рішення, передбаченого ч. 1 ст. 39 Закону «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки».

***Важливо.** Положення КУзПБ, що регулюють банкрутство юридичних осіб, застосовуються до процедур банкрутства суб'єкта підприємницької діяльності, який є стороною одного або кількох деривативних контрактів, укладених з посиланням на обов'язковість відповідної угоди щодо ліквідаційного неттінгу, в частині, що не суперечить положенням статті 94 КУзПБ. У разі суперечності норм Кодексу, що регулюють банкрутство юридичних осіб, з нормами статті 94 КУзПБ, норми цієї статті мають пріоритет.*

6. Особливості банкрутства фермерського господарства.

Підставою для визнання фермерського господарства банкрутом є його неспроможність задовольнити протягом шести місяців після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями та/або виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування, повернення невикористаних коштів Фонду соціального страхування України. Системний аналіз наведених положень законодавства про банкрутство дає підстави зробити висновок про те, що у цьому разі йдеться не про підстави визнання фермерського господарства банкрутом, а про підстави порушення справи про банкрутство фермерського господарства.

У випадку ініціювання порушення справи про банкрутство самим фермерським господарством заява голови такого господарства про відкриття провадження у справі про банкрутство подається до господарського суду за наявності письмової згоди всіх членів фермерського господарства. В законодавстві не передбачено механізму отримання згоди всіх членів фермерського господарства, а також форми, в якій має бути висловлена така згода. Більше того, не врегульованим залишається питання ініціювання головою справи про банкрутство фермерського господарства за наявності заперечень з боку одного або декількох членів такого господарства, особливо у випадках, коли голова господарства згідно з положеннями законодавства

зобов'язаний звернутись із відповідною заявою про банкрутство до господарського суду.

Заява підписується головою фермерського господарства. До заяви голови фермерського господарства про відкриття провадження у справі про банкрутство додаються документи, що містять відомості про: а) склад і вартість майна фермерського господарства; б) склад і вартість майна, що належить членам фермерського господарства на праві власності; в) розмір доходів, які можуть бути одержані фермерським господарством після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт. Зазначені документи додаються головою фермерського господарства до відзиву на подану кредитором заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Головою фермерського господарства у двомісячний строк із дня прийняття господарським судом заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство фермерського господарства може бути подано до господарського суду план відновлення платоспроможності фермерського господарства. У цьому випадку основне завдання голови фермерського господарства полягає у тому, щоб переконати суд в обґрунтованості обраних у плані заходів із фінансового оздоровлення господарства. Такий розрахунок повинен базуватись на врожайності культур, сезонності робіт, вигідності реалізації вирощеної сільськогосподарської продукції тощо.

У разі, якщо здійснення заходів, передбачених планом відновлення платоспроможності фермерського господарства, дасть змогу фермерському господарству, зокрема за рахунок доходів, які можуть бути одержані після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт, погасити вимоги за грошовими зобов'язаннями, господарським судом вводиться процедура розпорядження майном фермерського господарства. Під розпорядженням майном розуміється система заходів щодо нагляду та контролю за управлінням і розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження, ефективного використання майнових активів боржника, здійснення аналізу його фінансового стану, а також визначення наступної процедури (санації чи ліквідації). Про введення процедури розпорядження майном фермерського господарства господарський суд постановляє ухвалу.

Процедура розпорядження майном фермерського господарства вводиться на строк закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт з урахуванням часу, необхідного для реалізації вирощеної (виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції. Час закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт визначається залежно від спеціалізації фермерського господарства за агротехнічними правилами вирощування сільськогосподарських рослин чи тварин. Цей строк не може перевищувати п'ятнадцяти місяців.

Для проведення процедури розпорядження майном фермерського господарства господарський суд призначає розпорядника майна в порядку,

встановленому Кодексом України з процедур банкрутства. Призначення його не є підставою для припинення повноважень голови фермерського господарства чи інших органів внутрішнього управління, які створені згідно зі Статутом господарства. Разом із тим, з моменту призначення розпорядника майна і до припинення процедури розпорядження майном голова та члени фермерського господарства не мають права приймати рішення про: реорганізацію (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) і ліквідацію боржника; створення господарських товариств або участь в інших господарських товариствах; відчуження або обтяження нерухомого майна, в тому числі його передачу в заставу, внесення зазначеного майна до статутного капіталу іншого підприємства або господарського товариства; передачу в довірче управління майна фермерського господарства. Голова фермерського господарства виключно за погодженням із розпорядником майна приймає рішення про: участь боржника в об'єднаннях, асоціаціях, спілках, холдингових компаніях, промислово-фінансових групах чи інших об'єднаннях юридичних осіб; передачу нерухомого майна в оренду; одержання позик (кредитів).

Процедура розпорядження майном фермерського господарства може бути достроково припинена господарським судом за заявою розпорядника майна чи будь-кого із кредиторів у разі: а) невиконання заходів, передбачених планом відновлення платоспроможності фермерського господарства; б) наявності інших обставин, які свідчать про неможливість відновлення платоспроможності такого господарства. Такими «іншими обставинами» можуть бути: низький урожай сільськогосподарських культур, відсутність попиту на вирощену продукцію тощо. Після дострокового припинення процедури розпорядження майном фермерського господарства господарський суд визнає фермерське господарство банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру.

У разі визнання господарським судом фермерського господарства банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури до складу ліквідаційної маси фермерського господарства включаються: нерухоме майно, яке перебуває у спільній власності членів фермерського господарства, у тому числі насадження, господарські та інші будівлі, меліоративні й інші споруди, продуктивна і робоча худоба, птиця, сільськогосподарська та інша техніка і обладнання, транспортні засоби, інвентар, та інше майно, набуте для фермерського господарства на загальні кошти його членів, а також право оренди земельної ділянки та інші майнові права, які належать фермерському господарству і мають грошову оцінку. При цьому майно, що належить голові та членам фермерського господарства на праві приватної власності, а також інше майно, щодо якого доведено, що воно набуто на доходи, які не є у спільній власності членів фермерського господарства, не включається до складу ліквідаційної маси.

Аналіз положень цивільного, господарського та аграрного законодавства свідчить про те, що зазначені приписи ст. 95 Кодексу України з процедур

банкрутства не повною мірою узгоджуються із правовим режимом майна фермерського господарства. Відповідно до Закону України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 року майно фермерського господарства — самостійної юридичної особи відмежовано від майна членів фермерського господарства і має особливий правовий режим.

Так, у ст. 19 та 20 зазначеного Закону вказується, що майно фермерського господарства належить йому на праві власності. До його складу (складеного капіталу) можуть входити: будівлі, споруди, облаштування, матеріальні цінності, цінні папери, продукція, вироблена господарством у результаті господарської діяльності, одержані доходи, інше майно, набуте на підставах, що не заборонені законом, право користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права (в тому числі на інтелектуальну власність), грошові кошти, які передаються членами фермерського господарства до його складеного капіталу. У власності фермерського господарства може перебувати будь-яке майно, в тому числі земельні ділянки, житлові будинки, господарські будівлі і споруди, засоби виробництва тощо, яке необхідне для ведення товарного сільськогосподарського виробництва і набуття якого у власність не заборонено законом.

Відповідно до ст. 213 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 року з метою врегулювання заборгованості неплатоспроможного боржника використовуються майнові активи, які належать йому на підставі речових та зобов'язальних прав, а також права інтелектуальної власності. До складу ліквідаційної маси включаються також майнові активи осіб, які відповідають за зобов'язаннями неплатоспроможного боржника відповідно до закону або установчих документів боржника. Тобто фермерське господарство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями у межах майна, яке є власністю фермерського господарства як юридичної особи. А члени фермерського господарства — юридичної особи несуть лише ризик втрати своїх внесків до складеного капіталу такого господарства і не несуть субсидіарної відповідальності за боргами фермерського господарства у випадку його банкрутства.

Нерухоме майно, а також майнові права щодо нерухомого майна, які включаються до складу ліквідаційної маси фермерського господарства, можуть бути продані лише на аукціоні, обов'язковими умовами якого є збереження цільового призначення сільськогосподарських об'єктів, що продаються. Зазначена умова обов'язково повинна бути включена до договору купівлі-продажу, укладеного з покупцем цих об'єктів. Відповідно до ст. 22 Закону України «Про фермерське господарство» громадяни, які придбали на підставі цивільно-правової угоди майно фермерського господарства як цілісний майновий комплекс, зобов'язані подати у встановленому порядку Статут фермерського господарства на державну реєстрацію.

У разі банкрутства фермерського господарства земельна ділянка, надана фермерському господарству в тимчасове користування, у тому числі на умовах оренди, використовується відповідно до Земельного кодексу України. Зазначений припис не має особливого регулятивного значення, оскільки він не передбачає ніяких особливостей зміни правового режиму земельних ділянок боржників, а відсилає до спеціального нормативно-правового акта земельного законодавства.

Відповідно до ст. 31 Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 року землі фермерського господарства можуть складатись із: а) земельної ділянки, що належить на праві власності фермерському господарстві як юридичній особі; б) земельних ділянок, що належать громадянам — членам фермерського господарства на праві приватної власності; в) земельної ділянки, що використовується фермерським господарством на умовах оренди. Тому на вимогу кредитора може бути звернено стягнення на земельну ділянку, яка є власністю самого фермерського господарства, а не членів цього господарства, оскільки відповідальність за своїми зобов'язаннями несе саме фермерське господарство як юридична особа. Згідно з частиною 2 ст. 21 Закону України «Про фермерське господарство» звернення стягнення на земельні ділянки, надані у власність для ведення фермерського господарства, допускається у випадках, коли у фермерського господарства відсутнє інше майно, на яке може бути звернене стягнення.

Відповідно до ст. 140 Земельного кодексу України звернення стягнення на земельну ділянку на вимогу кредитора є однією із підстав припинення права власності на неї. Порядок та особливості накладення стягнення на земельну ділянку, що належить на праві власності боржнику, який зайнятий у сільському господарстві, залежить від категорії та цільового призначення такої земельної ділянки.

Із дня прийняття постанови про визнання фермерського господарства банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури діяльність фермерського господарства припиняється. Господарський суд надсилає копію постанови про визнання фермерського господарства банкрутом до органу, який здійснив державну реєстрацію фермерського господарства, та до органу місцевого самоврядування за місцезнаходженням фермерського господарства.

Необхідно звернути увагу, що у ст. 95 Кодексу України з процедур банкрутства не передбачено особливостей банкрутства фермерського господарства, створеного у організаційно-правовій формі фізичної особи — підприємця. На функціонування фермерського господарства у організаційно-правовій формі фізичної особи — підприємця поширюються приписи глави 5 «Фізична особа — підприємець» Цивільного кодексу України.

Так, фізична особа здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації в порядку, визначеному Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року. На відміну від

фермерського господарства, яке створюється як юридична особа і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями належним йому майном (складеним капіталом), фермер — підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення. Якщо фермер — підприємець перебуває у шлюбі, то він відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм особистим майном і часткою у праві спільної сумісної власності подружжя, яка належатиме йому при поділі цього майна (стаття 52 Цивільного кодексу України).

Особливості відновлення платоспроможності або визнання банкрутом фермерського господарства у формі фізичної особи-підприємця врегульовані у Книзі 4 «Відновлення платоспроможності фізичної особи» та статті 137 «Особливості розгляду справ про неплатоспроможність фізичних осіб — підприємців» Кодексу України з процедур банкрутства.

Порядок накладення стягнення на майно фізичної особи — підприємця врегульований ст. 52 Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року, згідно з якою виконавець звертає стягнення на кошти боржника, що перебувають у касах або інших сховищах боржника, у банках або інших фінансових установах.

У разі відсутності у боржника коштів в обсязі, необхідному для покриття заборгованості, стягнення звертається на інше майно, належне такому боржникові або закріплене за ним (крім майна, вилученого з цивільного обороту, або обмежено оборотоздатного майна; майна, на яке не може бути звернено стягнення), незалежно від того, хто фактично його використовує.

У разі якщо на зазначене майно накладається арешт, воно реалізується у такій черговості: 1) майно, що безпосередньо не використовується у виробництві (предмети інтер'єру офісів, готова продукція та товари тощо); 2) об'єкти нерухомого майна, верстати, обладнання, інші основні засоби, а також сировина і матеріали, призначені для використання у виробництві.

Перелік майна, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами, визначений у додатку до Закону України «Про виконавче провадження».

7. Особливості банкрутства державних підприємств та підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків.

Перша судова процедура банкрутства – розпорядження майном боржника вводиться строком до 170 календарних днів. Основною її метою є виявлення арбітражним керуючим (розпорядником майна) наявного у державного підприємства майна, його інвентаризація, у тому числі інвентаризація кредиторської та дебіторської заборгованостей, збереження майна (усунення умов його втрати ДП), а саме головне: розгляд

кредиторських вимог державного підприємства, формування їх у реєстр вимог кредиторів та подання його господарському суду на затвердження.

Завершивши процедуру розпорядження майном, державне підприємство може розрахуватися за усіма конкурсними грошовими вимогами, що стане підставою закриття провадження у справі (п. 4 ч. 1 ст. 90 КУЗПБ). Передумовою цьому може бути застосування передбаченої у ч. 5 ст. 96 Кодексу поруки. Хоча суть її застосування не розкривається, але аналіз норм вже не чинного Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», допомагає зрозуміти її значення. Відповідно до ч.5 ст.96 Закону з метою запобігання банкрутству підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 %, могла застосовуватися порука у порядку, визначеному частинами 9 – 13 ст.85 Закону. Зазначені норми у взаємозв'язку зі ст. 96 цього Закону передбачали, що за зобов'язаннями державного підприємства могла бути надана порука Кабміном, Радою міністрів АРК або органами місцевого самоврядування (в особі їх уповноважених органів), яка полягала в обов'язку такого поручителя відповідати за виконання боржником усіх його грошових зобов'язань перед кредиторами. Оформлялася вона шляхом укладення договору поруки, який подавався до господарського суду та у якому зазначалося про передбачення у відповідному бюджеті фінансування на погашення грошових зобов'язань відповідного державного підприємства. Якщо боржник – державне підприємство допускало порушення виконання грошових вимог кредиторів у банкрутстві, останні могли пред'являти свої вимоги до поручителів.

Оскільки КУЗПБ не деталізує застосування поруки, можна вважати, що поручителем боржника – державного підприємства можуть бути не лише Кабмін, Рада міністрів АРК або органи місцевого самоврядування (в особі їх уповноважених органів), але й будь-які інші юридичні/фізичні особи на підставі норм Цивільного кодексу України, які регулюють поруку (статті 553 – 559 Цивільного кодексу України).

За результатом завершення процедури розпорядження майном стосовно юридичної особи повинна вводитися або процедура санації, або процедура ліквідації, однак, у випадку з державним підприємством існує ряд обмежень, на які у же зверталась увага у лекції, присвяченій процедурі судової санації.

Частиною четвертою статті 96 Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» було унормовано, що процедури санації та ліквідації застосовні лише до тих державних підприємств, які не підлягали приватизації, після виключення їх у встановленому порядку з переліку таких об'єктів. Такий перелік містив Закон України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» від 07.07.1999 № 847-XIV.

Але 02.10.2019 року набув чинності Закон України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» № 145, у ч.2 р. III

«Прикінцеві та перехідні положення» якого і встановлюють особливості банкрутства державних підприємств.

Положенням частини 2 розділу III Закону № 145 встановлено, що у справах про банкрутство державних підприємств, у тому числі казенних підприємств, або акціонерних товариств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків, не застосовуються судова процедура санації, крім тих, що задіяні у виконанні державного оборонного замовлення, виробництві, розробленні, модернізації, ремонті, обслуговуванні озброєння та військової техніки, та судова процедура ліквідації, крім тих, що ліквідуються за рішенням власника протягом трьох років з дня набрання чинності цим Законом.

Отже:

- застосування процедури санації можливе лише до державних підприємств, що діють у сфері оборони, але до них неможливе застосування ліквідаційної процедури банкрутства;
- застосування ліквідаційної процедури до будь-яких державних підприємств є неможливим.

У Законі № 145 йдеться про виняток щодо застосування ліквідаційної процедури: «крім державних підприємств, які ліквідуються за рішенням власника протягом 3-ьох років з дня набрання чинності Законом № 145». Проте, у КУЗПБ відсутній аналог ст. 95 Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який передбачав банкрутство юридичної особи (у т.ч. державного підприємства) за рішенням власника. Адже, якщо мова йде про банкрутство за рішенням власника протягом 3-ьох років з дня набрання чинності законом, то таке банкрутство неможливе за КУЗПБ, який:

- набув чинності пізніше;
- не містить передбаченої підстави (банкрутство за рішенням власника).

З огляду на цю особливість ліквідаційна процедура будь-якого державного підприємства з моменту набуття чинності КУЗПБ фактично унеможлиблюється.

Література

Дутковський Б. Як відбувається банкрутство страхових компаній. 13.05.2020. URL: <https://www.ostinlaw.com/news/bankruptcy-of-insurance-companies-how-does-it-work-?clang=ua>

Дутковський Б. Банкрутство державних підприємств. 16.03.2020. URL: <https://ostinlaw.com/news/bankruptcy-of-state-enterprises-?clang=ua>

Коваленко Т. Банкрутство фермерських господарств: законодавчі новели. 22.04.2020. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/u-pravovomu-poli/item/17353-bankrutstvo-fermerskykh-hospodarstv-zakonodavchi-novely.html>

**Лекція 8. Відновлення платоспроможності фізичної особи.
Визнання фізичної особи-боржника банкрутом і введення процедури
погашення боргів боржника**

- 1. Відкриття провадження у справі про неплатоспроможність та його наслідки.**
- 2. Мораторій на задоволення вимог кредиторів.**
- 3. Збори кредиторів. План реструктуризації боргів, його затвердження та виконання.**
- 4. Визнання фізичної особи-боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника.**
- 5. Звільнення від боргів у справі про неплатоспроможність. Обмеження стосовно осіб, визнаних банкрутами.**

1. Відкриття провадження у справі про неплатоспроможність та його наслідки.

А) Підстави для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника - фізичної особи або фізичної особи – підприємця.

Як передбачено ч. 1 ст. 115 КУзПБ провадження у справі про неплатоспроможність боржника - фізичної особи або фізичної особи - підприємця може бути відкрито лише за заявою боржника.

Боржник має право звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність у разі, якщо:

- 1) пункт виключено 20.03.2023;
- 2) боржник припинив погашення кредитів чи здійснення інших планових платежів у розмірі більше 50 відсотків місячних платежів за кожним з кредитних та інших зобов'язань упродовж двох місяців;
- 3) у боржника відсутнє майно, на яке може бути звернено стягнення, а здійснені виконавцем відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» заходи щодо розшуку такого майна виявилися безрезультатними;

4) існують інші обставини, які підтверджують, що найближчим часом боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі (загроза неплатоспроможності).

До складу грошових вимог, у тому числі щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), не включаються неустойка (штраф, пеня) та інші фінансові санкції.

Б). Заява про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника - фізичної особи або фізичної особи – підприємця.

Заяву про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізична особа подає за наявності підстав, передбачених у ст. 115 КУЗПБ. У ній зазначаються:

- 1) найменування господарського суду, до якого подається заява;
- 2) ім'я боржника, його місце проживання, реєстраційний номер облікової картки платника податків та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті), номер засобу зв'язку боржника, його адреса електронної пошти (за наявності);
- 3) виклад обставин, що стали підставою для звернення до суду;
- 4) перелік документів, що додаються до заяви.

Зокрема додаються конкретизований список кредиторів і боржників із зазначенням загальної суми грошових вимог кредиторів (боржників), опис майна боржника, що належить йому на праві власності, із зазначенням місцезнаходження або місця зберігання майна, копії документів, що підтверджують право власності боржника на майно, копії документів про вчинені боржником правочини щодо належного йому нерухомого майна, відомості про всі наявні рахунки/електронні гаманці боржника, відкриті в банках та інших фінансово-кредитних установах, небанківських надавачах платіжних послуг, емітентах електронних грошей в Україні та за кордоном, їх реквізити, із зазначенням сум грошових коштів на таких рахунках, електронних гаманцях, декларація про майновий стан боржника за формою, затвердженою державним органом з питань банкрутства, докази авансування боржником на депозитний рахунок суду винагороди керуючому реструктуризацією за три місяці виконання повноважень та ін.

Разом із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржник зобов'язаний подати пропозиції щодо реструктуризації боргів (проект плану реструктуризації боргів).

Важливо правильно підготувати декларацію про майновий стан боржника за три роки (за кожен рік окремо), що передували поданню до суду заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність. Боржник також подає декларацію про майновий стан за рік, в якому подається заява про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, станом на перше число місяця, що передує місяцю подання заяви до суду.

У разі відсутності підстав для відмови у прийнятті заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність або для повернення такої заяви господарський суд не пізніше п'яти днів з дня надходження заяви постановляє ухвалу про прийняття заяви до розгляду, у якій зазначає дату підготовчого засідання та визначених арбітражних керуючих шляхом автоматизованого відбору із застосуванням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи для призначення керуючим реструктуризацією. Наступною ухвалою про прийняття заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника суд може зобов'язати боржника та інших осіб подати певні додаткові відомості та вжити заходів для забезпечення вимог кредиторів шляхом заборони боржнику відчужувати майно.

За вмотивованим клопотанням сторін у справі про неплатоспроможність чи за своєю ініціативою **суд може вжити зокрема такі заходи для забезпечення вимог кредиторів:**

- заборонити боржнику укладати правочини (договори);
- зобов'язати боржника передати майно, інші цінності на зберігання третім особам;
- зобов'язати боржника вчинити або утриматися від вчинення певних дій;
- заборонити боржнику розпоряджатися його нерухомим майном та цінними паперами;
- накласти арешт на конкретне майно боржника;
- застосувати інші заходи для збереження майна боржника;
- заборонити виїзд боржника за кордон.

Ухвалу про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність за відсутності підстав для відмови у відкритті такого провадження суд постановляє за наслідками підготовчого засідання.

Суд відмовляє у відкритті провадження у справі про неплатоспроможність, якщо:

- 1) відсутні підстави для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність;
- 2) боржник виконав зобов'язання перед кредитором (кредиторами) у повному обсязі до підготовчого засідання суду;
- 3) боржника притягнуто до адміністративної або кримінальної відповідальності за неправомірні дії, пов'язані з неплатоспроможністю;
- 4) боржника визнано банкрутом протягом попередніх п'яти років.

В ухвалі про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника господарський суд зазначає про:

- 1) відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника;
- 2) введення процедури реструктуризації боргів боржника;
- 3) введення мораторію на задоволення вимог кредиторів;
- 4) призначення керуючого реструктуризацією;
- 5) вжиття заходів для забезпечення вимог кредиторів;

6) строк подання арбітражним керуючим до господарського суду відомостей про результати розгляду вимог кредиторів, який не може перевищувати 30 днів з дня проведення підготовчого засідання суду;

7) проведення арбітражним керуючим виявлення, складання опису майна боржника (проведення інвентаризації) та визначення його вартості;

8) строк підготовки та подання до господарського суду плану реструктуризації боргів боржника, який не може перевищувати трьох місяців з дня проведення підготовчого засідання суду;

9) зобов'язання контролюючого органу, визначеного Податковим кодексом України, надати керуючому реструктуризацією та суду інформацію про доходи боржника та членів його сім'ї і про майно, задеклароване такими особами при перетині кордону;

10) зобов'язання органу державної прикордонної служби надати керуючому реструктуризацією та суду інформацію про перетинання боржником та членами його сім'ї державного кордону за останні три роки;

11) зобов'язання банків, небанківських надавачів платіжних послуг, емітентів електронних грошей надати керуючому реструктуризацією та суду інформацію про залишок коштів на рахунках/електронних гаманцях боржника.

З метою виявлення всіх кредиторів здійснюється офіційне оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника у порядку, визначеному КУЗПБ.

В) Наслідки відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника

З моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника:

1) пред'явлення кредитором вимог до боржника та задоволення таких вимог може відбуватися лише в межах провадження у справі про неплатоспроможність та у порядку, передбаченому КУЗПБ;

2) арешт майна боржника та інші обмеження боржника щодо розпорядження належним йому майном можуть бути застосовані виключно господарським судом у межах провадження у справі про неплатоспроможність, а попередньо накладені арешти та обмеження можуть бути зняті на підставі ухвали господарського суду;

3) припиняється нарахування штрафів та інших фінансових санкцій, а також відсотків за зобов'язаннями боржника;

4) здійснення корпоративних прав боржника та реалізація майнових прав відбуваються з урахуванням обмежень, встановлених КУЗПБ;

5) вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів;

6) строк виконання всіх грошових зобов'язань боржника вважається таким, що настав;

7) будь-яке відчуження та розпорядження майном боржника здійснюються виключно в порядку, передбаченому КУЗПБ.

Господарський суд за клопотанням арбітражного керуючого або з власної ініціативи може прийняти рішення про тимчасову заборону боржнику без дозволу суду виїжджати за кордон на період здійснення провадження у справі про неплатоспроможність, якщо боржник вчиняє дії, спрямовані на перешкодження проведенню стосовно нього процедур, передбачених КУзПБ.

2. Мораторій на задоволення вимог кредиторів.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів вводиться, з моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність. Ухвала про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність є підставою для зупинення вчинення виконавчих дій стосовно боржника. *Про запровадження мораторію керуючий реструктуризацією повідомляє відповідний орган державної виконавчої служби, приватного виконавця, у якого перебуває виконавче провадження на виконанні.* Протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів:

1) зупиняється виконання боржником грошових зобов'язань, у тому числі зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін виконання яких настав до відкриття провадження у справі про неплатоспроможність;

2) зупиняється стягнення з боржника за всіма виконавчими документами, крім виконавчих документів за вимогами про стягнення аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, а також крім випадків перебування виконавчого провадження на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум, у тому числі одержаних від продажу майна боржника, або перебування майна на стадії продажу з моменту оприлюднення інформації про продаж, а також у разі виконання рішень у немайнових спорах;

3) не нараховується неустойка (штраф, пеня), не застосовуються інші фінансові санкції за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань із задоволення вимог, на які поширюється мораторій;

4) зупиняється перебіг позовної давності щодо вимог до боржника;

5) не застосовується індекс інфляції за весь час прострочення виконання грошових зобов'язань боржника.

Мораторій не поширюється на:

1) відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи;

2) виплату та стягнення аліментів;

3) виконання вимог за виконавчими документами немайнового характеру, що зобов'язують боржника вчинити певні дії чи утриматися від їх вчинення;

4) задоволення вимог кредиторів у процедурі реструктуризації боргів боржника відповідно до затвердженого плану та у процедурі погашення боргів боржника відповідно до Кодексу.

Задоволення вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, допускається лише в межах провадження у справі про неплатоспроможність, крім випадків перебування виконавчого провадження на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум, у тому числі одержаних від продажу майна боржника, або перебування майна на стадії продажу з моменту оприлюднення інформації про продаж.

Дія мораторію припиняється з дня закриття провадження у справі про неплатоспроможність.

Дія мораторію щодо задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, припиняється після спливу 120 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, якщо господарський суд протягом цього часу не ухвалив постанову про визнання боржника банкрутом або постановив ухвалу про затвердження плану реструктуризації боргів.

3. Збори кредиторів. План реструктуризації боргів, його затвердження та виконання.

Керуючий реструктуризацією зобов'язаний провести збори кредиторів, які мають відбутися не пізніше 14 днів з дня постановлення ухвали. Керуючий відповідно до ухвали суду письмово повідомляє кредиторів про місце і час проведення зборів кредиторів та організовує їх проведення.

Основними завданнями зборів кредиторів у процедурі реструктуризації боргів боржника є:

- 1) розгляд звіту керуючого реструктуризацією про результати перевірки декларації про майновий стан боржника;
- 2) розгляд проекту плану реструктуризації боргів боржника;
- 3) прийняття рішення про схвалення плану реструктуризації боргів боржника або про звернення з клопотанням до господарського суду про перехід до процедури погашення боргів боржника або про закриття провадження у справі про неплатоспроможність.

Рішення про затвердження плану реструктуризації боргів приймається конкурсними та забезпеченими кредиторами окремо.

План реструктуризації боргів та зміни до нього вважаються схваленими, якщо їх підтримали всі забезпечені кредитори та не менше 50 відсотків конкурсних кредиторів.

Голоси заінтересованих осіб не враховуються для визначення необхідної більшості голосів.

Кредитор має право проголосувати заочно в письмовій формі щодо кожного питання порядку денного зборів кредиторів.

До компетенції зборів кредиторів належить прийняття рішення про:

- 1) схвалення плану реструктуризації боргів боржника;
- 2) відмову у схваленні плану реструктуризації боргів та звернення до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом та

введення процедури погашення боргів боржника або з клопотанням про закриття провадження у справі про неплатоспроможність;

3) звернення у випадках, передбачених цим Кодексом, до господарського суду з клопотанням про призначення керуючого реструктуризацією або керуючого реалізацією;

4) звернення до господарського суду з клопотанням про закриття процедури реструктуризації боргів у зв'язку з невиконанням або неможливістю виконання плану реструктуризації боргів та введення процедури погашення боргів боржника;

5) звернення до господарського суду з клопотанням про припинення повноважень арбітражного керуючого;

6) інші питання, передбачені законодавством.

План реструктуризації боргів боржника розробляється з метою відновлення платоспроможності боржника.

У плані реструктуризації боргів боржника зазначаються:

1) обставини, які спричинили неплатоспроможність боржника;

2) інформація про визнані судом вимоги кредиторів із зазначенням їх розміру та черговості задоволення;

3) інформація про майновий стан боржника за результатами проведених заходів з виявлення та складання опису майна боржника (проведення інвентаризації);

4) інформація про всі доходи боржника, у тому числі доходи, які боржник розраховує отримати протягом процедури реструктуризації боргів;

5) розмір суми, яка щомісяця буде виділятися для погашення вимог кредиторів;

6) вимоги кредиторів до боржника, які будуть прощені (списані) у разі виконання плану реструктуризації боргів;

7) розмір суми, яка щомісяця залишатиметься боржнику на задоволення побутових потреб, у розмірі не менше одного прожиткового мінімуму на боржника та на кожному особу, яка перебуває на його утриманні.

План реструктуризації боргів боржника може містити положення про:

1) реалізацію в процедурі реструктуризації боргів частини майна боржника, у тому числі того, що є предметом забезпечення, черговість, строки реалізації такого майна та кошти, які планується отримати від його реалізації;

2) зміну способу та порядку виконання зобов'язань, у тому числі розміру та строків погашення боргів;

3) відстрочення чи розстрочення або прощення (списання) боргів чи їх частини;

4) виконання зобов'язань боржника третіми особами, зокрема шляхом укладення договору поруки, гарантії та інших правочинів згідно з цивільним законодавством;

5) інші заходи, спрямовані на покращення майнового стану боржника та задоволення вимог кредиторів (перекваліфікація, працевлаштування тощо).

Задоволення вимог кредиторів здійснюється арбітражним керуючим пропорційно за рахунок коштів, отриманих від виконання плану реструктуризації боргів, у черговості, визначеній Кодексом.

У разі реалізації в процедурі реструктуризації боргів майна боржника, яке є предметом забезпечення, план реструктуризації боргів має передбачати позачергове задоволення вимог кредитора за зобов'язаннями, які таке майно забезпечує.

Кошти, що залишилися після реалізації майна боржника, яке є предметом забезпечення, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів згідно із затвердженим господарським судом планом реструктуризації боргів у черговості, визначеній Кодексом.

Особа, яка виявила бажання взяти участь у плані реструктуризації боргів боржника як поручитель (гарант), має право брати участь в обговоренні умов реструктуризації боргів такого боржника.

Строк виконання плану реструктуризації боргів боржника у справі про неплатоспроможність не може перевищувати п'ять років.

У разі погашення боргів за кредитами, отриманими боржником на придбання житла, строк виконання плану реструктуризації боргів боржника не може перевищувати 10 років.

За вмотивованим клопотанням боржника та за умови погашення понад 80 відсотків вимог кредиторів господарський суд може продовжити строк виконання плану реструктуризації боргів боржника понад граничний строк.

Не підлягають реструктуризації борги боржника щодо

- сплати аліментів,
- відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи,
- щодо сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування
- щодо сплати інших обов'язкових платежів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Податковий борг, що виник протягом трьох років до дня постановлення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника, визнається безнадійним та списується у процедурі реструктуризації боргів боржника.

План реструктуризації боргів боржника затверджується господарським судом лише після повного погашення боргів боржника щодо сплати аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, щодо сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та щодо сплати інших обов'язкових платежів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, якщо така заборгованість існувала до моменту подання плану реструктуризації боргів боржника на затвердження до господарського суду.

Керуючий реструктуризацією протягом трьох днів з дня схвалення зборами кредиторів погодженого з боржником плану реструктуризації боргів **подає до господарського суду заяву про затвердження плану реструктуризації боргів.**

До заяви про затвердження плану реструктуризації боргів боржника додаються:

- 1) план реструктуризації боргів боржника;
- 2) протокол засідання зборів кредиторів;
- 3) письмові заперечення кредиторів, які не брали участі в голосуванні чи проголосували проти схвалення плану реструктуризації боргів боржника (за наявності).

Господарський суд зобов'язаний затвердити план реструктуризації боргів боржника, якщо такий план схвалений кредиторами та боржником.

Суд має право за вмотивованим клопотанням боржника чи кредитора **змінити план погашення боргів у частині збільшення чи зменшення строку його виконання або розміру суми**, яка щомісяця буде виділятися для погашення вимог кредиторів, чи суми, яка щомісяця залишається боржнику на задоволення побутових потреб (не менше розміру, встановленого статтею 124 КУзПБ).

У затвердженні плану реструктуризації боргів боржника у справі про неплатоспроможність може бути відмовлено за наявності підстав, визначених у ч. 8 ст. 126 КУзПБ.

План реструктуризації боргів боржника набирає чинності з дня його затвердження господарським судом і є обов'язковим для боржника та кредиторів.

З дня затвердження судом плану реструктуризації боргів боржника вимоги, включені до такого плану, можуть бути задоволені лише у порядку і спосіб, визначені в плані реструктуризації боргів боржника.

Крім договорів, які передбачені планом реструктуризації боргів, **боржник протягом реструктуризації не має права:**

- 1) здійснювати правочини щодо відчуження або обтяження нерухомого та рухомого майна боржника, включаючи майнові і немайнові об'єкти, цінні папери тощо, вартість яких перевищує 10 розмірів мінімальної заробітної плати;
- 2) укладати договори позики, довічного утримання, уступки вимоги, переведення боргу, передачі в довірче управління майна боржника;
- 3) виступати поручителем за зобов'язаннями інших осіб.

Протягом дії плану реструктуризації боргів боржник повинен повідомляти кредиторів, включених до плану реструктуризації боргів, про істотні зміни у своєму майновому стані, а також про отримання позик і кредитів, у тому числі про придбання товарів у кредит, повідомляти інші сторони перед укладенням таких договорів про введення щодо нього процедури реструктуризації боргів.

З дня затвердження плану реструктуризації боргів боржник починає погашення вимог кредиторів згідно з умовами такого плану.

Затвердження господарським судом плану реструктуризації боргів може бути підставою для переукладення цивільно-правових договорів боржника з новими умовами їх виконання.

У разі порушення боржником плану реструктуризації боргів кредитори, вимоги яких включені до такого плану, мають право звернутися до господарського суду з клопотанням про закриття провадження у справі або про введення процедури погашення боргів боржника.

Не пізніше п'яти днів після закінчення строку виконання плану реструктуризації боргів боржника, а також за наявності підстав для дострокового припинення процедури реструктуризації боргів боржник зобов'язаний надати суду та кредиторам, включеним до плану реструктуризації боргів, **звіт про виконання плану реструктуризації боргів**.

До звіту про виконання плану реструктуризації боргів боржника додаються докази задоволення вимог кредиторів згідно з таким планом.

За результатами розгляду звіту про виконання плану реструктуризації боргів боржника, а також скарг кредиторів господарський суд постановляє одне з таких рішень:

1) про закриття провадження у справі про неплатоспроможність у зв'язку з виконанням боржником плану реструктуризації боргів;

2) про невиконання боржником плану реструктуризації боргів, визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника.

У разі закриття провадження у справі про неплатоспроможність у зв'язку з виконанням плану реструктуризації боргів боржник вважається звільненим від боргів.

У разі невиконання або неповного виконання умов плану реструктуризації боргів боржника кредитори можуть пред'явити свої вимоги до боржника в невиконаному обов'язку, передбаченому договорами.

4. Визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника.

Відповідно до ч. 1 ст. 130 КУзПБ господарський суд ухвалює постанову про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника у разі, якщо протягом 120 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність зборами кредиторів не прийнято рішення про схвалення плану реструктуризації боргів боржника або прийнято рішення про перехід до процедури погашення боргів боржника. Суд також призначає керуючого реалізацією майна.

Не пізніше 30 днів з дня введення процедури погашення боргів боржника керуючий реалізацією майна спільно з боржником проводить інвентаризацію майна боржника та визначає його вартість.

Майно боржника, що підлягає реалізації у процедурі погашення боргів боржника, складає ліквідаційну масу.

До складу ліквідаційної маси включається все майно боржника, що перебуває у його власності, а також те, що буде отримано боржником у власність після визнання його банкрутом і до завершення процедури погашення боргів боржника, крім майна, визначеного частинами шостою і сьомою ст.131 та ст. 132 Кодексу. Також може бути включено майно, що є часткою боржника у спільній власності. У такому разі відбувається виділення частки боржника із спільного майна за правилами, передбаченими цивільним законодавством.

З моменту визнання боржника банкрутом розпорядження усіма правами щодо майна, включеного до складу ліквідаційної маси, здійснює керуючий реалізацією від імені боржника. Реєстрація переходу права власності від/до боржника та обтяжень майна боржника, включаючи нерухоме майно і цінні папери, що існують в бездокументарній формі, відбувається виключно на підставі заяви керуючого реалізацією.

До складу ліквідаційної маси не включається житло, яке є єдиним місцем проживання сім'ї боржника (квартира загальною площею не більше 60 квадратних метрів або житловою площею не більше 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї боржника чи житловий будинок загальною площею не більше 120 квадратних метрів) та не є предметом забезпечення, а також інше майно боржника, на яке згідно із законодавством не може бути звернено стягнення. **Не включаються і кошти, що перебувають на рахунках боржника у пенсійних фондах та фондах соціального страхування.**

Господарський суд має право за вмотивованим клопотанням боржника та інших учасників провадження у справі про неплатоспроможність виключити із складу ліквідаційної маси майно боржника, на яке згідно із законодавством може бути звернено стягнення, але воно є необхідним для задоволення нагальних потреб боржника або членів його сім'ї.

Суд має право виключити із складу ліквідаційної маси майнові об'єкти вартістю не більше 10 розмірів мінімальної заробітної плати, які є неліквідними чи дохід від реалізації яких істотно не вплине на задоволення вимог кредиторів.

Загальна вартість майна боржника, що виключається із складу ліквідаційної маси, не може перевищувати 30 розмірів мінімальної заробітної плати.

Для задоволення вимог кредиторів кошти від продажу майна боржника вносяться на окремий банківський рахунок, відкритий керуючим реалізацією. **Витрати, пов'язані з провадженням у справі про неплатоспроможність відшкодовуються у повному обсязі до задоволення вимог кредиторів.**

Вимоги кредиторів за зобов'язаннями боржника, забезпеченими заставою майна фізичної особи, задовольняються за рахунок такого майна.

Вимоги кредиторів, включені до реєстру вимог кредиторів, задовольняються у такій черговості:

1) у *першу чергу* задовольняються вимоги до боржника щодо сплати аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування;

2) у *другу чергу* задовольняються вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) та проводяться розрахунки з іншими кредиторами;

3) у *третю чергу* сплачуються неустойки (штраф, пеня), внесені до реєстру вимог кредиторів.

Вимоги кожної наступної черги задовольняються за рахунок коштів від продажу майна боржника після повного задоволення вимог попередньої черги, крім випадків, встановлених КУЗПБ.

У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги вимоги задовольняються пропорційно до суми вимог, що належить кожному кредиторові однієї черги.

Не задоволені за рахунок реалізації предмета застави вимоги кредиторів за зобов'язаннями боржника, забезпеченими заставою майна, задовольняються у другу чергу.

Вимоги, не задоволені через недостатність майна боржника, вважаються погашеними, крім випадків, передбачених КУЗПБ.

Вимоги до боржника щодо сплати аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування, а також інші вимоги особистого характеру, які не були задоволені або погашені частково у процедурі задоволення вимог кредиторів, можуть бути заявлені після закінчення провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи в порядку, встановленому цивільним законодавством.

5. Звільнення від боргів у справі про неплатоспроможність. Обмеження стосовно осіб, визнаних банкрутами.

Ухвалою про завершення процедури погашення боргів боржника та закриття провадження у справі про неплатоспроможність суд ухвалює рішення про звільнення боржника - фізичної особи від боргів.

Фізична особа не звільняється від подальшого виконання вимог кредиторів після завершення судових процедур у справі про неплатоспроможність та обов'язку повернення непогашених боргів, а саме:

1) відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи;

2) сплати аліментів;

3) виконання інших вимог, які нерозривно пов'язані з особистістю фізичної особи.

Такі вимоги, що не були повністю погашені у справі про неплатоспроможність, можуть бути заявлені після закінчення провадження у справі про неплатоспроможність у непогашеній частині.

Законодавець встановив обмеження стосовно фізичних осіб, визнаних банкрутами.

Зокрема протягом п'яти років після визнання фізичної особи банкрутом не може бути відкрито провадження у справі про неплатоспроможність за її заявою, крім випадку, якщо боржник погасив усі борги в повному обсязі у порядку, передбаченому КУЗПБ.

Протягом п'яти років після визнання фізичної особи банкрутом така особа зобов'язана перед укладенням договорів позики, кредитних договорів, договорів поруки чи договорів застави письмово повідомляти про факт своєї неплатоспроможності інші сторони таких договорів.

Фізична особа не може вважатися такою, яка має бездоганну ділову репутацію, протягом трьох років після визнання її банкрутом.

Література

1. Мандичев Д. Судовий контроль у процедурі банкрутства фізичних осіб. 05.08.2021. URL: <https://ki.arbitr.gov.ua/sud5011/pres-centr/interview/1162149>
2. Загоруй Л.М. Банкрутство фізичної особи - не підприємця. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/920>
3. Колос Ю. Перша судова практика у справах про неплатоспроможність фізичних осіб: першопрохідці долають перешкоди. 04.10.2020. URL: <https://vkr.ua/publication/persha-sudova-praktika-u-spravakh-pro-neplatospromozhnist-fizichnikh-osib-pershoprokhidtsi-dolayut-pereshkodi>
4. Аналіз судової практики інституту неплатоспроможності фізичних осіб та відновлення фінансового стану іпотечних вкладників. 2021. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/610/a5d/d93/610a5dd93b995859697366.pdf>